

Virve Murto, Otus
Tuomo Suhonen, Labore
Jukka-Pekka Jänkälä, Otus

Yliopistojen valintakoevalinta

**Katsaus kirjallisiin valintakokeisiin
sisältöjen, rekisterien ja kyselyn
näkökulmista**

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus
2/2023

OPISKELUN JA
KOULUTUKSEN
TUTKIMUSSÄÄTIÖ

Copyright:

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus,
Virve Murto, Otus
Tuomo Suhonen, Labore
Jukka-Pekka Jänkälä, Otus

Taitto:

Inka Kosonen

Julkaisija:

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus
Kampinkuja 2
00100 HELSINKI
www.otus.fi

Rahoittaja:

Valtakunnallinen yliopistojen opiskelijavalintojen kehittä-
mishanke 2022-2025

ISBN: 978-952-5282-71-9

ISSN: 2341-7307

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	4
Sammandrag	6
Abstract	8
1 Valintakoetutkimuksen tausta ja tarkoitus	10
2 Yliopistojen vuosien 2021–2022 kirjallisten valintakokeiden ydin	12
2.1 Valintakokeet ja ydinainesanalyysin toteuttaminen	12
2.2 Halutun osaamisen perusta	16
2.3 Yleiset asiantuntijuustaidot ja osaamisen syvyys	25
2.4 Alasidonnaisen osaamisen rakentuminen erilaisten tehtävätyyppien ja osaamisperustan perusteella	38
2.5 Motivaation mittaaminen kirjallisissa valintakokeissa	50
2.6 Ydinainesanalyysin yhteenveto ja pohdinta	51
3 Valintakokeiden ja yhteisvalintojen onnistuminen rekisteritiedon valossa	54
3.1 Valintakoemenestyksen yhteys yliopisto-opintoihin	54
3.2 Yhteisvalintojen vaikutukset	66
4 Valintakokeet yliopistoväen näkökulmasta	78
4.1 Kyselyn toteutus ja vastaajajoukon kuvailu	78
4.2 Yhteisten valintakokeiden harkinnan yleisyys	80
4.3 Yhteisten valintakokeiden hyödyt, haitat ja esteet	82
4.4 Suhtautuminen yhteisiin valintakokeisiin	86
4.5 Johtopäätökset ja pohdintaa valintakokeiden tavoitteista	94
5 Kokoava tarkastelu	97
Lähteet	99

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella yliopistojen kirjallisia valintakokeita. Suomessa yliopistoissa on opiskelijavalinnoissa ollut käytössä vuosittain noin 150 erilaista kirjallista valintakoetta. Osa valintakokeista on ollut käytössä monessa hakukohteessa, osalla taas on voinut hakea vain yhteen. Yliopistojen valintakokeiden kehittämishankkeen tilaaman tutkimuksen toteuttivat Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus ja Työn ja talouden tutkimus LABORE. Tutkimus alkoi kesällä 2022 ja päättyi keväällä 2023.

Tutkimuksessa tarkasteltiin, millaista tietoa ja taitoa nykyisin käytössä olevat kirjalliset valintakokeet mittaavat, miten mittaamisessa on onnistuttu ja miten valintakokeita tulisi kehittää tulevaisuuden opiskelijavalintojen helpottamiseksi. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita myös valintakoeysteistyön merkityksestä ja onnistumisesta. Tutkimus oli monimenetelmällinen. Noin 250 kirjallista valintakoetta analysoitiin sisällönanalyysillä. Mittaamisen onnistumista ja yhteisvalintojen vaikutuksia tarkasteltiin laajoilla rekisteriaineistoilla vuosilta 2015–2021. Yliopistoväelle suunnatussa kyselyssä (n=194, 83 hakukohdetta) hyödynnettiin määrällistä ja laadullista analyysiä.

Kirjallisissa valintakokeissa vaadittiin alaidonnaista osaamista sekä yleisempiä akateemisia taitoja kuten kykyä omaksua tietoa ja hahmottaa kokonaisuuksia. Osaamista mitattiin etenkin humanistis-yhteiskunnallisilla aloilla esseetehtävillä ja käsitteen määrittämisellä, jotka perustuivat sekä ennakkoon että kokeessa jaetun materiaaliin. Ennakkomateriaalin käyttö korostui yhteiskuntatieteissä ja oikeustieteessä. Matemaattis-

luonnontieteellisen osaamisen mittaamisessa korostui lukion kurssien sisältöjen hallinta sekä erilaiset laskutehtävät pidempiä vastauksia vaatineiden ns. perinteisten koekysymysten ohella. Kielten kokeissa tärkeää oli kielen ymmärtäminen ja tuottaminen sekä kieliooppi ja sanasto. Monivalintoja hyödynnettiin 56 prosentissa valintakokeita ja niiden avulla mitattiin yksityiskohtien muistamisen lisäksi soveltamiskykyä.

Opiskelijavalintarekisterin ja VIRTATA-opintotietopalvelun tietojen avulla tarkasteltiin sitä, selittääkö valintakoemenestys aiemmasta opintomenestyksestä riippumatta yliopisto-opiskelijoiden ensimmäisen lukuvuoden opintomenestystä eri koulutusaloilla. Hakijan sijoitus ja pisteet koevalinnassa olivat systemaattisesti positiivisessa yhteydessä kurssiarvosanoihin, kun taas yhteys kurssisuoritusten määrään vaihteli enemmän, ja yhteys todennäköisyyteen hakea uudelleen korkeakouluun oli heikko. Lisäksi rekisteriaineistojen avulla tarkasteltiin yhteisvalinnan lisäämisen vaikutuksia koulutusohjelmiin hakevien ja valittujen ominaisuuksiin hallinto-, kauppa-, oikeus- ja lääketieteissä. Yhteisvalinnan havaittiin tuovan ohjelmiin runsaasti uusia hakijoita ja kasvattavan alueellista liikkuvuutta. Yhteisvalinta näyttää myös mahdollistaneen aiempaa useamman matalan tulo- tai koulutustason perheestä lähtöisin olevan hakijan läpipääsyn, mutta sillä ei havaittu olevan vaikutusta opiskelija-aineksen laatuun ensimmäisen lukuvuoden opinnoilla mitattuna.

Kyselyaineiston avulla tehtiin kuvailevaa analyysiä siitä, millä tavalla vuoden 2022 valintakokeita valmistelleet kommentoivat yhteisiä valintakokeita. Usean yliopiston yhteishaku-

kohteet pitivät haittoja ja esteitä huomattavasti vähemmän merkittävänä ja yhteistyön tuomia hyötyjä tärkeämpinä. Yleisimmät yliopiston sisäisten hakukohteiden pelkäämät riskit liittyivät työmäärän kasvuun, kilpailuun yliopistojen välillä ja siihen, heikkeneekö kokeen mittaus-tarkkuus. Yhteishakukohteet mainitsivat yhteistyön hyötyinä esimerkiksi hakijan kuormituksen vähenemisen, työaikasäästöt ja yhteistyön yleisen hyödyllisyyden.

Yhteenvetona voidaan todeta, että valintakokeiden yhdistämismahdollisuuksia tulisi selvittää ennakkoluulottomasti ja siten, että samalla arvioidaan valintakokeen toteuttamaa tarkoitusta. Tulisi tarkastella sitä, mitä nykyiset kysymystyypit, ennakkomateriaalit ja kokeessa jaettavat materiaalit mittaavat. Myös valintakokeiden sisällöllisten erojen tarkoituksenmukaisuutta tulisi arvioida uudelleen tilanteessa, jossa vähintään puolet opiskelijoista hyväksytään todistusvalinnan kautta. Mahdollisen yhteistyön sujuvuuden kannalta on tärkeää, että yhteistyön edellytyksiä arvioidaan hakukohteiden kanssa. Rekisteriaineistojen ja kyselyn analyysien perusteella yhteistyö voi tuottaa hyötyä hakijoille, hakukohteille ja yhteiskunnallisen liikkuvuuden kannalta.

Sammandrag

Syftet med studien var att undersöka universitetens skriftliga urvalsprov. I Finland har universiteten årligen haft i bruk ungefär 150 olika skriftliga urvalsprov i antagningen av studerande. En del av urvalsproven har använts i många ansökningsmål, med en del har man åter kunnat ansöka bara till ett. Den av projektet för utveckling av universitetens urvalsprov beställda studien genomfördes av Forskningsstiftelsen för studier och utbildning *Otus* och Arbete och ekonomisk forskning *LABORE*. Studien inleddes sommaren 2022 och avslutades på våren 2023.

I studien undersöktes hurdana kunskaper och färdigheter de skriftliga urvalsprov som nuförtiden är i bruk mäter, hur man har lyckats i mätningen och hur urvalsproven borde utvecklas för att underlätta antagningen av studerande i framtiden. I studien var man också intresserad av urvalsprovssamarbetets betydelse och framgång. Studien var multimetodologisk. Omkring 250 skriftliga urvalsprov analyserades med innehållsanalys. Mätningens framgång och effekterna av de gemensamma urvalen undersöktes med hjälp av omfattande registerdata från 2015–2021. En enkät bland universitetspersonal (n=194, 83 ansökningsmål) genomfördes med hjälp av kvantitativ och kvalitativ analys.

De skriftliga urvalsproven krävde ämnesspecifika kunskaper samt mer allmänna akademiska färdigheter som förmåga att ta till sig information och greppa helheter. I synnerhet inom humaniora och samhällsvetenskap mättes dessa kunskaper genom essäfrågor och begreppsdefinitioner baserade på material som delades ut såväl på förhand som vid provet. Användning-

en av förhandsmaterial var mer uttalad inom samhällsvetenskap och juridik. I mätningen av kunskaperna i matematik och naturvetenskap låg tonvikten på att behärska innehållet i gymnasiekurserna och på olika räkneuppgifter, utöver de så kallade traditionella provfrågorna som kräver längre svar. I språkproven var språkförståelse och språkproduktion samt grammatik och ordförråd viktiga. Flervalsfrågor utnyttjades i 56 % av urvalsproven och med hjälp av dem mättes inte bara förmågan att minnas detaljer utan också förmågan att tillämpa dem.

Med hjälp av data från antagningsregistret för studerande och studieinformationstjänsten *VIRTA* undersöktes om resultaten i urvalsprovet, oberoende av studieresultaten, förklarar studieresultaten under det första året för universitetsstuderande inom olika studieområden. Placeringen i provet och poängen var systematiskt positivt relaterade till kursbetygen, medan sambandet med antalet kursprestationer varierade mer, och sambandet med sannolikheten att söka på nytt till högskola var svagt. Dessutom användes registerdata för att undersöka effekterna av ökad gemensam antagning på egenskaperna hos sökande och utvalda inom områdena administration, handel, juridik och medicin. Det visade sig att den gemensamma antagningen gav ett stort antal nya sökande till programmen och att det ökade den regionala rörligheten. Gemensam antagning verkar också ha gjort det möjligt för fler sökande från familjer med låga inkomster eller låg utbildningsnivå att bli godkända, men visade sig inte ha någon inverkan på kvaliteten på de studerandes resultat, mätt med det första läsårets studier.

Med hjälp av enkätdata gjordes en deskriptiv analys av hur de som förberedde urvalsproven 2022 kommenterade de gemensamma urvalsproven. Många universitets gemensamma ansökningsmål ansåg att nackdelarna och hindren var betydligt mindre viktiga och att fördelarna med samarbete var viktigare. De vanligaste riskerna som universitetens interna ansökningsmål fruktade var kopplade till ökad arbetsbelastning, konkurrens mellan universiteten och risken för att provets måtnoggrannhet skulle försvagas. De fördelar som nämndes av de gemensamma ansökningsmålen var exempelvis minskad arbetsbörda för de sökande, tidsbesparingar och den övergripande nyttan av samarbete.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att möjligheterna att kombinera urvalsprov bör undersökas förutsättningslöst och så att man samtidigt gör en bedömning av urvalsprovets syfte. Det bör undersökas vad de nuvarande frågetyperna, förhandsmaterialet och det material som delas ut under provet mäter. Ändamålsenligheten av skillnader i innehållet i urvalsproven bör också utvärderas på nytt i en situation där minst hälften av de studerande antas genom urval med hjälp av betyg. För att ett eventuellt samarbete ska fungera smidigt är det viktigt att förutsättningarna för samarbetet bedöms tillsammans med ansökningsmålen. På basis av analyserna av registeruppgifterna och enkäten kan samarbetet vara till nytta för de sökande, för ansökningsmålen och för den sociala rörligheten.

Abstract

The aim of this study was to examine universities' written entrance exams. Each year, Finnish universities use around 150 different written entrance exams for student admissions. Some of the entrance exams are used for many study programmes available for application, while others are used only for one. The study was commissioned by *Yliopistojen valintakokeiden kehittämissanke* (The university entrance exam development project) and implemented by Research Foundation for Studies and Education Otus and the Labour Institute for Economic Research LABORE. The study began in summer 2022 and ended in spring 2023.

The study examined the kind of information and skills measured by current written entrance exams, how successful the measurement was, and how entrance exams should be developed in order to facilitate future student admissions. The study was also interested in the significance and success of collaboration concerning entrance exams. Multiple methods were used in the study. Around 250 written entrance exams were analysed using content analysis. The success of measurement and the impact of joint application were examined using a wide range of register data dating from 2015–2021. A survey aimed at university personnel (n=194, 83 study programmes available for application) utilised qualitative and quantitative analysis.

The written entrance examinations required field-specific skills and more general academic skills, such as the ability to absorb information and to perceive things as part of a wider whole. In the fields of humanities and social studies

in particular, competence is measured through essay tasks and definitions of concepts, which are based on material distributed both in advance and during the examination. The use of advance material was highlighted in social sciences and law. The measurement of mathematical and scientific competence focused on knowledge of the content of upper secondary school courses plus various calculation tasks in addition to so-called 'traditional' examination tasks, which require longer answers. In language exams, understanding and producing the language, plus grammar and vocabulary were important. Multiple-choice exams were utilised in 56 per cent of entrance exams and were used to measure the retention of details and the ability to apply information.

Using data from the student admissions register and the VIRTIA Higher Education Achievement Register, the study examined whether success in entrance exams explains university students' study performance in various fields during their first academic year, regardless of prior study performance. The ranking and score in entrance exams systematically had a positive correlation with course grades, while the correlation with the number of completed courses varied more, and the correlation with the probability of reapplying to an institute of higher education was poor. The register data was additionally used to investigate the impact of adding joint application on the properties of students applying for and students admitted to study administrative science, economic science, law, and medicine. Joint application was observed to attract many new applicants to programmes and to increase regional mobility.

Joint application also appears to have enabled the admission of more students from a low-income or low-education background, but this was not observed to have an impact on the quality of students when measured by their studies during their first academic year.

The survey material was used to create a descriptive analysis of the comments of those who prepared the entrance exams for 2022 concerning joint entrance exams. Study programmes available for joint application between several universities considered the disadvantages and hindrances to be considerably less important and advantages to be more important. The most common risks feared by study programmes that hold entrance exams within a single university related to an increase in workload, competition between universities, and whether the measurement precision of the exam would suffer. Study programmes available for joint application mentioned a reduction in the load on the applicant, savings in work time, and the general usefulness of the collaboration as advantages.

In summary, it can be stated that the opportunities for combining entrance examinations should be investigated without prejudice in such a way that the purpose performed by the entrance exam can be assessed. There should be investigation into what is measured by the current types of questions, advance material, and the materials distributed during the exams. The appropriateness of differences in the content of entrance examinations should be reassessed in a situation in which half of students are admitted through certificate-based admission. In order to

ensure smooth collaboration, it is important for the requirements of collaboration to be assessed with study programmes available for application. Based on register data and survey analysis, collaboration could benefit applicants, study programmes available for application, and societal mobility.

1 Valintakoetutkimuksen tausta ja tarkoitus

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella suomalaisten yliopistojen kirjallisia valintakokeita. Suomen yliopistoissa alakohtaisilla valintakokeilla on perinteisesti ollut vahva rooli opiskelija-valinnoissa, ja kansainvälisesti vertailtuna ne ovat olleet monella tapaa ainutlaatuisia (mm. Sajavaara ym. 2002, 26–29; Pekkarinen & Sarvimäki 2016). Ennen vuoden 2020 todistusvalinnan uudistusta valtaosa opiskelijoista valittiin joko valintakokeesta saatujen pisteiden tai koepisteiden ja lukio- ja ylioppilasarvosanojen muodostamien yhteispisteiden perusteella. Valintakokeet ovat tarjonneet kenelle tahansa tietystä alasta kiinnostuneelle varteenotettavan, aiemmasta opintomenestyksestä riippumattoman mahdollisuuden sisäänpääsyyn. Valintakokeet ovat näin kytkeytyneet vahvasti koulutukselliseen tasa-arvoon jo niiden alkuajoista 1960-luvulta lähtien (ks. Jussila 1996, 39).

Yliopistoille ja niiden koulutusohjelmille valintakokeet ovat tarjonneet mahdollisuuden valikoida opiskelijoita niiden itsensä hyväksi kokemien kriteerien perusteella. Valintakokeiden avulla on ollut mahdollista muodostaa käsitystä hakijoiden sisällöllisestä osaamisesta, joka muutoin olisi jäänyt riittämättömäksi (mm. Sajavaara ym. 2002, 108). Valintakokeet on toisaalta koettu ongelmallisiksi. Ne aiheuttavat merkittävää vaihua ja kustannuksia sekä kokeiden osallistujille että niiden järjestäjille. On myös ollut epäselvää, missä määrin valintakokeet onnistuvat mittaamaan hakijoiden valmiuksia ja tuomaan lisäarvoa ylioppilaskokeiden tuottamaan tietoon nähden. Lisäksi valintakokeiden on ajateltu hidastavan siirtymää toiselta asteelta korkeakouluopintoihin ja siten työelämään. Viime vuosina valintakokeiden painoarvoa opiskelijavalinnoissa onkin vähennetty siirtymällä osittaiseen todistusvalintaan. Samalla valintakokeisiin liittyviä kustannuksia on karsittu hyödyntämällä yhä enemmän yliopis-

tojen ja pääaineiden yhteisiä valintakokeita sekä uudistamalla valintakokeiden sisältöä vähemmän valmistautumista edellyttäväksi (mm. Unifi 2021).

Kokeiden historiallinen tarkastelu osoittaa, että vasta 2010-luvun lopulla yhteisvalinnoista on alkanut muodostua normi. Kuitenkin käytössä on jo pitkään ollut valintakokeita, joilla on voinut hakea eri yliopistojen tietyn koulutusalan koulutusohjelmiin. Tietyistä yhtäjaksoisesti yksinkertaisiin yhteisvalintaan on ollut käytössä diplomi-insinööri- ja arkkitehtikoulutuksessa (vuodesta 1974 saakka), englannin kielessä Jyväskylän ja Tampereen yliopistoissa (1970-luvun lopulta saakka) ja biologiassa (vuodesta 1981 saakka). Myöhemmin 2000-luvun alussa yhteisvalinta otettiin käyttöön ainakin tietojenkäsittelytieteissä (tarkka ajankohta ei ole tiedossa), kauppatieteissä (2005), kasvatusalalla (2006) ja sosiaalityössä (2009). Lääketieteellisillä aloilla on puolestaan jo vuosikymmeniä tehty valintakoeysteistyötä, mutta ennen vuotta 2018 kyse ei ollut varsinaisesta yhteisvalinnasta, sillä hakijat pystyivät hakemaan kerrallaan vain yhden yliopiston lääketieteen tai hammaslääketieteen koulutusohjelmaan. Vuonna 2018 yhteisvalintaan siirryttiin myös oikeustieteen suomenkielisissä koulutusohjelmissa. Sen sijaan esimerkiksi psykologiassa yhteisvalintaan siirryttiin vasta 2020-luvulle tultaessa.

Aiemmissa suomalaistutkimuksissa yliopistojen valintakokeita on lähestytty muun muassa tarkastelemalla nuorten osallistumista valintakokeisiin valmentaville kursseille (Kosunen ym. 2015), sukupuolieroja kauppatieteiden valintakokeen tehtävien suorittamisessa (Pekkarinen 2015), valintakoepisteiden ennustevoimaa opinnoissa menestymiseen yksittäisten yliopistojen teknillisissä ja yhteiskuntatieteellisissä ohjelmissa (Häkkinen 2004) sekä monivalintakysymysten käyttöä oikeustieteen yhteisessä valintakokees-

sa (Nissinen, Silvennoinen & Saqr 2022). Koko yliopistosektorin kattavaa ja ajantasaista kuvaa valintakokeiden sisällöstä ja toimivuudesta ei kuitenkaan ole saatavilla, mikä osaltaan vaikeuttaa valintakoevalinnan kehittämistyötä.

Kehittämistyön tueksi tämän Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otuksen ja Työn ja talouden tutkimus LABOREn yhteisen tutkimushankkeen tavoitteena oli tuottaa kattavasti ja laaja-alaisesti tietoa kirjallisista valintakokeista. Hankkeessa tarkasteltiin, millaista tietoa ja taitoa nykyisin käytössä olevat kirjalliset valintakokeet mittaavat, miten mittaamisessa on onnistuttu ja miten valintakokeita tulisi kehittää tulevaisuuden opiskelijavalintojen helpottamiseksi. Hankkeessa oltiin kiinnostuneita myös valintakoeysteistyön merkityksestä ja onnistumisesta. Tehty tutkimus perustuu paitsi käytettyihin kirjallisiin valintakokeisiin myös kyselyllä yliopistojen henkilöstöltä kerättyihin tietoihin ja laajoihin rekisteriaineistoihin. Monimenetelmällisellä tutkimusotteella (ks. esim. Teddlie & Tashakkori 2009) hanke tuotti määrällistä ja laadullista sekä objektiivista ja subjektiivista tietoa kirjallisten valintakokeiden sisällöstä ja toimivuudesta. Taulukossa 1 on esitetty tutkimuskysymykset ja käytetyt aineistot.

Tutkimuskysymykseen 1 vastataan kattavasti valintakoeaineiston analysoinnin avulla. Tutkimuskysymyksiin 2 ja 3 vastataan pääasiassa opiskelijavalintarekisteriaineiston ja siihen yhdistettyjen muiden rekisteriaineistojen analyysin avulla. Kuvaa valintakokeiden toimivuudesta ja kehitystarpeista täydennettiin yliopistojen henkilöstölle suunnatulla kyselytutkimuksella, jonka avulla vastataan tässä julkaisussa tutkimuskysymykseen 5 sekä täydennetään tutkimuskysymystä 1 valintakokeiden sisällöllisen yhtäläisyyden kannalta. Tutkimuskysymykseen 4 vastataan kyselyaineiston avulla myöhemmässä julkaisussa.

Seuraavissa luvuissa esittelemme tutkimuksemme keskeiset tulokset sekä käytetyt aineistot analyysineen. Luvussa 2 keskiössä on kirjallisten valintakokeiden analyysi, joka vaadittujen tietojen ja taitojen ohella piirtää laajemminkin kuvaa vuosina 2021–2022 käytössä olleista kirjallisista valintakokeista. Luvussa 3 valintakokeiden onnistuneisuuteen tuodaan rekisteriaineistojen näkökulmaa niin tietojen ja taitojen kuin valintakoeysteistyönkin osalta. Luvussa 4 kuvataan hankkeessa tehdyn kyselyn paljastamia kehittämistarpeita, ja lopuksi luvussa 5 pohditaan erilaisten aineistojen tuottamaa kokonaisuutta.

Taulukko 1. Tutkimuskysymykset ja aineistot

Tutkimuskysymys	Aineisto
1. Mitä tietoja ja taitoja eri valintakokeissa on pyritty mittaamaan, ja kuinka paljon sisällöllistä yhtäläisyyttä valintakokeiden välillä on?	Valintakoeaineisto vuosilta 2021–2022
2. Miten eri tietojen ja taitojen mittaamisessa on onnistuttu, ja kuinka tärkeää näiden mittaaminen on opinnoissa menestymisen kannalta?	Opiskelijavalintarekisterin aineisto vuosilta 2015–2021
3. Mitä vaikutuksia koulutusohjelmien välisellä valintakoeysteistyöllä on valintojen onnistumisen kannalta?	Opiskelijavalintarekisterin aineisto vuosilta 2015–2021
4. Mitä tietoja ja taitoja valintakokeilla pitäisi mitata tulevaisuudessa?	Kysely yliopistoväelle
5. Mitä hyviä ja huonoja puolia nykyisessä valintakoevalinnan menettelyssä on alojen näkökulmasta?	Kysely yliopistoväelle

2 Yliopistojen vuosien 2021–2022 kirjallisten valintakokeiden ydin

Virve Murto

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus

Tässä luvussa keskitytään suomalaisten yliopistojen kirjallisiin valintakokeisiin ja tuodaan esiin niiden mittaamia tietoja ja taitoja sekä sisällöllistä samankaltaisuutta. Vielä vuonna 2016 Suomessa järjestettiin yli tuhat erilaista korkeakoulujen valintakoetta, jotka poikkesivat sisällöltään runsaasti toisistaan (OKM 2016). Opiskelijavalintauudistuksissa yliopistojen kirjallisten valintakokeiden määrä on vähentynyt, mutta valintakoeysteistä huolimatta kirjo on edelleen runsas. Siksi ydinainesanalyysin avulla haluttiin tuottaa tietoa valintakokeiden sisällöistä opiskelijavalintojen kehittämisen tueksi.

2.1 Valintakokeet ja ydinainesanalyysin toteuttaminen

Käytetyn valintakoeaineiston muodostivat kevään toiseen yhteishakuun kuuluvien yliopistojen kirjalliset valintakokeet vuosilta 2021 ja 2022. Valintakokeista vain muutamat jäivät pois, ja kaikkiaan aineiston muodosti reilut 250 valintakoetta. Määrä on todellisuudessa suurempi, sillä taulukossa 2 ei ole eritelty esimerkiksi Taideyliopiston valintakokeita tai Jyväskylän ja Turun yliopistojen kielten osioita, jotka ovat sisältyneet yhteen toimitettuun valintakokeeseen.

Taulukosta 2 voi havaita, että yhteisten tai yhteistyössä toteutettujen valintakokeiden määrässä on suurta alakohtaista vaihtelua. Esimerkiksi kielissä ja yhteiskuntatieteissä hakukohteiden omia kokeita on runsaasti, kun taas kasvatustie-

teessä, kauppatieteessä ja oikeustieteessä tehdään hyvin kattavaa valintakoeysteistyötä.

Valintakoeaineiston hankinnasta yliopistoilta vastasivat yliopistojen opiskelijavalintojen kehittämishankkeen työntekijät. Tiedot erillisistä valintakokeista saatiin alkujaan kansalliselta valintakoordinaattorilta, ja listaa käytetyistä valintakokeista täydennettiin yliopistoilta saatujen tietojen perusteella. Yliopistojen hakijapalveluille esitetty pyyntö koski alkujaan kaikkia kirjallisia valintakokeita. Muutamat kokeista jäivät lopulta uupumaan, ja muutamat toimitetut kokeet rajattiin aineiston ulkopuolelle. Esimerkiksi Tampereen viestinnän monitieteisessä koulutuksessa oli käytössä suullinen koe, ja vuonna 2022 Turun yliopiston sosiaalitieteissä oli käytössä valintakurssi kokeen sijasta. Osa vuosien 2021–2022 valintakokeista oli alkujaan digitaalisessa muodossa ja osa toteutettu perinteisesti paperisina, mutta vain muutama Jyväskylän yliopiston koe (koulutusteknologia sekä tietojärjestelmätiede) toimitettiin hankkeelle sähköisenä. Osa kokeista oli julkaistu sellaisenaan, osasta oli vain esimerkiksi ennakkomateriaalin tiedot ja toiset kokeista olivat kokonaan salaisia. Tästä syystä tuloksissa käytetyt valintakoe-esimerkit ovat julkaistuja kokeista tai ne esitetään erittelemättä koetta tarkemmin.

Taulukko 2. Vuosien 2021–2022 kirjalliset valintakokeet koulutusaloittain

Koulutusala (OKM2) soveltaen	Valintakokeita yhteensä		Eri yliopistojen yhteisvalintoja		Itsenäisiä	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Kasvatusalat	2	2	1	1	1	1
Taidealat, yleiset	7	6			7	6
Humanistiset alat (paitsi kielet)	18	17			18	17
Kielet	29	30	2	2	27	28
Yhteiskuntatieteet (sis. logopedia)	17	17	3	3	14	14
Viestintä ja informaatiotieteet	6	6			7	7
Kauppa ja hallinto	2	2	1	1	1	1
Oikeustieteet	2	2	1	1	1	1
Luonnontieteet, yleiset	2	2			2	2
Biologia ja biotieteet + ympäristöalat	4	4	3	3	1	1
Fysikaaliset tieteet, kemia ja geotieteet	13	11	1	1	12	10
Matematiikka ja tilastotiede	4	6	1	1	3	5
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	2	2	1	1	1	1
Tekniikan alat	2	2	2	2		
Maa- ja metsätalousala (paitsi eläinlääketiede)	4	4	1	1	3	3
Terveys (sis. eläinlääketiede)	10	10	2	2	8	8
Henkilökohtaiset palvelut (urheilu ja liikunta)	1	1			1	1
Yleinen valintakoe: Åbo Akademi	1	1			1	1
Yhteensä	126	125	19	19	108	107

Koulutuslaluokitus perustuu Opintopolusta saatuihin tutkintonimikkeisiin ja tutkintonimikkeen ja lähinnä vastaavan pääaineen luokitukseen Vipusessa

Valintakoeaineistoa analysoitiin sisällön-analyysillä, joka oli sekä määrällistä että laadullista. Ydinainesanalyysin toteuttaminen aloitettiin perehtymällä ensin vuoden 2021 valintakoeaineistoon, joka oli valmis vuotta 2022 aiemmin. Hankkeen tutkimusryhmä loi alustavan analyysirungon keskusteltuaan siitä, millaisiin asioihin analyysissä kiinnitettäisiin huomiota. Keskusteluissa esiin nousivat erilainen erityisosaaminen, kuten kielelliset tai matemaattiset taidot, sekä yleiset taidot, kuten asioiden muistaminen ja tiedon omaksuminen. Aineistoon perehtyminen vahvisti tutkijoiden ajatusta siitä, että tarkastelemalla valintakokeiden tehtäviä olisi mahdollista tunnistaa erilaisia kokeiden mittaamia tietoja ja taitoja. Tätä tuki myös Sari Lindblom-Ylänteen näkemys siitä, että valintakokeiden tarkoitus on mitata laaja-alaisesti korkeakouluvalmiuksia, joita kuitenkin on vaikea määritellä yksiselitteisesti (Lindblom-Ylänteen 1999, 50, 60).

Tutustuminen aineistoon toi esiin sen, että valintakokeissa ennakkoon jaetun ja kokeessa jaetun materiaalin määrä oli erilainen eri aloilla ja niissä käytettiin erityyppisiä koetehtäviä. Esimerkiksi matematiikan kokeisiin ei sisällynyt kirjallisten materiaalien lukemista, vaan koetehtävät olivat laskutehtäviä. Kaikki yhteiskuntatieteellisen alan kokeet taas perustuivat joko ennalta luettuun tai kokeeseen sisältyneeseen aineistoon, ja koetehtävissä painottuivat osaamisen taustasta riippumatta perinteiset ihmistieteiden koe-kysymykset: esseet, lyhyet kirjalliset tehtävät ja käsitteen määrittelyt. Tämä herätti pohtimaan, minkälainen merkitys käytetyllä materiaalilla on kokeessa mitattavan osaamisen kannalta. Sisällöllistä yhtäläisyyttä päätettiin tarkastella halutun osaamisen ja valintakoe-kysymysten avulla.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa keskiössä olivat ennakkomateriaalien ja kokeessa jaettavien materiaalien käyttö sekä käytetyt kysymystyypit. Kokeet koodattiin ensin sen perusteella, käytettiinkö niissä ennakkomateriaalia vai ei ja oliko kokeessa jaettu jonkinlaista materiaalia itse

koetehtävien lisäksi. Aineistoa koodattaessa ja läpi käytäessä jaottelu ennakkomateriaaliin ja kokeessa jaettuun materiaaliin havaittiin riittämättömäksi. Osa kokeista perustui lukion kurssisisältöjen osaamiseen tai muuhun, erikseen nimeämättömään osaamiseen. Täten koodausta tarkistettiin analyysin aikana. Valintakoe-kysymyksiä ei tarkasteltu ja koodattu yksittäin vaan sen perusteella, sisältyikö kokeeseen esimerkiksi kirjallisia tehtäviä tai laskutehtäviä. Koodaus tehtiin ensin vuoden 2021 aineistoon ja sen jälkeen vuoden 2022 aineistoon.

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda esiin mitattavia tietoja ja taitoja sekä kokeiden sisällöllistä samankaltaisuutta, joten analyysiä ei haluttu jättää määrälliseksi. Analyysin toisessa vaiheessa tarkastelua syvennettiin analysoimalla sitä, miten valintakoe-tehtävät todensivat osaamisen taustaa. Oliko tehtävänantona esimerkiksi lukea aineisto ja kirjoittaa sen perusteella essee, vai tuliko käsitte avata ilman ohjeistusta, mihin tiedon tulisi perustua? Tämä osaltaan vaikutti luokitteluihin, ja tutkijat yhdessä pohtivat, mitä sisällyttää kokeessa jaettuun materiaaliin, koska esimerkiksi kuvia hyödynnettiin kokeissa eri tavoin (ks. tarkemmin 2.3). Analyysin toisessa vaiheessa huomio oli myös kysymysten sisällössä, ja valintakoe-tehtävien sisältöjen ja osaamisen taustan perusteella muodostettiin luokittelu mitatuille alapidonnaisille tiedoille ja taidoille. Kysymysten valtaisan määrän vuoksi oli kuitenkin mahdotonta sijoittaa jokaista kysymystä johonkin luokkaan. Luokittelua tehtiin täten osin kunkin valintakokeen kysymysten synnyttämien mielikuvien perusteella, jolloin valintakoe kaikkine tehtävineen muodosti analyysiyksikön.

Valintakokeita yhdistäväksi kysymykseksi nousivat monivalintakysymykset, joita käytettiin eri aloilla sisällöllisten asioiden mittaamiseksi haluttujen tietojen ja taitojen taustasta riippumatta. Valintakokeissa käytettiin hyvin erityyppisiä monivalintakysymyksiä, ja muun muassa oikein-väärin-väittämät ja tosi-epätosi-väittämät

sisällytettiin monivalinnoiksi. Monivalintakysymykset mittasivat erilaista osaamista eikä suinkaan vain tietyn yksityiskohdan muistamista. Toiset kokeista myös pohjautuivat pelkästään monivalintakysymyksiin, kun taas toisissa niitä esiintyi huomattavasti vähemmän. Siksi analyysiä tehtäessä koodattiin erikseen monivalintakysymykset sen perusteella, oliko niitä vai ei, ja kirjattiin muistiin, kuinka paljon niitä oli yhteensä, eikä huomioitu jokaista monivalinnan kysymystä tai väitettä erikseen. Monivalintakysymyksien osalta haluttiin tarkastella myös saatua painoarvoa, joten laskettiin monivalintakysymysten osuus koko valintakokeen pistemäärästä niiden kokeiden osalta kuin se oli mahdollista.

Monivalintakysymykset peilautuivat osaamisen syvyyden osalta pitkälti perinteisiin sanallisiin kirjoitus- ja laskutehtäviin, joten siksi niistä muodostettiin yksi kategoria, johon yhdistettiin myös yleisten asiantuntijuustaitojen tarkastelu. Tätä yleisten asiantuntijuustaitojen analyysiä tehtiin ensimmäisen koodauskierroksen jälkeen huomioimalla toisessa vaiheessa tehtävänantojen sanamuotoja, esimerkiksi puhuttiinko lukemisesta, täsmällisestä kirjoittamisesta vai soveltamisesta. Samalla tarkasteltiin, sitä tuliko tehtävässä yhdistää useampia erilaisia aineistoja vai kysyttiinkö tietystä aineistosta hyvin yksityiskohtaista asiaa. Tarkastelu yhdisti näin Mika Nissisen ja kollegoidensa (2022, 4–5) jaottelun avoimiin kysymyksiin, eli erilaisiin esseiden ja oikeustapauksien kysymyksiin, sekä suljettuihin kysymyksiin, eli erilaisiin monivalintakysymyksiin.

Tutkijan mielenkiinnon herättivät valintakokeisiin sisältyneet erilaiset motivaatiokirjeet ja muut motivaatioon kytkeytyvät tehtävät. Niiden osuus vaikutti vähäiseltä ottaen huomioon sen, kuinka paljon julkisessa keskustelussa korostetaan valintakokeita mahdollisuutena mitata hakijoiden motivaatiota. Lukuisissa tutkimuksissa on myös todettu kiinnostuksen opiskeltavasta aiheesta tuottavan parempia oppimistuloksia ja pysyvyyttä. Tämän vuoksi myös motivaatiotehtä-

vät ja motivaation mittaaminen haluttiin ottaa analyysiin mukaan ja kysymystyypeistä ne koodattiin erikseen. Koodauksen jälkeen toisessa vaiheessa niiden sisältöä analysoitiin tarkemmin, jotta olisi saatu muodostettua kuvaa siitä, mitä motivaatiolla tarkoitetaan valintakokeissa. Motivaatiotehtävien painoarvon tarkastelu pistemäärän perusteella sijoittui analyysiprosessin loppuun.

Analyyysin vaiheet olivat seuraavat:

- 1) vuoden 2021 aineistoon perehtyminen
- 2) vuoden 2021 aineiston koodaus ennakkomateriaali, kokeessa jaettu materiaali sekä kysymystyyppien osalta erityisesti motivaatiota mittaavat kysymykset ja monivalintakysymykset
- 3) laadullinen tarkastelu: oppiainekohtaisuus
- 4) vuoden 2022 aineiston koodaus: osaamisen tausta, kysymystyyppit ja samalla vuoden 2021 täsmennys erityisesti osaamisen perustan osalta
- 5) laadullinen tarkastelu: oppiainekohtaisuus, monivalintakysymyksien sisältö, kirjallisten kysymyksien sanamuodot ja motivaatio
- 6) monivalinta- ja motivaatiokysymysten osuus kokonaispisteistä.

Valintakoeanalyyysissä hyödynnettiin Atlas.ti-ohjelmaa sekä kirjattiin muistiinpanoja Exceliin ja Word-dokumentteihin. Tämä oli tärkeää, koska osaa saadusta materiaalista ei ollut mahdollista viedä Atlas.ti-ohjelmaan. Varsinaisen valintakoeaineiston lisäksi analyyysissä hyödynnettiin laadittuja arviointiperusteita ja mallivastauksia sekä ennakkomateriaaleja ja kokeessa jaettuja materiaaleja. Näitä ei kuitenkaan analysoitu systemaattisesti. Tähän osaltaan vaikuttivat niin ajalliset resurssit kuin jo itse valintakokeista muodostunut suuri aineisto. Täydentävä aineisto toimi kuitenkin tärkeänä taustoittajana, ja tuloksissa on esitelty myös niihin perustuvia johtopäätöksiä. Käytettävissä olleet resurssit asettivat rajoitteita erityisesti laadullisen analyyysin syvyy-

delle. Eri kokeissa vaadittujen tietojen ja taitojen syvälinen ymmärrys olisi vaatinut myös eri tieteidenalojen tuntemusta, joten tietojen ja taitojen luokittelu tehtiin yleisemmällä tasolla (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 27).

2.2 Halutun osaamisen perusta

Valintakoekysymyksissä käytettyjen aineistojen sekä kokeissa mainittujen osaamisvaatimusten perusteella oli tunnistettavissa neljä kategorialuokitteluun haluttujen tietojen ja taitojen perustaksi: 1) lukio tai muu aiemmin hankittu osaaminen, 2) oman alan ennakkomateriaali, 3) valintakokeeseen sisällytetty aineisto sekä 4) osaamisyhdistelmät. Nämä osaamisen perusteet ilmenivät käytetyissä kysymyksissä ja samalla vaikuttivat siihen, millaisia ja kuinka alusidonnaisia tietoja ja taitoja kokeissa oli mahdollista mitata. Näin ne osaltaan loivat yhtäläisyyksiä ja eroja koulutusalojen sisällä ja välillä.

Lukio tai muu aiemmin hankittu osaaminen

Toisissa valintakokeissa selkeästi ilmaistiin koetehtävien pohjautuvan vähintäänkin osittain lukion tiettyjen kurssien oppisisältöön. Tämä tieto luki hakijoille koemateriaalin yhteydessä esimerkiksi ohjeissa tai tehtävissä. Vuoden 2021 lääketieteellisten alojen valintakokeessa kerrottiin vastaamista tukevan ennakkomateriaalin sisältävän vektorilaskennan perusteita ja peruslaskutoimituksia. Vektorilaskenta sisältyi yhteen pitkän matematiikan kurssiin, joten todellisuudessa kyse olikin tietyn lukion kurssin oppimäärän osion hallinnasta. Siksi se myös tutkimuksessa määriteltiin lukio-osaamiseksi eikä oman alan ennakkomateriaaliksi.

Useissa valintakokeissa ei kuitenkaan ilmaistu halutun osaamisen perustaa, vaan tiedot ilmenivät Opintopolussa. Esimerkiksi vuoden 2021 Oulun yliopiston geotieteiden valintakokeesta todettiin Opintopolussa:

” *Geotieteiden valintakoe perustuu lukion maantieteen kurssiin 2, kemian kurssiin 1 ja fysiikan kurssin 1. Valintakokeen perustues- sa lukion oppimäärään, noudatetaan vuonna 2016 käyttöön otettua opetussuunnitelmaa.*”
(Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015, OPH:n määräys 60/011/2015)

Koetehtävissä lukiosta (tai muutoin) hankittua osaamista mitattiin monin tavoin esimerkiksi laskutehtävinä tai monivalintana:

21. Mikä seuraavista väittämistä pitää paikkansa?

- a) Nykymuotoinen demokratia, jossa kaikki kansalaiset osallistuivat päätöksentekoon, oli hallintomallina Ateenan kaupunkivaltiossa antiikin ajalla.
- b) Maatalous oli keskeinen elinkeino Kreikan kaupunkivaltioissa, ja ne olivatkin omavaraisia tärkeimpien elintarvikkeiden kuten esimerkiksi viljan osalta.
- c) **Kaupankäynti painottui keskiajalla voimakkaasti merireiteille sekä Etelä- että Pohjois-Euroopassa. Kuitenkin myös Alppien kautta kulkeva maareitti muodostui tärkeäksi kauppareitiksi.**
- d) Villa oli tärkeä raaka-aine keskiajalla ja sen tuotanto keskittyi Flanderin alueelle, joka oli myös villakaupan keskus.

Haluttu osaaminen saattoi perustua myös lukion kurssien sijaan muutoin aiemmin hankittuun osaamiseen. Esimerkiksi joissain kielten valintakokeissa todettiin Opintopolussa, että valintakokeessa ”edellytetään aikaisempaa kielitaitoa” (Turun yliopiston kielten tutkinto-ohjelma). Kielten kokeissa vaatimus kielitaidosta ilmeni muun muassa siinä, että kielten kokeessa tehtävät esitettiin jo haetulla kielellä (ks. lisää [2.5](#)). Useissa taidealojen tehtävissä ohjeistuksena oli piirrä, maalaa tai kirjoita, kuten vuoden 2021 Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun eräässä kokeessa:

Löydät oudon otuksen luurangon.

Piirrä kuva luurangosta ja oletuksesi elävän otuksen ulkonäöstä.

Samoin muun muassa tietojenkäsittelytieteen ja tietoliikenteen kokeissa ei määritelty osaamista tietystä lähteestä hankituksi. Näin ollen hakijoiden oli ollut mahdollista hankkia osaamistaan monella tapaa muilla kuin matemaattis-luonnon-tieteellistä osaamista haluavilla aloilla.

Oman alan ennakkomateriaali

Ennakkomateriaaliin pohjautuvat koetehtävät olivat valintakokeissa hyvin yleisiä, ja niissä mitattiin pääasiallisesti lukion oppimääriin kuuluttavia tietoja. Ennakkomateriaalin eduksi on nähty alaan perehtyneisyys ja se, että kokeessa voidaan mitata hakijan kykyä soveltaa luke-

Oli myös merkittävää, oliko ennakkomateriaali osana valintakokeessa käytössä ollutta aineistoa vai oliko käytössä vain esimerkiksi sisällysluettelo.

1. Tämä tehtävä koskee etukäteen jaossa ollutta verkkoaineistoa ”*Monialainen viestintä: puheesta peleihin*”. Valintakoejulkaisun sisällysluettelo on liitteenä.

Selosta ja taustoita seuraavat valintakoeaineiston artikkeleissa mainitut käsitteet:

- tarjouma
- käytettävyys

Pohdi, mitä yhteistä niillä on. Kerro esimerkkejä tilanteista tai aloista, jotka tuovat käsitteet yhteen.

maansa sekä laajasti että yksityiskohtaisesti (mm. Leinonen & Jääskeläinen 2007, 29–30). Monissa kokeissa kuitenkin vain osa koetehtävistä pohjautui ennakkomateriaaliin. Tarkastelluista valintakokeista vain 10 perustui yksin ennakkomateriaaleihin. Tällainen koe oli esimerkiksi Turun yliopiston poliittisen historian ja valtio-opin koe vuodelta 2021, joka perustui kaikkiaan 15 erilaiseen tekstiin.

Ennakkomateriaali oli lähes yksinomaan luettavaa materiaalia lukuun ottamatta muutamia poikkeuksia, kuten Helsingin yliopiston sosiaali-tieteiden valintakurssia. Luettava materiaali oli tyypillisesti tieteellisiä artikkeleja joko suomeksi tai englanniksi. Käytössä oli myös tieteellisten julkaisujen lukuja, ja muun muassa psykologian ja logopedian yhteisvalinnassa vuonna 2021 ennakkoon tuli lukea tutkimuseettisestä ohjeistuksesta.

Opiskeltavan ennakkomateriaalin määrä vaihteli hyvin paljon. Esimerkiksi erilaisiin politiikkaan kytkeytyviin tutkinto-ohjelmiin hakeneet joutuivat lukemaan ennalta huomattavasti enemmän kuin monet muut erilaisiin yhteiskunta-tieteellisiin koulutusohjelmiin hakeneet. Samoin oikeustieteen yhteisvalintaan osallistuneiden oletettiin omaksuneen satoja sivuja oikeustieteellistä tekstiä ennen koetta. Sen sijaan muutamissa kielten kokeissa, joissa muista kielten kokeista poiketen oli ennakkomateriaalia, luettavaa oli vain vähän.

Kuten edellä oleva koetehtävä paljastaa, ko-
keessa mitattiin ennakkomateriaalissa olleiden
käsitteiden ymmärrystä, muistamista ja sovel-
tamista. Tehtävän voidaan ajatella olevan huo-
mattavasti helpompi, mikäli ennakkomateriaalin
aineistoon olisi voinut vielä palata koetilanteessa.
Kysymyksessä myös vaadittiin hakijalta moni-
puolisempaa osaamista kuin tehtävissä, joissa tuli
vain määritellä ennakkoaineistossa ollut käsite:

Määrittele käsite **'Osallistuva kulttuuri'** (*participatory culture*) Anne Heimon artikkelin
mukaan.

Ennalta opeteltuja käsitteitä voitiin kysyä myös
tarjoamalla sanallinen määrittely tekstille, jolloin
hakijan tuli vastauksessaan ilmaista oikea käsite.

d) Periaate, jonka mukaan kaikilla niillä, jotka ovat hallituksen päätösten alaisia, tulisi olla
oikeus osallistua päätösten tekemiseen? (1 p.)

Mahdollista oli myös mitata useamman käsit-
teen ja niiden määrittelyn hallintaa. Esimerkiksi
vuoden 2021 oikeustieteen valintakokeessa tuli
yhdistää 11 väittämää ja 11 käsitettä toisiinsa.
Kaikkiin väittämistä ei välttämättä sopinut mi-
kään käsitteistä, toisiin taas useampi.

Merkitse rastilla selkeästi vastauslomakkeen taulukkoon ”Tehtävä 4”, mikä tai mitkä alla olevista
väitteistä/kuvauksista yhdistyvät mihinkin alla oleviin käsitteisiin. Jollakin tai joillakin riveillä ja/tai
sarakeissa voi olla yksi tai useampia rasteja. **Jokin tai jotkin rivit ja/tai sarakkeet voivat jäädä
kokonaan ilman rasteja.** Jokaisesta oikeasta merkinnästä annetaan yksi piste (+1 piste) ja jokaisesta

- j. Tietoa voitiin saavuttaa *a priori* näyttämällä, että jokin asia tai olosuhde oli loogisesti välttä-
mätön tai *a posteriori* toteamalla empiirisesti olennainen samankaltaisuus.
- k. Oikeuden pätevyys tarvitsee lisäkriteerin.

Käsitteet:

1. Subjektiteoria
2. Luonnonoikeus

Ennakkomateriaalin perusteella tehdyt koe-
tehtävät sallivat näin erilaisia tapoja testata käsit-
teiden hallintaa. Edellä esitetyt kolme esimerkkiä
eivät sellaisenaan kuitenkaan olisi olleet yhtä
lailla mielekkäitä valintakokeessa jaetusta aineis-

tosta tehtyinä, mikä osaltaan puoltaa ennakko-
materiaalien käyttöä osaamisen perustana.

Valintakokeessa jaettu materiaali

Ennakkomateriaalin osaamisen tavoin todella monet valintakoetehtävät mittasivat, miten vastaaja kykeni omaksumaan kokeessa jaettua aineistoa, joka ennakkomateriaalin tavoin keskittyi lukion oppimääriin kuulumattomiin tietoihin ja taitoihin. Kokeessa jaetun aineiston on ajateltu tekevän valintakokeista tasa-arvoisempia, sillä ne vähentävät ennakkovalmistautumisen merkitystä. Ulkoa opetteluun sijaan hakijoiden toivotaan osaavan soveltaa tietoa ja tunnistaa tärkeimmät asiat, minkä tutkijat nostivat esiin jo useita vuosikymmeniä aiemmin (mm. Jussila 1996, 15; Lindblom-Ylänne 1999, 44, 50, 60). Kuitenkin osa valintakokeessa jaettuun materiaaliin pohjautuvista koetehtävistä mittasi hyvin yksityiskohtaista tietoa. Esimerkiksi kasvatustieteiden yhteinen VAKAVA-koe pohjautui vuosina 2021 ja 2022 yksinomaan kokeessa jaettujen tieteellisten artikkeleiden sisällön osaamiseen, ja osassa monivalinta-tehtävistä painottui pinnallinen osaaminen, kuten oheisessa oikein-väärin-väittämässä:

Heinimäen ym. tutkimuksen analyysissä tukeuduttiin yksinomaan Volet'n ja kollegoiden (2017) luokitukseen rooleista.

Ennakkomateriaalien tavoin suosittuja kokeessa jaettuja materiaaleja olivat tieteelliset artikkelit. Valintakokeissa suosittiin myös otteita tieteellisistä kirjoista, jolloin luettavan aineiston määrä saatiin pidettyä kohtuullisena. Siinä missä monien valintakokeiden yhteydessä hakijat lukivat ennalta yli sata sivua tekstiä usein monista eri lähteistä, valintakokeessa jaettu tieteellinen

lukemisto oli sivumäärältään selvästi pienempi. Esimerkiksi äsken jo mainittu VAKAVA-koe perustui vuonna 2022 kolmeen tieteelliseen artikkeliin, joista kaikkia oli muokattu kokeeseen sopivammaksi lyhentäen niitä alkuperäisestä. VAKAVA-kokeessa jaetun aineiston oli yksi suurimmista tieteellisten tekstien lukemisen sivumääristä. VAKAVA-kokeen lisäksi muun muassa muutamissa terveyden koulutusalan kokeissa oli luettavana useita tieteellisiä artikkeleja itse koetilanteessa. Kiintoisaa oli, että eräässä viestintätieteen valintakokeessa oli hyödynnetty tieteellisessä alan lehdessä julkaistua väitöskirjan lektiota, mikä selkeästi poikkesi tieteellisten tekstien keskuudessa muista.

Tieteellisiä tekstejä hyödynnettiin valintakokekysymyksissä sen sijaan muutoin hyvin samoilla tavoilla kuin ennalta luettavia materiaaleja. Kokeessa oli esimerkiksi seuraavanlainen tehtävänanto:

Paikallaanolo on itsenäinen terveysriski. Pohdi väitettä van der Ploegin ja Hillsdonin (2017) esittämien näkemysten perusteella.

Tieteellisten tekstien lisäksi valintakokeissa hyödynnettiin erilaisia uutistekstejä ja populaarimpia kirjoituksia, kuten blogitekstejä, mikä toi koetehtäviin vaihtelua. Erilaiset tekstityypit tekivät näkyväksi eri koulutusalojen osaamistarpeita. Oikeustieteen yhteisessä valintakokeessa jaettu materiaali oli lakitekstiä.

Vuonna 2022 rikoslain ohella käytettiin tartuntatautilakia, ja kokeessa tuli ymmärtää lakien keskeinen sisältö ja osata hyödyntää niitä:

Tässä tehtävässä on tarkoitus pohtia tiettyjen rajoitustoimenpiteiden oikeudellista perustaa. Vastaa tehtävään valintakokeen paperisena oheisaineistona jaetun tartuntatautilain (TTL 2016/1227) 58 d § – 58 g §:n perusteella. Muista perustella vastauksesi ja mainita sovellettavat lainkohdat. Lain nimeä ei tarvitse vastauksessa toistaa. Lainkohdan mainitseminen riittää, esim. 1 § 1 mom. 2 kohta. Lainkohdan mainitseminen ja vastauksen perusteleminen ovat edellytyksiä pisteen saamiselle.

Humanistisilla aloilla puolestaan hyödynnettiin valintakoeeksymyksiä taustalla kaunokirjallisia tekstejä. Esimerkiksi eräässä taidealan valintakokeessa tehtävässä piti hyödyntää laulunsanoja:

Tehtävänanto:

Kuvita yhdellä kuvalla alla oleva "Neiti Kevät"-laulun sanoitus.

Tässä tehtäväesimerkissä teksti toimii kuitenkin enemmän virikkeenä, eikä tehtävässä mitattu niinkään kyseisen tekstin omaksumista. Annettuna arviointiperusteena oli tekstin visualisointi ja idean välittyminen, joten tehtävässä ei katsottu osaamisen perustuvan jaettuun materiaaliin.

Valintakokeissa hyödynnettiin tekstien lisäksi tehtävissä muun muassa uutiskuvia, mainoskuvia, kuvia taideteoksista, sarjakuvia sekä erilaisia kuvioita päättelykykyä mitattaessa. Erityisesti taidealoilla hyödynnettiin myös ääni- ja videonäytteitä. Erilaisten visuaalisten ja ääniaineistojen kanssa toimittiin samoin kuin tekstien tapauksessa, ja analyysissä tehtiin eroa sen välille, oliko käytetty materiaali enemmän lisänä vai aidosti osana arviointia. Esimerkiksi eräässä

taidealan valintakokeessa piti analysoida itse teosta, ja arvioinnissa kriteereinä olivat muun muassa muotokuvagenren hahmottaminen, värit ja niiden suhde toisiinsa sekä kyky tehdä vertailua muihin taideteoksiin:

Kirjoita ytimekäs, hyvin jäsennelty ja perusteltu kuva-analyysi Pablo Picasson maalaamasta Steinin muotokuvasta (kuva 1). Käsittele analyysissä teoksen muotopiirteitä ja rakennetta (kuten sommittelua, viivan ja värin käyttöä) ja sisältöä (mitä näet kuvassa). Pohdi myös kuvan syvempiä merkityksiä ja muodosta kuvasta oma tulkintasi.

Toisessa tehtävässä taas tuli pääsykoelukemista soveltaen analysoida esitetty tallenne. Tallenne ei näin itsessään ollut asia, joka olisi tullut oppia, vaan se toimi apuvälineenä varsinaisten haluttujen taitojen mittauksessa.

Luonnontieteen koulutusaloilla erityisesti matematiikan ja fysiikan valintakoetehtävät olivat erilaisia laskutehtäviä, joissa hyödynnettiin kuvia hahmottamaan tehtävänantoa. Koetehtävät sisälsivät myös kaavoja ja annettuja tietoja, joita tuli käyttää. Monissa kemian tehtävissä taas esitettiin molekyylien rakennekaavoja. Näitä tehtäviä ei luokiteltu kokeessa jaetun materiaalin osaamisen mittareiksi, koska yhtä lailla niissä kuvat ja kaavat voitiin ajatella keinoiksi mitata matematiikan, fysiikan ja kemian osaamista. Tästä syystä myös kemian osaamista mitanneiden kokeiden liitteenä ollut jaksollinen järjestelmä eli alkuainetaulukko jätettiin huomiotta, mikäli se ei liittynyt suoraan valintakoetehtävään.

Kemian tutkinto-ohjelmissa vain yhdessä kokeessa sitä ei jaettu kokeen mukana, ja se oli mukana myös muun muassa tekniikan yhteisessä DIA-kokeessa sekä lääketieteiden yhteisessä valintakokeessa. Se oli paljon käytetty apuväline, ja toisinaan siihen myös viitattiin koetehtävässä:

Kemia | Tehtävä 2.

Vastaa aineiston perusteella osatehtäviin (a-d). Tehtävien ratkaisussa voit käyttää apuna liitteenä olevaa jaksollista järjestelmää.

Kuitenkin taulukon tulkinta ilman aiemmin hankittua osaamista olisi varmasti hyvin haasteellista. Esimerkin kaltaisten koekysymysten katsottiin näin mittaavan enemmän aiemmin hankittua osaamista kuin itse alkuainetaulukon sisällön hallintaa.

Kielten valintakoetehtävissä erilaiset tekstit toimivat osaamisen mittaamisessa apuna, ja ne katsottiin muiden alojen tapaan täydentäviksi ja itse asian mittaamisen mahdollistajiksi.

19. Jane thought _____ to shake hands in case he let go of his walking-stick and fell over.
- (a) she is better not offering
 (b) she'd better not offer
 (c) she'd better not to offer
 (d) she would better not offer

Erilaisten kuvioiden, diagrammien ja taulukoiden avulla pyrittiin kokeissa mittaamaan kykyä omaksua erilaisessa muodossa esitettyjä tutkimustuloksia. Nämä luettiin kuuluvaksi jaettuun materiaaliin, mikäli tehtävään vastaamisen edellytyksenä oli annetun materiaalin opiskelu:

Barnfamiljer och antal barn

En barnfamilj är en familj med minst ett hemmaboende barn som inte fyllt 18 år

	Totalt	1 barn	2 barn	3 barn	4+ barn
Barnfamiljer					
2000	612 627	268 369	230 758	85 025	28 475
2010	582 360	254 551	222 596	76 860	28 353
2020	556 052	238 258	218 750	71 378	27 666
2020					
%	100	42,8	39,3	12,8	5
Antal barn					
2000	1 116 687	268 369	461 516	255 075	131 727
2010	1 064 470	254 551	445 192	230 580	134 147
2020	1 020 884	238 258	437 500	214 134	130 992
2020					
%	100	23,3	42,9	21	12,8

Utgående från tabellen ovan, hur stor andel barn bor i en barnfamilj med minst ett syskon?

1) 42,8 %
 2) 42,9 %
 3) 76,7 %
 4) 87,2 %

Visuaalisia tietolähteitä hyödynnettiin myös yhdessä tekstin kanssa:

Elinkeinorakennetta käytetään yleisesti yhteiskunnallisten muutosten kuvaamiseen. Arvioi oheisen viivadiagrammin avulla vuosina 1950–2010 tapahtunutta Suomen elinkeinorakenteen muutosta osana suomalaisen yhteiskunnan kehitystä ja modernisaatiota. (40 pistettä)

Osaamisyhdistelmät ja alakohtaiset eroavaisuudet

Osassa kokeiden tehtävistä oli osaamista yhdistäviä tehtäviä. Niissä joko yhdistettiin ennakkomateriaalia ja kokeessa jaettava materiaalia tai aiemmin hankittu osaaminen yhdistyi jaettuun materiaaliin. Esimerkiksi vuoden 2021 farmasian valintakokeessa pyydettiin vastaamaan aineistotehtävään pelkästään aineistoissa esitettyjen tietojen ja lukion oppimäärän perusteella. Seuraava esimerkki on oikeustieteen yhteisestä kokeesta vuodelta 2021:

- a) Kysymykseen vastataan sekä valintakoe kirjallisuuden (Pia Letto-Vanamo *Johdatus oikeuteen ja oikeudelliseen ajatteluun* ja Sakari Melander *Johdatus rikosoikeuteen*) että VML:n perusteella. Perustele tiiviisti, mihin tuomiovaltaa tai sen piirteitä omaaviin asteisiin asia voi joko kaikilta osin tai tietyiltä osin aikanaan edetä ja millä tavalla? (4 p.)

Osaamisperusteiden perusteella valintakokeet voitiin jakaa 1) lukiossa tai muutoin aiemmin hankittuun osaamiseen pohjautuviin, 2) oman alan ennakkomateriaaliin pohjautuviin, 3) valintakoetilanteessa jaettuihin aineistoihin pohjautuviin sekä 4) näiden erilaisten osaamisen perusteiden yhdistelmiin. Valintakokeissa oli näin nähtävissä samankaltaisuutta ennen vuoden 2020 opiskelijavalintauudistusta (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 26–28).

Osaamisen perusteissa oli nähtävissä melko runsasta alakohtaista hajontaa, mikä ilmenee taulukosta 3.

Taulukosta nähdään, että vain matematiikka ja tilastotiede eivät perusta tehtäviään valintakokeissa ennalta tai kokeessa jaettavaan aineistoon toisin kuin kaikki muut. Taulukosta myös nähdään, että matemaattis-luonnontieteellisillä aloilla ei käytetä ennakkomateriaalia.

Taulukko 3. Halutun osaamisen perusta koulutusaloittain

OKM2-luokitus sovellettuna	Kokeita/ itseenäisiä osioita yhteensä, N	Kokeessa jaettavaa materiaalia yhteensä (N)	Ennakkomateriaalia yhteensä (N)	Kokeessa jaettu + ennakkom. (N)	Kokeessa jaettu + lukio / muu osaaminen (N)	Ennakkomateriaali ja lukio / muu (N)	Vain kokeessa jaettu materiaali (N)	Vain ennakkom. (N)	Vain lukiossa hankittu osaaminen / muu esim. motivaatio (N)
Yleinen valintakoe: Åbo Akademi	2	100 % (2)			100 % (2)				
Kasvatustiede	4	100 % (4)					100 % (4)		
Taidealat, yleiset	52	90,4 % (47)	13,5 % (7)	7,7 % (4)	84,6 % (44)		7,7 % (4)		
Humanistiset alat (paitsi kielet)	35	91,4 % (32)	34,3 % (12)	28,6 % (10)			68,9 % (22)	5,7 % (2)	2,9 % (1)
Kielet	81	84,0 % (68)	22,2 % (18)	16,0 % (13)*	60,5 % (49)	6,2 % (5)	7,4 % (6)		9,9 (8)
Yhteiskuntatieteet (sis. logopedia)	34	82,4 % (28)	76,5 % (26)	70,0 % (20)			23,5 % (8)	17,6 % (6)	
Viestintä ja informaatiotieteet	12	100 % (12)	33,3 % (4)	33,3 % (4)			66,7 % (8)		
Kauppa ja hallinto	4	100 % (4)			100 % (4)				
Oikeustieteet	4	100 % (4)	100 % (4)	100 % (4)					
Luonnontieteet yleiset	4	100 % (4)			50 % (2)		50 % (2)		
Biologia ja biotieteet + ympäristöalat	8	100 % (8)			100 % (8)				

Taulukko 3. Halutun osaamisen perusta koulutusaloittain

OKM2-luokitus sovellettuna	Kokeita/ itse- näisiä osioita yhteensä, N	Kokeessa jaettavaa materiaalia yhteensä (N)	Ennako- materiaalia yhteensä (N)	Kokeessa jaettu + ennakkom. (N)	Kokeessa jaettu + lukio / muu osaa- minen (N)	Ennako- materiaali ja lukio / muu (N)	Vain kokeessa jaettu materiaali (N)	Vain ennakkom. (N)	Vain lukiossa hankittu osaaminen / muu esim. motivaatio (N)
Fysikaaliset tieteet, kemia ja geotieteet	24	58,3 % (14)			58,3 % (14)				41,7 % (10)
Matematiikka ja tilastotiede	10								100 % (10)
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	4	100 % (4)			100 % (4)				
Tekniikan alat	4	100 % (4)			100 % (4)				
Maa- ja metsä- talousala (paitsi eläinlääketiede)	8	87,5 % (7)	75 % (6)	62,5 % (5)			25 % (2)	12,5 % (1)	
Terveys (sis. eläinlääketiede)	20	90 % (18)	15 % (3)		30 % (6)		60 % (12)	10 % (2)	
Henkilökohtaiset palvelut (urheilu ja liikunta)	2	50 % (1)	50 % (1)		50 % (1)	50 % (1)			
Yhteensä	312	83,7 % (261)	26,0 % (81)	19,2 % (60)	44,2 % (138)	1,9 % (6)	21,8 % (68)	3,5 % (11)	9,3 % (29)

* Kielten kokeissa on mukana luvussa myös lukio / muuta osaamista vaativat

2.3 Yleiset asiantuntijuustaidot ja osaamisen syvyys

Mitattavien tietojen ja taitojen taustan lisäksi valintakokeista oli nähtävissä yleisten akateemisten taitojen arvostusta sekä vaatimuksia ala-kohtaisten tietojen ja taitojen hallinnasta. Yleiset asiantuntijuustaidot, kuten tiedon omaksuminen, muistaminen, soveltaminen ja taito ilmaista omaa osaamista erityisesti kirjoittaen ja laskien sisällöllisen osaamisen ohella korostuivat valintakokeiden tehtävissä. Tehtävillä voitiin mitata myös osaamisen syvyyttä eri tavoin: toisissa tehtävissä ja valintakokeissa vaadittiin kokonaisuuksien hahmottamista, toisissa taas yksityiskohtien muistamista. Sen, annetaanko valittavia vastausvaihtoehtoja vai tuleeko tuottaa vastaus itse, voidaan ajatella mittaavan osaltaan osaamisen syvyyttä. Aikarajoitusten vuoksi kokeissa mitataan myös paineensietokykyä ja ajanhallinnan osaamista.

Analyysissä yleisistä asiantuntijataidoista ja osaamisen syvyydestä muodostettiin yksi isompi pääkategoria, ja seuraavaksi tarkastellaan yleisiä asiantuntijuustaitoja ja osaamisen syvyyttä esseiden, erilaisten määritys- ja tulkitsemistehtävien, laskutehtävien sekä monivalintakysymysten. Yleiset asiantuntijuustaidot eivät olleet analyysissä keskiössä, joten osio on kuvaileva. Samoin erilaisia monivalintakysymyksiä ei luokiteltu syvällistä tai pinnallista osaamista mittaaviin (ks. SITE-hanke), vaan tarkasteltiin erilaisten monivalinnoiksi luokiteltavissa olevien kysymysten tuottamaa tietoa halutusta osaamisesta ja sen syvyydestä.

Monivalintoja voidaan helposti pitää mekaanisina, mutta tarkastelluissa valintakokeissa esiintyi hyvin erityyppisiä monivalintoihin lukeutuvia tehtäviä. Monivalintojen avulla oli mahdollista mitata pinnallisen tiedon lisäksi syvempää ymmärrystä ja osaamista. Monivalintojen monipuolisuuden vuoksi haluttiin tarkastella monivalintojen osuutta yksittäisissä valintakokeissa.

Tiedon omaksuminen, muistaminen ja soveltamiskyky

Osaamisen taustan tarkastelu jo paljasti, kuinka eri aloilla valintakokeissa mitattiin tietyn ennalta tai viimeistään kokeessa määritellyn aineiston sisältöjen hallintaa. Tehtävien yhteydessä pyydettiin lukemaan ja perehtymään tai viitattiin ennalta luettuun aineistoon:

Perehdy kumpaankin materiaalina olevaan artikkeliin. **Vastaa artikkelien perusteella** alla oleviin väittämiin (Oikein = O, Väärin = V). Merkitse vastauksesi väittämän perässä olevaan vastaussarakkeen **ruutuun**. **Tarkastajat lukevat vain ruudukkoon täytetyt vastaukset.**

Tiedon omaksuminen ei ollut yksin riittävä, vaan tarvittaessa opiskeltu asia tuli pystyä palauttamaan mieleen. Tämä korostui ennalta luettuihin aineistoihin perustuvissa kysymyksissä tai silloin kun pyydettiin vastaamaan esitettyihin kysymyksiin lukion oppimäärän perusteella. Kokeessa jaettuun materiaaliin perustuvassa kysymyksessä muistaminen ei niin korostunut, koska koetilanteessa oli mahdollisuus tarkistaa materiaalista vastaus. Hyvät tiedonomaksumistaidot ja muisti helpottivat näissäkin tilanteissa, sillä kokeiden aikarajat määrittävät eri tehtäville ja toiminnalle raamit.

Valintakokeissa osa tehtävistä vaatii hyvin yksityiskohtaisten tietojen hallintaa, sillä näin on mahdollista saada syntymään eroja hakijoiden välille. Tarkastelluissa valintakokeissa erityisesti

monivalintakysymyksillä kysyttiin triviaaleja tietoja siitä, mitä joku oli sanonut, tehnyt tai mihin hänen tutkimuksensa liittyi:

21. Suomen Moskovan suurlähettiläs oli vuonna 1990

- a) Kalela
- b) Nyberg
- c) **Talvitie**
- d) Pastinen

Opeteltavan aineiston määrä vaikutti osaltaan koetehtävien vaikeuteen etenkin tilanteissa, joissa luettavaa oli paljon eikä koetehtävässä määritelty, mihin ennalta opeteltuun aineistoon kysymys pohjautuu. Sen sijaan muistamista ja vastaamista ylipäänsä helpotti tieto siitä, mihin ennalta tai kokeessa annettuun artikkeliin pyydetty tieto liittyi.

Seuraava esimerkki on psykologian ja logopedian yhteisestä valintakokeesta, jossa luettavaa ennakkomateriaalia oli paljon:

Tehtävä 2.2

Harrisin ym. (2019) tutkimukseen osallistui...

- A) ...nfvPPA-, lvPPA- ja SD-potilaita, sillä yhtenä tutkimuksen tavoitteena oli tunnistaa ne kielelliset arviointitehtävät, joiden avulla voidaan erottaa potilasryhmät toisistaan.
- B) ...AD-potilaita, vaikka lvPPA- ja AD-oirekuvien välisestä erosta ei ole mitään tietoa.
- C) ...nfvPPA-potilailta, joilla oli taustalla myös muu päävamma.
- D) ...henkilöitä, joiden diagnoosin ei katsottu riittävällä tarkkuudella täyttävän svPPA-ryhmän kriteerejä, minkä vuoksi yhtä tutkimusryhmää kutsuttiin SD-ryhmäksi.

Tiedon muistamisen mittaamiseen voidaan ajatella liittyvän aina riski arvauksesta vailla todellista osaamista. Vastausvaihtoehtoja tarjoava monivalintakysymys sallii erityisesti mahdollisuuden arvata. Arvaamisen vähentämiseksi enemmistössä valintakokeiden monivalintakysymyksissä annettiin väärästä vastauksesta tai vastauksista miinuspisteitä ja palkittiin vain oikeista vastauksista (ks. myös Latta & Latta 2009, 130). Miinuspisteiden ja oikeista vastauksista

saatujen pisteiden suhde vaihteli eri valintakokeissa. Yleisimmin miinuspisteitä annettiin joko saman verran kuin oikeasta vastauksesta tai puolet tästä pistemäärästä. Muutamissa kokeissa myös vastauksen tyhjäksi jättämisestä annettiin miinuspisteitä, jolloin hakija pakotettiin osoittamaan, osaako ja muistaako hän kysyttyä asiaa vai ei. Huomattavasti yleisempää oli kuitenkin jättää tyhjä vastaus huomioitta eli antaa nolla pistettä. Miinuspisteiden osalta kokeissa tapahtui myös muutoksia vuosien 2021 ja 2022 välillä. Esimerkiksi Helsingin yliopistossa teologian valintakokeessa oli siirrytty antamaan miinuspisteitä vääristä vastauksista aiemman nollan sijasta.

Myös muunlaisilla kysymyksillä kuin monivalinnoilla mitattiin valintakokeissa yksityiskohdienten muistamista. Ennakkomateriaalin esittelyssä kuvattiin erilaisia tapoja mitata kykyä määrittellä käsitteitä lyhyesti, mutta tarkasti. Tehtävien arviointiperusteista oli nähtävissä, että toisinaan haluttu käsite määrittelyineen saattoi löytyä yhdeltä valintakoe kirjallisuuden sivulta. Käsitteiden määrittelyt ja tulkinnot vaativat näin mittaus tavasta riippumatta kykyä omaksua ja muistaa paljon yksityiskohtaista tietoa.

Osaamisen syvyyden näkökulmasta voidaan ajatella olevan merkitystä sillä, annetaanko muistamisen tueksi vastausvaihtoehtoja vai ei. Seuraavassa esitetyt kielten kokeissa käytetyt aukko- ja monivalintatehtävät todentavat vastausvaihtoehtojen kytköstä haluttuun osaamisen syvyyteen.

1. Espero que _____ posible volver a las clases presenciales en otoño.

- a) será
- b) sea**
- c) es
- d) va a ser

_____ esci domani?

Käännä italiaksi *kenen kanssa*.

Erilaiseen laskemiseen liittyvissä tehtävissä halutun osaamisen syvyyden voidaan nähdä ilmentymän esimerkiksi siinä, halutaanko hakijan laskevan itse funktiolasku vai annetaanko hänelle vaihtoehtoiset ratkaisut, joista jokin on oikein.

Matematiikka | Tehtävä 1.

Anna kaikissa kohdissa vastauksien tarkat arvot. Perustele vastauksesi.

- a) Anna yhtälön $\frac{x}{2} + \frac{x}{3} = 1$ kaikki ratkaisut.
- b) Anna epäyhtälön $1 - \frac{2x}{3} > -\frac{1}{7}$ kaikki ratkaisut.
- c) Anna yhtälön $\left(\frac{x}{2}\right)^3 : \left(\frac{x}{3}\right)^2 = \frac{3}{2}$ kaikki ratkaisut.

25. Työntekijän hyötyfunktio on muotoa $U(w, t) = w(24 - t) + 2t$, missä w on tuntipalkka, ja t on vapaa-ajan määrä vuorokaudessa. Mikä seuraavista sopimuksista on työntekijän mielestä paras?

- (a) $t = 20$ ja $w = 3$
- (b) $t = 16$ ja $w = 3$
- (c) $t = 16$ ja $w = 4$
- (d) $t = 10$ ja $w = 4$ (X)

Osaamisen syvyyden kannalta merkityksellisenä voidaan pitää myös eroa erilaisten monivalintakysymysten välillä. Oikein-väärin- tai tosi-epätosi-vaihtoehtojen välillä on suurempi todennäköisyys sille, että vastaa sattumalta oikein kuin perinteisissä kolme tai neljä vastausvaihtoehtoa sisältävissä kysymyksissä. Oikein-väärin-väittämien voidaan ajatella olevan näin helpompia omasta osaamisestaan epävarmoille hakijoille. Harvoissa monivalintatehtävissä oli useita oikeita vastausvaihtoehtoja väärrien joukossa. Tällaisilla tehtävillä on mahdollisuus mitata yksittäisten yksityiskohtien sijasta hieman laajempaa osaamista.

Tiedon omaksumisen ja muistamisen lisäksi oleellisena asiana korkeakouluopinnoissa voidaan pitää tiedon syvällistä ymmärrystä ja kykyä soveltaa tietoa. Kirjallisissa tehtävissä hakijoiden kykyä soveltaa ja yhdistää tietoja eri lähteistä mitattiin kysymyksillä, joissa tehtävänantona oli esimerkiksi analysoi, sovelta ja vertaile.

Edellä esitetty tehtävä paljastaa, kuinka syvällistä osaamista mittaavat tehtävät voivat olla tehtävänannoltaan alaan sitomattomia, mutta käytettävien aineistojen myötä hyvin alasidonnaisia.

Erilaisissa laskutehtävissä taas voidaan hyödyntää muun muassa kuvioita ja taulukoita soveltavan tiedon mittaamiseksi. Joissain matemaattista osaamista mittaavissa laskutehtävissä pyydettiin erittelemään vaiheet, joiden myötä tulokseen on päädytty. Samalla oli mahdollista arvioida hakijan osaamista kokonaisuudessaan. Osaamisen ei näin haluttu jäävän pinnalliseksi vaan kertovan syvällisestä ymmärryksestä.

Tehtävä 17a

(osatehtäväkohtainen pistemäärä 0–4,5 p)

Vertaile aineistossa A ja aineistossa B esitettyjä tutkimuksia keskenään. Mitä yhteisiä piirteitä löydät artikkeleissa kuvatuista tutkimuksista (tutkimuksen tavoitteet, tutkittavat tuotteet, tutkimuksen toteutus, menetelmät)? (Max. 2500 merkkiä.)

Monivalintakysymysten on perinteisesti ajateltu soveltuvan yksinkertaisuudessaan vain tietynlaiseen käyttöön, mutta valintakokeissa niitä hyödynnettiin monenlaisen osaamisen mittareina. Niiden avulla voitiin mitata eri aloilla muun muassa käsitteiden ymmärtämistä:

I vilken av följande meningar används **ett ord** fel?

- 1) Tävlingarna genomfördes under ideala förhållanden: solen sken från klarblå himmel.
- 2) Många ungdomsledare arbetar ideellt.
- 3) Genom sin långa yrkeserfarenhet har han skaffat sig en reell kompetens.
- 4) Formellt hade premiärministern makten, men den reale ledaren var försvarsministern.

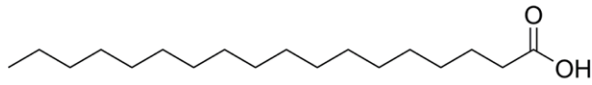
Tehtävä 1 (8 pistettä)

Oheisessa taulukossa on joukko fysiikassa esiintyviä käsitteitä. Merkitse taulukkoon rastilla, onko käsite skalaarisuure, vektorisuure tai ei suure lainkaan.

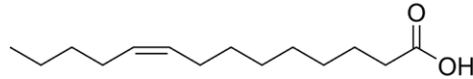
	Skalaarisuure	Vektorisuure	Ei suure
aika			
massa			
gravitaatio			
nopeus			
liikemäärä			
liike-energia			

Valintakokeista löytyi myös tiedon soveltamiskykyä mittaavia monivalintatehtäviä:

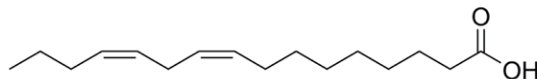
5. Rasvahapot, kuten steariinihappo, myristoleiinihappo ja linolihappo, ovat pitkäketjuisia monokarboxylihappoja, joissa on parillinen määrä hiiliatomeja. Rasvahapot voivat olla joko tyydyttyneitä, kertatyydyttymättömiä tai monitydyttymättömiä. Mikä seuraavista väittämistä on oikein?

Steariinihappo

Myristoleiinihappo

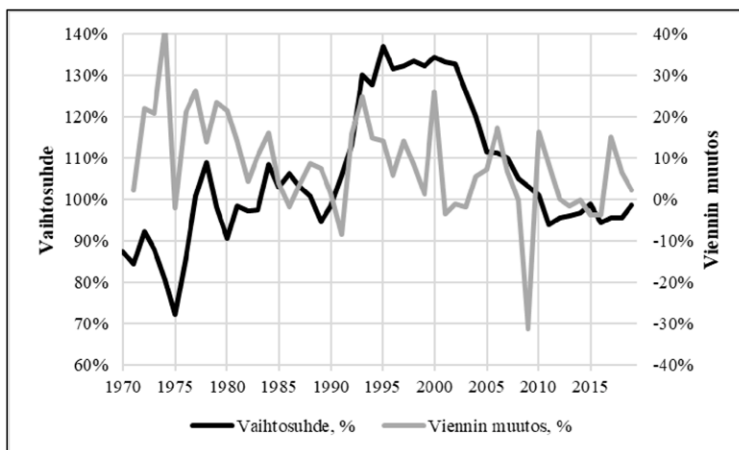
Linolihappo

- A. Tyydyttyneet rasvahapot ovat tyypillisesti vesiliukoisia yhdisteitä.
 B. Rasvahappojen ja natriumhydroksidin välisessä reaktiossa muodostuu vettä.
 C. Tyydyttymättömien rasvahappojen hydraus tarkoittaa veden liittämistä hiili-hiili kaksoissidoksiin.
 D. Kertatyydyttymättömillä rasvahapoilla ei esiinny stereoisomeriaa.

10. *Terms of trade* on ulkomaankaupassa esiintyvä käsite. Se kuvaa ulkomaankaupan vaihtosuhdetta ja voidaan laskea seuraavasti:

$$\text{Ulkomaankaupan vaihtosuhte} = \frac{\text{Kokonaisvient}i \text{ omassa valuutassa}}{\text{Kokonaistuont}i \text{ omassa valuutassa}} \cdot 100 \%,$$

jossa sekä vienti että tuonti on laskettu samalta ajanjaksolta. Perustuen Tullin tilastoaineistoon, kuviossa 2 on esitetty Suomen ulkomaankaupan vaihtosuhte vuosina 1970–2019 sekä viennin muutos prosentteissa edelliseen vuoteen nähden vuosina 1971–2019. Mikä seuraavista väittämistä pitää paikkansa kuvion 2 mukaan?

Kuvio 2. Ulkomaankaupan vaihtosuhte ja viennin muutos. Lähde: Tulli.

- a) Tarkastelujakson lopussa vienti oli pienempi kuin tuonti.
 b) Suomen vienti rahassa mitattuna oli korkeimmillaan vuosina 1993–2002.
 c) Vaihtosuhte oli korkeimmillaan vuonna 1974.
 d) Vienti tippui lähes 70 prosenttia vuonna 2009.

Toisilla aloilla monivalintakysymyksien käyttöön tiedon soveltamisen mittarina on liitetty ongelmallisuutta, koska vastaukset eivät kerro hakijan ajatteluprosessista eivätkä näin niiden ole ajateltu mittaavan kattavasti syvällisiä opiskelunvalmiuksia. Jo aiemmin mainitun matematiikan ohella esimerkiksi eräässä yhteiskuntatieteen kokeessa siirryttiin vuonna 2022 hyödyntämään enemmän määrittely- ja tulkintatehtäviä monivalintojen sijaan. Monivalintakysymykset voivat olla kuitenkin hyvin monenlaisia. Analyysissä oli nähtävissä sama, mitä Mika Nissinen kollegoineen korosti oikeustieteen monivalintakysymysten tarkastellussa. Kysymystyyppi – avoin kuten esse tai suljettu kuten monivalinta – ei itsessään ratkaise osaamisen tai soveltamiskyvyn mittaamisen onnistumista. Oleellisempaa on halutun asian mittaaminen, kysymyksen sisällöllinen laadukkuus ja se, täyttääkö kysymys asetetut tavoitteet. (Nissinen ym. 2022, 5.)

Monivalintojen suosijat

Monivalintakysymyksien hyväksi puoliksi Kai Hakkarainen (1992, 138–139) esitti jo vuosikymmeniä sitten objektiivisuuden, helppouden ja nopean tavan mitata hakijan osaamista. Monivalintojen suosiota on kasvattanut se, että erilaiset kirjalliset tehtävät ja sanalliset pitkät laskutehtävät ovat työläitä laatia ja tarkastaa. Monivalintojen etu on, että ne ovat riippumattomia vastaajamääristä ja soveltuvat siksi valintakokeissa lähtötason arviointiin (Nissinen ym. 2022, 4–5).

Taulukkoon 4 on koottu monivalintakysymysten käyttö koulutusaloittain. Siitä nähdään, että kielissä ja yhteiskuntatieteissä noin kahdessa kolmesta valintakokeesta on jonkinlainen monivalintakysymys. Viimeinen sarake kuitenkin paljastaa kirjon olevan suurta. Siinä missä jossain on yksi kysymys, ovat toiset kokeista kokonaan monivalintakysymyksiin perustuvia. Isoista valintayhteistöistä tällainen on muun muassa kauppätieteen yhteisvalinta ja VAKAVA-koee.

Taulukko 4. Monivalintakysymysten käyttö koulutusaloittain

OKM2-luokitus sovellettuna	Kokeita / itsenäisiä osioita yhteensä, N	Kokeessa monivalintoja % (N)	Koko koe monivalinta % (N)	Monivalintojen osuuksien vaihteluväli, vain kokeet, joissa monivalintoja %
Yleinen valintakoe: Åbo Akademi	2	100 % (2)	100 % (2)	100-100
Kasvatustiede	4	50 % (2)	50 % (2)	100-100
Taidealat, yleiset (ei LY, Aalto)	17	11,8 % (2)		30-30
Humanistiset alat (paitsi kielet)	35	11,4 % (4)		33,3-33,3
Kielet	81	65,4 % (53)	7,4 % (6)	3,6-100
Yhteiskuntatieteet (sis. logopedia)	34	67,6 % (23)	11,8 % (4)	12,5-100
Viestintä ja informaatiotieteet	12	16,7 % (2)		33,3-33,3
Kauppa ja hallinto	4	100 % (4)	50 % (2)	45-100
Oikeustieteet	4	50 % (2)		50-50
Luonnontieteet yleiset	4	100 % (4)		19,2-75
Biologia ja biotieteet + ympäristöalat	8	87,5 % (7)		13-50
Fysikaaliset tieteet, kemia ja geotieteet	24	62,5 % (15)	8,3 % (2)	11,5-100
Matematiikka ja tilastotiede	10			
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	4	100 % (4)		33,3-33,3
Tekniikan alat	4	50 % (2)		valittavissa
Maa- ja metsätalousala (paitsi eläinlääketiede)	8	100 % (8)		42,9-50
Terveys (sis. eläinlääketiede)	20	95 % (19)	40 % (8)	29,2-100
Henkilökohtaiset palvelut (urheilu ja liikunta)	2	100 % (2)		66,7-66,7
Yhteensä	277	56 % (155)	9,4 % (26)	

Monivalintakysymyksillä on myös erilainen rooli kokeissa. Joidenkin hakijoiden eteneminen pysähtyy jo siihen, mikäli ei menesty riittävän hyvin monivalintaosiossa. Esimerkiksi alla monivalintaosion perusteella vain osan hakijoista koko koe tarkistettiin:

Valintakokeessa on 2 osaa. Osasta 1 voit saada 0–40 pistettä ja osasta 2 voit saada 0–60 pistettä. Kaikilta kokeeseen osallistuneilta arvioidaan osa 1 ja hakijat asetetaan sen perusteella paremmuusjärjestykseen. Kokeen osa 2 arvioidaan vain osassa 1 parhaiten menestyneeltä 100 hakijalta. Jos useammalla hakijalla on sama pistemäärä kuin 100. hakijalla, osa 2 arvioidaan kaikilta näiltä hakijoilta.

Ajattelun jäsentyneisyys ja kielellinen osaaminen

Esseen tai pidemmän kirjallisen kysymyksen on jo vuosia nähty olevan tehokas tapa mitata sitä, kuinka hyvin hakija osaa arvioida lukemaansa, vertailla ja pohtia, esittää omia näkemyksiä ja argumentoida sekä jäsentää ajatuksensa kokonaisuudeksi (Elstein 1993, 246). Esseevastausten on ajateltu arvioivan myös hakijan kykyä huomioida ohjeet niin tekstin pituuden kuin sisällönkin suhteen (ks. Latto & Latto 2009, 94). Tehtävissä ei näin pyritäkään mittaamaan vain sisällöllistä osaamista vaan myös sitä, kuinka kyvykkäästi hakija saa ajatuksensa ilmaistua.

3.3. Pohdi, minkälaisia ihmistoimintaan kohdistuvia ongelmia rantaviivan siirtyminen voi aiheuttaa aineistojen 3.B ja 3.D kaltaisilla alueilla. (26 p)

Suosituspituus 200–250 sanaa (noin 2000 merkkiä).

Kykyä hahmottaa kokonaisuuksia ja erityisesti löytää oleellinen mitattiin valintakokeissa myös muun muassa tiivistelmien ja tekstianalyysien avulla:

Laadi artikkelin perusteella sanamäärältään korkeintaan 250 sanan tiivistelmä. Tiivistelmä tarkoittaa tekstiä, johon on koottu artikkelin keskeinen sisältö ja joka on kirjoitettu omin sanoin johdonmukaisesti ja hyvällä suomen kielellä. Artikkelissa käytettyjä lauseita ei siis tule kopioida. Voit käyttää konseptipaperia vastauksen muotoiluun.

Kirjoita lopullinen vastauksesi selvällä käsialalla seuraavalta sivulta (s. 6) alkaville riveille. Vain yksi kirjoitusrivi kutakin viivaa kohti. Sanamäärän (250 sanaa) tai viivoitetun tilan ylittävä teksti jätetään arvioimatta ylimenevältä osin. Epäselvästi kirjoitettu teksti jätetään arvioimatta.

Esseevastauksien ja muiden pidempien, selkeästi suurempaa kokonaisuutta mittaavien koekysymyksien erottaminen on toisinaan haastavaa.

Tarkastele oheista aineistoa hyväksi käyttäen, mitä demokratialla on tarkoitettu ja miten demokratia on kehittynyt maailmassa Ranskan vallankumouksesta YK:n ihmisoikeuksien julistukseen asti. Luonnehdi lyhyesti, miten tilanne on muuttunut ihmisoikeuksien julistuksesta eteenpäin.

Esseen voidaan ajatella olla pohdiskelevampi, mutta valintakokeissa myös yhteen asiaan keskittyviä eheitä kirjallisia vastauksia on kutsuttu esseeksi. Tämän vuoksi koulutusalojen vertailussa ei tehty eroa siinä, oliko tehtävä varsinaisesti essee vai muuten pidempi kirjallinen vastaus annettuun kysymykseen.

2. Noora Elosen, Jukka Niemelän ja Antti Saloniemen artikkeli käsittelee työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikutuksia pitkäaikaistyöttömien näkökulmasta. Kerro artikkelin perusteella millainen työvoimapolitiikan uusi paradigma on, ja millaisia vaikutuksia työvoimapolitiikalla ja aktivointitoimenpiteillä on työttömien aktiivisuuteen ja toimijuuteen. (14 p.)

Sen sijaan lyhyet käsitteen määrittelyt ja tulkin-
nat erotettiin esseistä ja pidemmistä tehtävistä.

Kuvaile pääpiirteissään, mitä kirjoittajat tarkoittavat a) hybridillä mediatilalla ja b) affektiivisella julkisuudella tutkimuksensa näkökulmina. (4 p.)

Samoin esimerkiksi lääketieteessä käytetyt lyhyet kirjalliset kysymykset erotettiin pidemmistä kirjallisista kysymyksistä. Muunlaista osaamista mittaaviksi kirjallisiksi tehtäviksi määriteltiin esimerkiksi luovuutta mittaavat kirjalliset tehtävät kuten elokuvakäsikirjoituksen tai -kohtauksen kirjoittaminen.

Tarkastelluissa valintakokeissa erilaiset essee-tehtävät ja pidemmät perinteiset kirjalliset koekysymykset paikantuivat erityisesti humanistis-yhteiskunnallisille aloille. Myös muilla koulutusaloilla kuten maantieteessä ja geotieteissä käytettiin esseekysymyksiä ja pidempiä kirjallisia kysymyksiä osaamisen mittareina. Sen sijaan muutoin matemaattis-luonnontieteellistä osaamista on mitattu muunlaisilla kysymyksillä. (Taulukko 5.)

Taulukko 5. Esseiden ja pidempien kirjallisten kysymyksiä käyttö koulutusaloittain

OKM2-luokitus sovellettuna	Kokeita/ itsenäisiä osioita yhteensä, N	Kokeessa esseitä / pidempiä kirjallisia kysymyksiä % (N)	Kokeessa vain esseitä / pidempiä kirjallisia kysymyksiä % (N)
Yleinen valintakoe: Åbo Akademi	2		
Kasvatustiede	4	50 % (2)	50 % (2)
Taidealat, yleiset (ei LY, Aalto)	17	82 % (14)	65 % (11)
Humanistiset alat (paitsi kielet)	35	97 % (34)	49 % (17)
Kielet	81	58 % (47)	6 % (5)
Yhteiskuntatieteet (sis. logopedia)	34	71 % (24)	18 % (6)
Viestintä ja informaatio- tieteet	12	83 % (10)	17 % (2)
Kauppa ja hallinto	4		
Oikeustieteet	4	25 % (1)	
Luonnontieteet yleiset	4	25 % (1)	
Biologia ja biotieteet + ympäristöalat	8	50 % (4)	
Fysikaaliset tieteet, kemia ja geotieteet	24	21 % (6)	
Matematiikka ja tilastotiede	10		
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	4		
Tekniikan alat	4	25 % (1)	
Maa- ja metsätalousala (paitsi eläinlääketiede)	8	75 % (6)	
Terveys (sis. eläinlääketiede)	20	25 % (5)	
Henkilökohtaiset palvelut (urheilu ja liikunta)	2		
Yhteensä	277	56 % (155)	14 % (38)

Pyrkimys todentaa ajattelun jäsentyneisyyttä ja riittävää kielellistä osaamista oli koulutusaloilla verrattain yhteinen, ja samanlaiset arvostukset osaamisen suhteen ilmenivät eri alojen arvostelukriteereissä:

Valintakokeen maksimipistemäärä on 70 pistettä. Arvioinnissa otetaan huomioon esseen seuraavat osa-alueet:

- Annetun aineiston hyödyntäminen ja siihen viittaaminen (20 pistettä)
- Luetun tekstin analyttinen arviointi ja erittely (20 pistettä)
- Omien kokemusten reflektointi luetun aineiston perusteella (20 pistettä)
- Tekstin selkeys ja sujuvuus (10 pistettä)

Esseessä lautakunta arvioi hakijan kykyä omaksua tietoa ja hyödyntää sitä kirjoituksessaan johdonmukaisesti ja monipuolisesti. Lisäksi arvioidaan pohdinnan reflektiivisyyttä, kirjoituksen rakennetta ja kielellistä selkeyttä.

Valintakokeesta voi saada enintään 50 pistettä (25 pistettä/vastaus). Tullakseen hyväksytyksi hakijan on saatava vähintään 15 pistettä. Vastaukset pisteytetään seuraavien periaatteiden mukaan:

- selkeä jäsenitys ja kieli: enintään 5 pistettä
- pääsykoelukemiston tuntemus: enintään 10 pistettä
- käsittelyn johdonmukaisuus ja perustelujen vakuuttavuus: enintään 10 pistettä

Esseiden arvostelun kriteereinä olivat sanavaraston monipuolisuus, kieliopin ja oikeinkirjoituksen hallinta, tekstin rakenne ja argumentaatio.

Kuten esimerkit osoittavat, erilaisilla esseillä ja pidemmällä sanallisilla tehtävillä ajatellaan voitavan mitata erityisesti kokonaisuuksien hahmotusta ja toisaalta kykyä soveltaa ja yhdistää erilaista tietoa yhteen. Ne soveltuvat näin muiden avoimien kysymyksien tavoin erityisesti geneeristen taitojen mittaamiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021). Vaihtelua tehtävien välillä oli siinä, tuliko esseelle keksiä otsikko itse vai annettiinko otsikko valmiina.

Esseiden ja muiden laajojen kirjallisten koe-tehtävien korjaaminen on kuitenkin työläämpää ja hankalampaa kuin monivalintakysymysten. Huolimatta siitä, että resurssien vuoksi esseisiin

ja kirjoitustehtäviin on asetettu valintakokeissa enimmäispituus sana- tai merkkimääränä ja myös tilana vastauspapereissa. Tämä osaltaan vaatii hakijaa jäsentämään vastauksensa annettujen ohjeiden raameissa. Korkeakouluvalmiuksia mitattaessa törmätään näin kysymykseen siitä, milloin ollaan tasapainossa käytössä olevien taloudellisten ja ajallisten resurssien sekä kirjallisten kysymysten ja pidempien sanallisten laskutehtävien monipuolisuuden välillä.

Tutkimuksellinen osaaminen

Valintakokeiden suosiessa tieteellisiä artikkeleja, kirjoja ja muita julkaisuja aineistonaan oli kiintoi-

saa huomata, kuinka valintakokeissa tutkimuksellinen osaaminen korostui. Monissa kokeissa kysyttiin tutkimustuloksista, artikkeleissa esitetyistä teorioista ja niiden soveltamisesta, mutta myös yleisempää ymmärrystä tutkimuksista kysyttiin:

Tehtävä 2.2a

Mitkä ovat tutkimuksen tavoitteet ja miten tutkijat ovat keränneet aineistoa? (0–5 pistettä, max. 2000 merkkiä)

Tutkimuksellista osaamista oli mahdollista mitata myös monenlaisin valintakoetehtävin:

5. Tutkimuksessa analyysimenetelmänä käytettiin erilaisia määrällisen tutkimuksen tilastollisia menetelmiä.

Pohdi lukemasi perusteella ja käyttäen esimerkkejä tekstistä, miten tutkijan ”nykyisyys” vaikuttaa menneisyyden tulkintaan. Miten se on vaikuttanut ennen ja miten se vaikuttaa nykyään? Mitä seurauksia (hyviä, huonoja tai neutraaleja) tästä ilmiöstä voi olla? Perustele vastauksesi.

2.4 Alasidonnaisen osaamisen rakentuminen erilaisten tehtävätyyppien ja osaamisperustan perusteella

Yleisten tutkimuksellisten taitojen ja tietojen lisäksi tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita alasidonnaisesta osaamisesta, jonka voidaan ajatella niin yhdistävän kuin erottelevan valintakokeita. Alakohtaiset vaatimukset sisällöllisestä osaamisesta jaoteltiin valintakoekysymysten ja niiden taustalla olleen osaamisen perusteella viiteen luokkaan:

- ihmisen, yhteiskunnan ja kulttuurin ymmärrys
- taiteellisuus ja taidealojen osaaminen
- vieraan kielen osaaminen ja äidinkielen oikeakielisyys
- matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen
- looginen ajattelu, ohjelmointi ja ongelmanratkaisu

Muodostetut osaamisluokat olivat osin varsin laajoja, ja tehtävien ohella monet valintakokeista sijoittuivat kokonaisuudessaan yhteen osaamisluokkaan. Yhteen valintakokeeseen saattoi sisältyä myös useanlaista osaamista, ja osaamisluokat oli mahdollista sijoittaa useisiin valintakokeisiin yli koulutusala- ja luokituksen. Toisten valintakokeiden mittaamia tietoja ja taitoja voi puolestaan olla hankala sijoittaa mihinkään muodostetuista luokista. Aineiston koko huomioiden tämä oli tietoinen päätös, eikä tavoitteena ollut jakaa valintakokeita luokituksen mukaisesti. Keskiössä on kuvata osaamisluokkia ja niiden sisällä koulutusalojen yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia yleisluonteisesti. Tämän tarkastelun pyrkimyksenä on kuvata, millaista erilaista substanssiosaamista hakijoilla tulisi olla kokeisiin mennessään.

Ihmisen, yhteiskunnan ja kulttuurin ymmärrys

Monissa valintakokeissa keskiössä oli ymmärrys ihmisestä, yhteiskunnasta ja kulttuurista, jota mitattiin pääasiallisesti erilaisten esseiden, lyhyempien kirjoitustehtävien ja käsitteen määrittelyiden avulla. Hakijoilta toivottiin osaamista ja ymmärrystä siitä, kuinka ihminen toimii ja on vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sekä mihin ihmisen oppiminen ja ajattelu perustuvat. Yksilöllisten näkökulmien lisäksi haluttiin myös yhteiskunnallista osaamista, ja hakijoiden tuli ymmärtää yhteiskunnallisia rakenteita, kuten taloutta, elintapoja sekä lainsäädäntöä. Osaamisessa painottui toisissa kokeissa nykyisyys, kun taas toisissa mennyt aika.

Ymmärrys ihmisestä ilmeni valintakokeiden tehtävissä, joissa keskiössä olivat muun muassa ihmisen oppiminen, ajattelu, motivaatio sekä terveys ja hyvinvointi.

Millaisia yhteyksiä lukioaikaisen koulu-uupumuksen ja muiden muuttujien välillä on todettu Vasalammen ym. tutkimusta edeltäneissä tutkimuksissa?

	Yhteys	On todettu.	Ei ole todettu.
1.	Koulu-uupumus lisää aina masennuksen riskiä.		X
2.	Koulu-uupumus lisää huonojen arvosanojen todennäköisyyttä.		X
3.	Oppilas, joka kokee koulu-uupumusta, on tyypillisesti vähemmän sitoutunut koulunkäyntiin kuin muut.	X	
4.	Koulu-uupumus pitkittää tyttöjen valmistumista ylioppilaaksi.	X	
5.	Koulu-uupumuksesta kärsivät arvostavat enemmän matemaattisia aineita kuin muut.		X

Monissa tehtävissä ei kuitenkaan keskitytty ihmiseen niinkään yksilönä vaan sosiaalisena toimijana osana yhteiskuntaa. Koetehtävät kytkeytyivät moninaisille toimintakentille, kuten koulutukseen, työelämään ja vapaa-aikaan, joiden linkittyminen yksilön arkeen kuin myös rooli yhteiskunnassa oli valintakokeiden kannalta oleellista.

Kuvaa Sotamaan artikkelin ”Pelintekemisen kulttuurit Suomessa” perusteella työn ja pelaamisen suhdetta suomalaisessa peliteollisuudessa. Millaisia jännitteitä liittyy työ- ja kulttuuriin, miten pelaaminen asettuu osaksi työtä. Keskity olennaiseen.

Yksilöitä tarkasteltiin osana yhteiskunnallista palvelujärjestelmää, ja koetehtävissä voitiin mitata palvelujärjestelmien osaamista esimerkiksi väitelauseiden avulla:

8. Hyvinvointipalvelujen reformin yhteydessä systeemisellä muutoksella tarkoitetaan kaikkien palvelujärjestelmien tasojen ja sektoreiden huomioimista vuorovaikutuksellisesti.

13. Vanhuspalvelujen tuloksellisuus on kaikissa sellaisissa tilanteissa heikentynyt, jos palveluissa hoidetaan sama määrä potilaita kuin aiemmin ja samalla kustannukset ovat aiempaa korkeammat.

Erilaisilla koetehtävillä voitiin myös mitata ymmärrystä eri-ikäisten, erilaisissa elämäntilanteissa olevien ja erilaisista taustoista tulevien kansalaisten arjen toimintamahdollisuuksista.

Yksilö osana yhteiskuntaa kulttuurinsa edustajana kytkeytyi ymmärrykseen yhteiskunnan toiminnasta. Menestyäkseen valintakokeissa hakijoiden tuli tietää, mikä ylipäänsä on yhteiskunta, millaisin pelisäännöin se toimii ja millaisia rakenteita siihen sisältyy. Samoin tärkeää oli tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu eli millaiset yhteiskunnalliset ilmiöt ovat pinnalla sen lisäksi, että tuntee historiaa:

2. Analysoi demokratiaa historiallisena, eri aikoina ja eri yhteiskunnissa erilaisia sisältöjä saaneena, ilmiönä 1800-luvun puolivälistä eteenpäin. Kiinnitä tarkastelusi nykypäivään pohtimalla demokratian tilaa maailmanlaajuisesti (kuvio 1) sekä toisaalta sitä, miksi monet kansainväliset vertailut ja selvitykset ovat viime aikoina nostaneet esiin huolen demokratian tilan huonontumisesta (teksti 1).

Valintakokeiden tehtävät käsittelivät niin poliittista päätöksentekoa kuin myös yleisesti yhteiskunnan toimivuutta unohtamatta Suomea osana globaalia maailmaa. Laaja yhteiskuntatieteellinen osaaminen oli näin tarpeen monissa sosiaalitieteiden ja valtiotieteiden valintakokeissa.

Taloudellinen ajattelu ja ymmärrys paikantuivat taas erityisesti taloustieteen ja kauppatieteen yhteisen valintakokeen valintakoetehtäviin:

2. Missä tapauksessa BKT:n tarkastelussa tulee erityisesti huomioida inflaation vaikutus?

- (a) Kun vertaillaan BKT:n eri osatekijöitä
- (b) Kun vertaillaan BKT:ta eri ajanhetkien välillä (X)
- (c) Kun vertaillaan eri tulotason maita keskenään
- (d) Kun vertaillaan eri tuotantorakenteen maita keskenään

Myös muissa kuin oikeustieteen valintakokeissa mitattiin lainsäädännöllistä osaamista sekä ymmärrystä yhteiskunnallisista ja kulttuurisista normeista ja etiikasta. Ihmisten arvot ja hengellisyys samoin kuin erilaiset yhteiskunnalliset instituutiot, kuten kirkko, media ja perhe, sekä näiden merkitys ihmiselle ja yhteiskunnalle olivat aiheita, joiden hallintaa mitattiin.

Mitä kurittomat perheet tarkoittavat? Miksi perhe on ylijäräinen, historiallinen ja sosiokulttuurinen ilmiö? Yhdistä pohdinta johonkin ajankohtaiseen tai itseäsi askarruttaneeseen teemaan suomalaisessa mediassa tai omassa elämänpöirissäsi.

Ihmisten keskinäinen vuorovaikutus ja kommunikointi sekä sosiaalisten hierarkioiden määrittämät asemat esiintyivät myös koetehtävissä.

Syrjinnän vastaisuus edellyttää huomion kiinnittämistä ihmisten tavanomaisiin, jokapäiväisiin tapoihin olla vuorovaikutuksessa.

Niiden painotus vain vaihteli koulutusalojen sisällä ja erityisesti eri koulutusalojen välillä. Esimerkiksi hoitotieteessä ja terveystieteissä monivalintakysymysten vuoksi painopiste oli jaettujen artikkelien osaamisessa ilman niin vahvaa linkitystä yhteiskuntaan ja yksilöön.

Taiteellisuus ja taitealojen osaaminen

Taiteellisuus ja taitealojen osaamisen vaatimukset sijoittuivat selkeästi humanistisiin oppiaineisiin ja erityisesti taitealoille. Osaamisen sisältä oli löydettävissä kolme kategoriaa: 1) taiteiden tutkimuksen teoreettis-käsitteelliset lähtökohdat, 2) taitealojen tuntemus ja 3) taiteellisuus, johon sisältyi luovuus ja kyky tuottaa ja toteuttaa itse taidetta. Taiteellisuutta ei määritelty yksin kovaliseksi ilmaisuksi, vaan siihen sisältyivät myös muun muassa erilaiset musiikilliset taidot ja tiedot sekä luova kirjallinen ilmaisu.

Taiteidentutkimuksen teoreettis-käsitteelliset lähtökohdat ilmenivät valintakokeiden tehtävissä, joiden taustalla oli taiteiden tutkimuskirjallisuutta ja -artikkeleja. Hakijoiden toivottiin omaksuneen näitä erilaisia kirjallisuudessa esiintyneitä teorioita ja käsitteitä ja olemaan kykeneviä analysoimaan aineiston pohjalta erilaisia taiteiden tutkimuksen teemoja. Seuraavassa esimerkkikysymyksessä keskiössä on taiteen määritelmä ja sen rooli yhteiskunnassa.

Lue aineisto huolellisesti läpi ja kirjoita sen pohjalta essee, jossa käsittelet musiikkia sekä tieteenä että taiteena. Esseen maksimipituus on 13 000 merkkiä.

Pohdi musiikin rooleja ihmiskunnassa ja -kulttuureissa, sekä yhtäältä sitä, missä määrin artikkelien mukaan musiikkia voidaan pitää taidemuotona ja toisaalta, mitä samankaltaisuuksia sillä on tieteen ja tieteellisen toiminnan kanssa. Pohdi myös omia musiikillisia kokemuksiasi aineistoon peilaten. Anna esseellesi sitä kuvaava otsikko.

Taiteellisuutta ja taitealojen osaamista mittavien valintakokeiden tehtävissä hyödynnettiin usein kuvaa, ääntä ja erilaisia tekstejä analyysin lähtökohtana. Kirjallisuuden valintakokeiden tehtävissä hyödynnettiin kokeessa jaettua materiaalia sen testaamiseksi, kuinka hyvin hakija pystyy analysoimaan ja erittelemään tekstiä. Näin teoreettis-käsitteelliset lähtökohdat kytkeytyivät taitealojen tuntemukseen.

Taidealojen tuntemukseksi luokittui osaaminen, joka ihmisellä on eri taidealoista. Valintakokeissa tehtävillä haluttiin selvittää, kuinka hyvin hakija tuntee esimerkiksi maalaustaidetta, musiikkia tai kirjallisuutta sekä osaa sijoittaa eri taiteilijoita ja taiteen tyyliä historialliselle aikajanelle. Esimerkki taidealojen tuntemuksesta on seuraava monivalintakysymys:

1.1.12) Mikä seuraavista luonnehtii jousikvartetin esitystä teoksessa *Helikopteri-jousikvartetto*?

- a) Soittajat eivät soita soittimiaan jousella.
- b) Soittajat eivät kuule toisiaan. (oikea vastaus)**
- c) Soittajilla on samanväriset vaatteet.
- d) Soittajat eivät käytä nuotteja

Taidealojen tuntemusta mitattiin valintakokeissa niin monivalintakysymyksin kuin kirjallisin tehtävin. Sen pohjalla saattoi olla juuri valintakoea varten opiskeltu aineisto, mutta osaamista oli voitu kartoittaa myös muutoin.

Kolmas kategoria taiteellisuus, joka sisältää luovuuden, tuli mitatuksi konkreettisen tekemisen avulla. Tehtävissä tuli muun muassa piirtää, maalata, valokuvata, sijoittaa nuotteja, suunnitella ja kirjoittaa. Lapin yliopiston taiteiden valintakokeen kuin myös Aalto-yliopiston ARTS:n valintakokeiden tehtävillä mitattiin juuri hakijan omaa kyvykkyyttä tuottaa ja luoda taidetta. Myös arkkitehtuurin valintakokeen piirustus- ja suunnittelutehtävissä pyrittiin mittaamaan hakijan hahmotuskykyä ja visuaalisuutta.

Tehtävä

Piirrä tai maalaa luonnosmainen näkymä, jonka maalauksessa oikealla oleva mies näkisi kääntäessään katseensa maalarin (Vermeer) suuntaan. Kiinnitä erityistä huomiota maalauksessa olevaan tunnelmaan, materiaaleihin, väreihin, rakenteisiin sekä valon tilaa luovaan vaikutukseen. Keskity huonetilan ja tunnelman kuvaamiseen ja jätä ihmiset pois näkymästä.

Se mikä taidealojen yhteisvalintoja erotti toisistaan, oli Lapin yliopiston halu mitata hakijoiden taiteiden tutkimuksen teoreettis-käsitteellisiä lähtökohtia. Siinä missä ARTS:n valintakokeet eivät sisältäneet kaikille yhteisiä osia, Lapin yliopiston valintakokeessa oli kaksi kaikille pakollista tehtävää. Näissä tehtävissä korostuivat analyysitaidot ja kyky ilmaista omia ajatuksia selkeästi kirjallisesti. Halutut taidot ja tiedot vaihtelivat näin eri toimijoiden keskuudessa.

Vieraan kielen osaaminen ja äidinkielen oikeakielisuus

Vieraan kielen osaamista ja äidinkielen oikeakielisyyden hallintaa mitattiin valintakokeissa hyvin samankaltaisin tehtävin, mutta kielten valintakokeita erotteleva tekijä oli kielisidonnaisuus. Oleellista oli näin juuri haetun kielen osaaminen, ja kuten jo aiemmin kokeen osaamisen taustasta kävi ilmi, kielten valintakokeet perustuivat pitkälti aiemmin hankittuun osaamiseen. Vain harvoissa kielten kokeissa käytettiin ennakkomateriaalia – tyypillisempää oli hyödyntää kokeissa erilaisia tekstejä osaamisen mittaamisen tukena. Kielten kokeissa painottuivat myös muut tekstilajit enemmän kuin tieteelliset artikkelit, joita taas on hyödynnetty paljon muilla koulutusaloilla.

Valintakokeissa kielitaitoa mittaavat tehtävät jaoteltiin 1) kielen rakennetta, sanastoa ja kielioppia mittaaviin tehtäviin ja 2) kielen ymmärtämistä ja tuottamista mittaaviin tehtäviin.

Kielen rakennetta, sanastoa ja kielioppia mitattiin erityisesti monivalintakysymyksillä sekä erilaisilla aukkotehtävillä, joissa oikea vastaus tuli kirjata viivalle.

Tehtävä 2. Valitse alla annetuista vaihtoehdoista kielellisesti oikea.

- 1 0 Internet gör det möjligt att hitta information på olika språken.
- 2 4 Internet gör det möjligt att hitta information på olika språk.
- 3 0 Internet gör det möjligt att hitta information på de olika språken.
- 4 0 Internet gör det möjligt att hitta information på olika språker.
- 0 Ei vastausta

10. vättis

“Lohket vel ___10___ fidnet dan goartta”. Kyykkä harihii dasa: “Gal dat muhtimiidda gal orru leamen eanet go vättis”.

Kielen rakennetta, sanastoa ja kieliopin hallintaa mittaavat tehtävät linkittyivät näin vahvasti kielen ymmärtämiseen, koska ilman kokonaisuuden ymmärtämistä vastaaminen olisi huomattavasti vaikeampaa. Kielen ymmärtämistä ja tuottamista mittaavissa tehtävissä keskiössä olivat luetun ymmärtämistä mitanneet tehtävät sekä erilaiset tekstin tuottamista vaatineet tehtävät.

Pidempien esseiden ja tekstien teettämisessä oli suuria kielikohtaisia eroavaisuuksia, jotka osin paikantuivat yliopistojen välisiksi eroiksi. Sen sijaan kielten kokeissa ei juurikaan suosittu tiivistelmien teettämistä. Monivalintakysymysten käyttö kytkeytyi myös enemmän kielen rakenteen, sanaston ja kieliopin osaamisen mittaamiseen, vaikka suuria eroja ei eri kielten välillä ollut monivalintakysymysten hyödyntämisessä.

Kielen ymmärtämistä mittasi osaltaan vahvasti jo kokeessa käytetty kieli. Yleisimmissä kielissä, esimerkiksi englannissa, ruotsissa ja saksassa, kokeet olivat lähtökohtaisesti hakukohtena olevalla kielellä. Pienemmissä kielissä kaikissa yliopistoissa ei ollut vaatimusta kielen osaamisesta jo ennalta, jolloin kielen osaamista ei mitattu kokeen kielen avulla.

Kielisidonnaisuus ilmeni käytetyn kielen lisäksi myös siinä, että vain muutamissa kokeissa esimerkiksi essee pyydettiin kirjoittamaan suomeksi. Myös kieleen sitomattomia kielen rakenteita mittaavia tehtäviä oli harvassa. Kuitenkin esimerkiksi eräässä englannin kokeessa käytetty kuvitteellisen kielen tehtävä olisi hyödynnettävissä laajemmaltikin. Samalla voitaisiin myös säilyttää kielisidonnaisuus korvaamalla nyt käytetty englanti haun kohteena olevalla kielellä.

LANGUAGE MATERIAL

lanki dagalka lieme	The doctor sees the ship.
lanka dagalka ba	I saw the ship.
imi dalieme galka	The ship carries the doctor.
lankam dagalka ba	I did not see the ship.
lanki daba sa	You see me.

ADDITIONAL VOCABULARY

tinki = consider	inke = father
limi = obey	simba = child
	gela = animal

77. The father considered the child.

- (a) tinka dasimba inke
- (b) inka datinki simba
- (c) inke dasimba tinki
- (d) simba datinki inke

Rédigez un texte en français répondant à la question suivante :

Pourquoi étudier le français comme langue étrangère ?

Votre rédaction fera partie d'une collection de textes écrits par des apprenants et locuteurs de français du monde entier, sur un site qui vise à promouvoir l'apprentissage du français. Dans votre texte, expliquez pourquoi vous avez choisi d'étudier le français et ce que cette langue représente pour vous. Parlez-y de vos expériences et objectifs personnels, mais aussi de l'utilité du français dans votre pays (Finlande ou autre) et ailleurs. Vous devez également utiliser une information tirée du texte « Le français, langue étrangère », en reformulant l'idée du texte avec vos propres mots. Il est interdit de copier des phrases, même partiellement.

Donnez un titre à votre texte.

Votre texte doit inclure les éléments grammaticaux suivants, au moins une fois chacun :

- un verbe au passé composé de l'indicatif
- un verbe à l'imparfait de l'indicatif
- un verbe au subjonctif présent
- un verbe au futur simple de l'indicatif
- une phrase passive.

Longueur de la rédaction : 270 mots au minimum, 300 mots au maximum.

Indiquez le nombre de mots à la fin de votre texte. Si vous ne respectez pas la longueur demandée, vous perdez des points.

Un mot est une série de signes isolée des autres mots par une espace ou par une apostrophe.

Par exemple : SNCF = 1 mot, la SNCF = 2 mots, 10 % = 2 mots, l'homme = 2 mots.

Suomen kielen kokeita yhdisti vieraan kielen kokeisiin yhtä lailla halu mitata rakenteen ja kielen normien osaamista. Suomi äidinkielenä -kokeissa eroa tuotti se, oliko kirjallisuuden koe erikseen vai osana suomen koetta. Niissä kokeissa, joissa kirjallisuus oli osana koetta, tekstianalyysien osuus oli suurempi, vaikkakin kirjallisuuteen kytkeytyvät tehtävät luokiteltiin edeltävään taiteellisuuden ja taidealojen osaamiseen.

Matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen

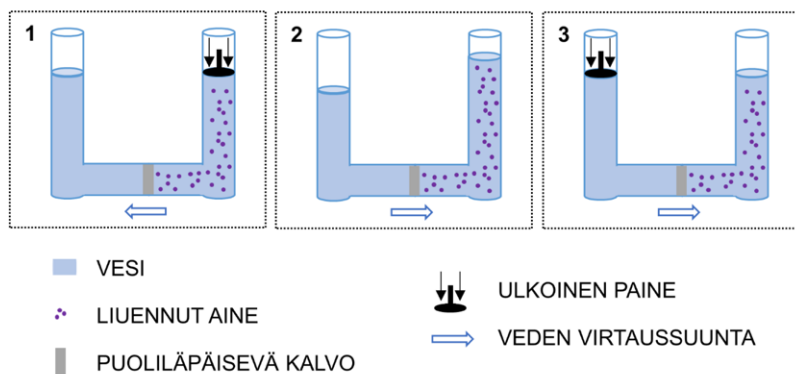
Matemaattis-luonnontieteellisen osaamisen mittareiksi luokiteltiin erilaiset matematiikkaan, fysiikkaan, kemiaan, maantieteeseen, geotietisiin, biologiaan, ympäristötieteisiin sekä maa- ja metsätaloustieteisiin kytkeytyvät tehtävät, jolloin matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen keskittyi selkeästi muutamille koulutusaloille. Oppiaineiden omien tutkinto-ohjelmien lisäksi matemaattis-luonnontieteellistä osaamista haluttiin erityisesti tekniikassa ja lääketieteen valintakokeissa. Tekniikan yhteisessä valintakokeessa matematiikan osio oli kaikille opiskelijoille pakollinen, kun taas fysiikan ja kemian tehtävistä sai valita. Arkkitehtuuriin haettaessa piti puolestaan osoittaa riittävät taidot matematiikassa ja luonnontieteessä, joiden perusteella mitattiin maantieteen osaamista. Lääketieteessä taas fysiikan ja kemian lisäksi mitattiin biologian osaamista.

Matemaattista osaamista mitattiin matematiikan ja tekniikan valintakokeiden lisäksi muutamissa muissa valintakokeissa. Arkkitehtuurin valintakokeessa matemaattisissa tehtävissä korostui geometria, kun taas kauppatieteissä tarvittiin tilastomatematiikkaa ja todennäköisyyslaskennan osaamista. Myös muutamissa muissa valintakokeissa tarvittiin matemaattista osaamista. Esimerkiksi erään terveystieteen kokeen yksi tehtävä oli laskutehtävä. Samoin ARTSin valintakokeessa yhdessä hakukohteessa yksi tehtävistä oli matemaattisen ajattelun tehtävä. Matematiikan osaaminen oli taustalla myös monissa kemian ja fysiikan tehtävissä, joissa vaadittiin asioiden soveltamista. Tämä osaltaan selittää myös vektorilaskennan osaamista ja lukion pitkän matematiikan yhden kurssin sisällön hallintaa vuoden 2021 lääketieteiden yhteisessä valintakokeessa.

Fysiikan ja kemian osaamisen mittausta paikantui matematiikan tavoin tekniikkaan ja lääketieteeseen, mutta myös muille aloille, kuten maa- ja metsätaloustieteisiin. Kemian osaamista mittaavia valintakokeita oli selkeästi enemmän kuin fysiikan. Kaikkiaan seitsemässä valintakokeessa kemian omien tutkinto-ohjelmien lisäksi oli kemian osaamista mittaavaksi luokiteltava tehtävä tai tehtäviä.

Kokeiden määrän vuoksi näiden aineiden kysymystyyppit ja niiden mittaama osaamisen syvyys erosivat paikoin toisistaan. Matematiikan ja fysiikan osaamisen mittaamisessa korostuivat laskeminen ja sanalliset tehtävät. Kemiassa taas hyödynnettiin matematiikkaa ja fysiikkaan useammin monivalintatehtäviä myös omissa valintakokeissa. Osassa valintakokeita, esimerkiksi farmasiassa, kaikki kemian osaamista mittaavat tehtävät olivat monivalintatehtäviä. Kuitenkin myös useissa valintakokeissa hyödynnettiin sanallisia kemian tehtäviä. Alla esimerkkinä DIA-koulutuksen valintakoetehtävä.

b) Mikä alla olevista kaavioista (1, 2 tai 3) kuvaa meriveden puhdistamista käänteisosmoosilla? Perustele vastauksesi lyhyesti.

(1 p.)

Osaamisen syvyyttä voitiin määritellä laskimen käytöllä. Osassa matematiikan omista ja matemaattista osaamista mitanneista muista valintakokeista laskimen käyttö oli sallittua. Toisissa taas tehtävät tuli osata ratkaista ilman apuvälineitä. Tällöin tehtävät olivat etenkin muissa kuin matematiikan omissa kokeissa monivalintakysymyksiä.

Biologian, ympäristötieteen, maantieteen ja maa- ja metsätaloustieteiden valintakoetehtäviä erotti matematiikasta, fysiikasta ja kemiasta kirjoittaminen. Näillä aloilla suosittiin selvästi enemmän myös perinteisiksi tenttivastauksiksi luokitettavia esseitä ja pidempiä sanallisia tehtäviä. Eroa tuotti myös kokeessa jaetun aineiston määrä samoin kuin ennalta opiskeltu kirjallisuus.

Nykyisten ilmastomallien mukaan niin Etelä- kuin Pohjois-Euroopassa kasvukauden aikainen lämpötila tulee nousemaan, mutta vaikutukset sademääriin ovat vastakkaiset: Etelä-Euroopassa kasvukauden aikainen sademäärä laskee kun taas Pohjois-Euroopassa nousee.

- A. Selitä, miten kuivuus vaikuttaa kasvien ilmarakojen toimintaan ja siten fotosynteesin tehokkuuteen. (18 p.)
- B. Pohdi, miten kasvukautinen korkea lämpötila vaikuttaa ilmarakoihin ja fotosynteesin tehokkuuteen. (18 p.)

Loogisuus ja asiallisuus 4 p.

Looginen ajattelu, ohjelmointi ja ongelmanratkaisutaidot

Looginen ajattelu, ongelmanratkaisutaidot sekä kyky ohjelmoida eivät olleet yleisiä haluttuja tietoja ja taitoja mutta erityisesti tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alle sijoittuvissa valintakokeissa merkityksellisiä. Kuitenkin myös muissa valintakokeissa looginen ajattelukyky ja ongelmanratkaisutaidot olivat haluttuja asioita, ja kaikkiaan 17 valintakokeessa oli päättelykykyyn, ohjelmointiin tai ongelmanratkaisutaitoihin kytkeytyvä tehtävä.

Valintakokeissa ohjelmoinnin osaamista ja kykyä oppia ohjelmointia mitattiin koodaamista sisältävillä tehtävillä mutta myös muilla erilaisilla päättelykykyä ja ongelmanratkaisutaitoja mittaavilla tehtävillä. Valintakokeissa näki käytettävien perinteisiä kuvioita samoin kuin erilaisia luku- ja kirjanjonoja:

26. Valitse vaihtoehdoista (A, B, C, tai D) oikea kuva, joka sopii kysymysmerkin kohdalle.

★♣♣♣	♣♣★♣	?
♣★♣♣	♣♣♣★	★♣♣♣
♣♣★♣	★♣♣♣	♣★♣♣

(A) ★♣♣♣

(B) ♣♣♣★

(C) ♣★♣♣

(D) ♣♣♣★

Käytössä oli myös kertomukseen kytkeytyviä annettuja lauseita, joiden perusteella tuli päätellä oikea henkilö tai onko asia mahdollinen vai ei. Muun muassa psykologian ja logopedian valintakokeessa hyödynnettiin tällaista tehtävää:

Tehtävä 4.1.

Neljä vauvaa, Raimo, Iida, Miina ja Antti, ovat syntyneet samana vuonna samassa kuussa tasan kolmen päivän välein. Iida on heistä nuorin.

Kuinka monta päivää vanha kukin heistä on?

- (1) Raimo on yhtä vanha kuin Iida ja Antti yhdessä.
(2) Miina on nuorempi kuin Raimo.

Riittävästi tietoa kysymykseen vastaamiseksi sisältää

- A. (1), mutta ei (2)
B. (2), mutta ei (1)
C. (1) ja (2) yhdessä
D. (1) tai (2) erikseen
E. ei kumpikaan

Eräässä filosofian kokeessa sanallisiin logiikka-tehtäviin kytkettiin myös asian perusteleminen, jolloin tehtävä mahdollisesti erilaisen osaamisen mittaamisen:

(1a) Arvioi seuraavia päätelmiä! Ovatko ne päteviä? Perustele vastauksesi lyhyesti!
(max 8 pistettä)

(i)

Kaikki lontoolaiset ovat töykeitä

Pekka ei ole lontoolainen

Siiis: Pekka ei ole töykeä

Alasidonnaisuus ilmeni myös siinä, että tekniikan yhteisessä valintakokeessa on ongelmanratkaisulle oma osio, jossa ratkaisuksi haetaan muun muassa lukuja.

2.5 Motivaation mittaaminen kirjallisissa valintakokeissa

Valintakokeiden osalta tarkasteltiin myös motivaatioon liittyvien tehtävien yleisyyttä, koska valintakokeiden usein odotetaan mittaavan hakijoiden motivaatiota. Esimerkiksi Sajavaara kollegoineen (2002) havaitsi jo parikymmentä vuotta sitten korkeakoulujen maininnee motivaation tai kiinnostuksen opiskelua tai alaa kohtaan. He totesivat arviointinsa johtopäätöksissä:

”*Valintakoe tulee säilyttää opiskelija-valinnoissa vaihtoehtona, jota voidaan käyttää silloin kun motivaation mittaaminen tai samantasoisten hakijoiden erottelu on tärkeää.*”

Argumenttia käytetään yhä 2020-luvulla.

Motivaatio voidaan määritellä toiminnan psyykkiseksi syyksi ja sisäiseksi vaikuttamiseksi, ja siitä usein erotetaan sisäinen ja ulkoinen motivaatio. Sisäisellä motivaatiolla viitataan siihen, että tekeminen itsessään jo tuottaa iloa ja on merkityksellistä. Ulkoinen motivaatio taas perustuu tavoitteellisen toiminnan tuottamaan palkintoon tai rangaistuksen välttämiseen. (Mm. Deci & Ryan 2008.) Motivaatio moninaisena ilmiönä asettaa näin haasteita sen mittaamiselle.

Hakulomakkeen järjestyksen voidaan ajatella osaltaan kertovan hakijan motivaatiosta. Motivaatio kytketään myös keskusteluissa ennakkomateriaaleihin. Valintakokeiden yksityiskohtaisuuden vuoksi ennakkomateriaaliin perehtyminen vaatii runsaasti aikaa, ja tämän valmentautumisen on nähty osoittavan hakijan motivaatiota (Opetusministeriö 2016, 47). Tällaisen motivaation mittaustavan voidaan ajatella kertovan kuitenkin enemmän ulkoisesta motivaatiosta kuin sisäisestä. Kiintoisaa olikin tarkastella, kuinka valintakokeissa pyrittiin mittaamaan hakijoiden sisäistä motivaatiota eli sitä, onko alan opiskelu heistä jo itsessään merkityksellistä ja kiinnostavaa.

Ydinainesanalyysi osoitti, että kaikkiaan vain 30 kokeessa oli käytössä jonkinlainen hakijan motivaatiota mittaava tehtävä. Määrää voi pitää vähäisenä, kun kielten ja taidealojen osakokeet huomioiden tarkasteltuja valintakokeita oli yli 300. Näin alle 10 prosentissa valintakokeista oli jonkinlainen motivaatiota erikseen mittaava tehtävä. Mikäli huomioidaan kukin koe vain kerran eikä esimerkiksi vuosia 2021 ja 2022 erikseen, vain 19 valintakokeessa mitattiin erityisesti motivaatiota. Motivaation mittaaminen painotui selkeästi humanistisille aloille ja tarkemmin vielä taidealoille sekä kieliin. Esimerkiksi ARTS-valintakokeissa useammalla alalla oli ennakotehtävänä jonkinlainen motivaatiokirjeen kirjoittaminen. Sen sijaan luonnontieteissä vain kahdessa valintakokeessa oli päätetty kysyä erikseen hakijan motivaatiosta. Yhteiskunnallisilla aloilla erillinen kysymys oli suosittu vain viestinnän ja informaatiotieteiden valintakokeissa.

Tyypillisesti motivaatiota mitattiin kirjallisesti erilaisin motivaatiokirjein ja lyhyillä kirjoitelmillä. Tehtävänannoissa mainittiin 150–200 sanaa, 1–2 sivua tai liuska. Tähän tilaan toivottiin hakijan mahdolluttavan se, mikä alassa kiinnostaa sekä miten aiemmat opinnot, henkilökohtaiset ominaisuudet ja tulevaisuuden suunnitelmat kytkeytyvät alan opintoihin. Eräessä kielen valintakokeessa motivaatio sidottiin opintosisältöihin, jolloin hakijan tuli pohtia, miten omat tavoitteet kohtaavat opintojen sisältöjen kanssa. Eräessä viestintä- ja informaatiotieteiden valintakokeessa taas toivottiin käytettävän motivaation kertomisessa kokeeseen sisällytettyä materiaalia:

1. Tämä tehtävä koskee etukäteen jaossa ollutta verkkoaineistoa ”*Monialainen viestintä: puheesta peleihin*”. Valintakoejulkaisun sisällysluettelo on liitteenä.

Kerro, miksi haluat opiskella viestintätieteitä. Kuvaile vastauksessasi seuraavia asioita:

- Miten viestintätieteet tutkimusalan jaksavat erilaisilla nyky-yhteiskunnan kentillä?
- Mitä uusia valmiuksia ja mahdollisuuksia näet tutkimuksen sinulle tarjoavan?
- Mille verkkoaineistossa esitellyille aihealueille oma kiinnostuksesi kohdistuu? Perustele valintasi.

Viittaa vastauksessasi vähintään kolmeen verkkoaineiston artikkeliin. Käytä viittauksessa selkeästi artikkelin ja/tai kirjoittajan/kirjoittajien nimeä.

Vastauksen pituus tähän tehtävään on enintään 500 sanaa. Merkitse vastauksesi sanamäärä paperiin.

Kiintoisan poikkeuksen kirjallisiin vastauksiin teki Lapin yliopiston yhden taiteiden valintakokeen osakoe, jossa tehtävänä oli miettiä omaa soveltuvuutta alalle ja tuotoksena oli konkreettinen teos.

Motivaatiokysymysten painoarvo eri kokeissa vaihteli hyvinkin paljon. Toisissa kokeissa sen merkitys oli enintään neljännes kokeen kokonaispistemäärästä, mutta osassa valintakokeista jopa puolet tai lähes puolet kokeen pistemäärästä tuli motivaatioon kytkeytyvästä tehtävästä. Motivaation mittaamisessa oli nähtävissä myös ajallisia muutoksia: parissa valintakokeessa oli vuonna 2022 luovuttu motivaatiotehtävästä, kun taas pariin valintakokeeseen se oli lisätty vasta vuonna 2022.

2.6 Ydinainesanalyysin yhteenveto ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella, mitä tietoja ja taitoja yliopistojen kirjallisilla valintakokeilla on pyritty mittaamaan ja millaista sisällöllistä yhtäläisyyttä valintakokeiden välillä on. Sisällöllistä yhtäläisyyttä tarkasteltiin ensisijaisesti käytettyjen valintatehtävien ja halutun osaamisen taustan perusteella. Näiden lisäksi tarkasteltiin, kuinka kirjallisissa valintakokeissa on pyritty mittaamaan hakijoiden motivaatiota.

Mitattavista tiedoista ja taidoista oli erotettavissa yleisiä asiantuntijuustaitoja, kuten tiedon omaksuminen ja kielellinen ilmaisu, sekä alasi-donnaista osaamista. Alasi-donnainen osaaminen luokiteltiin viiteen luokkaan, jotka noudattelivat koulutusalaaluokitteluja. Muodostetut luokat olivat 1) ihmisen ja yhteiskunnan ymmärrys, 2) taiteellisuus ja kulttuurinen ymmärrys, 3) vieraan kielen osaaminen ja äidinkielen oikeakielisyys, 4) matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen ja 5) looginen ajattelu, ohjelmointi ja ongelmanratkaisutaidot. Lisäksi motivaatiosta muodostettiin oma luokkansa. Opetus- ja kulttuuriministeriön raportissa vuodelta 2016 mainittiin korkeakoulujen hakevan ja arvioivan

opiskelukykyä ja lukion oppimäärään kuuluvia tai laajempia tietoja ja taitoja sekä haettavan alan kannalta merkityksellisiä tietoja ja taitoja, muunlaisia taitoja kuten taiteellista ilmaisukykyä sekä kiinnostusta ja motivaatiota alalle (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 42). Kirjalliset valintakokeet eivät tältä osalta näyttäisi muuttuneen viime vuosien aikana.

Yksi keskeinen sisällöllinen erotteleva tekijä samanlaista osaamista mitanneissa valintakokeissa oli vaaditun osaamisen syvyys, joka linkittyi käytettyihin kysymystyyppeihin. Monivalintakysymyksillä voitiin mitata yksityiskohtaisempaa tietoa, kun taas sanallisissa kysymyksissä tiedon soveltaminen oli keskiössä. Monivalintakysymykset eivät kuitenkaan sulkeneet pois tiedon soveltamiskyvyn mittaamista. Monivalintakysymykset olivat suosiossa kaikilla tarkasteluilla koulutusaloilla, joskin humanistisilla aloilla monivalintakysymyksiä käytettiin kielten valintakokeita lukuun ottamatta toisia aloja vähemmän. Myös viestintätieteissä kuten myös matematiikan ja tilastotieteen sekä fysiikan omissa valintakokeissa monivalintakysymykset olivat harvinaisia. Vastakohtana näille olivat muun muassa kauppätieteen ja kasvatustieteen yhteiset valintakokeet, joissa osaamista mitattiin vain monivalintakysymyksillä. Yhteiskunnallisella alalla suosiossa olevassa psykologiassa ja logopediassa tarvittavia tietoja ja taitoja katsotaan voitavan mitata lähes yksinomaan monivalintakysymyksiin lukeutuvilla oikein-väärin-väittämillä. Samoin tekniikan yhteisessä DIA-kokeessa on mahdollista matematiikan laskuja lukuun ottamatta osoittaa osaaminen monivalintakysymyksien avulla. Monivalintakysymykset soveltuvat näin monille aloille, ja niitä voidaan hyödyntää monipuolisesti ja erilaisin variaatioin niin kuin analyysi osoitti.

Verrattain samanlaisten kysymystyyppien vuoksi ratkaisevaksi aineistossa nousi se, millaiseen aineistoon tai hankittuun osaamiseen koe pohjautuu. Aineistosta voitiin tunnistaa lukiosta tai muutoin hankittuun osaamiseen perustuvat tehtävät,

ennakkomateriaalin osaamista mittaavat tehtävät, kokeessa jaetun materiaalin omaksumista kartoittavat tehtävät sekä näiden yhdistelmät. Matematiikkaa ja tilastotiedettä lukuun ottamatta kaikilla muilla koulutusaloilla ja selvässä enemmistössä valintakoetehtävät perustuivat ainakin osin kokeessa jaettuihin materiaaleihin. Muutoin havaittavissa oli, että luonnontieteissä ja tekniikassa kokeen perustana oli lukiossa hankittu osaaminen ja kielten kokeissa samoin kuin taidealan yleisissä kokeissa korostui muuten hankittu osaaminen. Oikeustieteessä ja yhteiskuntatieteissä haluttiin mitata toisia useammin ennakkomateriaaleista omaksuttuja tietoja. Kokeessa jaetun materiaalin rooli taas oli suurinta muilla humanistisilla aloilla kuin kielissä, viestintä- ja informaatiotieteissä sekä terveyden koulutusallalla pois lukien lääketieteiden yhteinen valintakoe, jossa lukio-opinnoissa hankittu osaaminen korostuu.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä huomautti vuonna 2016, että korkeakoulujen opiskeluvaihtojen tulisi pääosin perustua toisen asteen opinnoissa hankittuun osaamistasoon eikä korkeakouluopinnoissa opiskeltaviin sisältöihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 50). Tehtyjen uudistusten jälkeen tilanne ei ydinainesanalyysin perusteella näytä kuitenkaan merkittävästi muuttuneen. Ennakkomateriaalin käyttö on edelleen runsasta erityisesti ihmistieteissä. Samoilla aloilla käytetyt erilaiset valintakoemateriaalit pakottavat hakijan puntaroimaan hakeutumista tarkkaan, koska monien ennakkomateriaalien hyvin yksityiskohtainen omaksuminen on haasteellista. On myös haastavaa osallistua useaan saman alan kokeeseen varmistaakseen pääsyn opiskelemaan, mikäli todistusvalinta ei ole hakijan tapauksessa mahdollinen.

Hakijoiden luku- ja matkustusurakan vähentämiseksi olisi tärkeää pohtia, milloin alaidonnan ennakkomateriaalin käyttö on perusteltua ja milloin voitaisiin hyödyntää samaa, kokeessa jaettua materiaalia valintakoekysymysten perustana. Valintakoetehtävissä korostuivat laa-

jemmin yliopisto-opiskelussa tarvittavat taidot, kuten luetun tekstin omaksuminen ja asioiden muistaminen, kyky määrittää käsitteitä sekä taito pohtia, analysoida, argumentoida ja ilmaista kielellisesti ja jäsentyneesti omaa ajattelua. Yliopisto-opiskeluissa menestymisen kannalta voidaan pitää tärkeänä kykyä hahmottaa laajoja kokonaisuuksia ja kykyä soveltaa ja yhdistää tietoja yksityiskohtaisen ulkoa opetteluun sijaan. Näin ennakkomateriaalin samoin kuin kokeessa jaetun aineiston osalta voitaisiin tehdä laajempaa yhteistyötä. Myös erityisesti kielissä, matematiikassa ja tilastotieteessä sekä fysikaalisissa tieteissä, kemiassa ja geotieteissä voitaisiin tehdä laajempaa yhteistyötä, sillä kokeet perustuvat pitkälti lukiossa tai muuten hankittuun osaamiseen ja niissä hyödynnetään samantyyppisiä valintakoetehtäviä. Mahdollisuus olisi myös laajentaa yhteistyötä jo olemassa olevien valintayhteistöiden kanssa huomioiden toki kullakin alalla vaadittu osaamisen syvyys.

Ennakkomateriaalin opiskelu mainitaan keskusteluissa usein motivaation mittariksi. Tässä ajattelutavassa kuitenkin sivuutetaan monet muut opiskelijoiden ennakkomateriaalin lukemiseen ja tiedon omaksumiseen vaikuttavat tekijät, kuten elämäntilanne tai erilaiset oppimisvaikeudet. Kaikkien hakijoiden ei ole mahdollista lopettaa työssäkäyntiä eläkkeeseen säästöillä tai lähimpiin taloudellisella tuella, ja osalla on huollettavia lapsia, joita ei voi jättää toisten vastuulle yli kuukaudeksi valintakokeisiin valmistautumisen ajaksi. Aina ei myös ole ajallisten tai taloudellisten resurssien vuoksi mahdollista osallistua valmennuskursseille oppiakseen oikeanlaisen lukutavan ja vastaustekniikan. Kuten tutkimuksissa on todettu, valmennuskursseille osallistumiseen liittyy myös Suomessa sosioekonomiseen taustaan kytkeytyviä eroja (mm. Kosunen ym. 2015, 2019; Jokila ym. 2019). Kertooko näin ennakkomateriaalin opetteleminen todellisuudessa motivaatiosta vai pikemminkin hakijan käytävissä olleista resursseista?

Ennakkomateriaalien käyttöön motivaation mittarina kytkeytyy myös ajallinen ongelma. Valintakokeissa käytettävät ennakkomateriaalit julkaistaan vasta hakulomakkeen täyttämisen jälkeen, jolloin hakukohteeseen perehtyminen valintakoe kirjallisuuden pohjalta tapahtuu jälkikäteen. Näin ollen ennakkomateriaalin lukeminen saa hakijan ehkä jättämään osallistumatta itse valintakokeeseen, mutta hakukohteen poistaminen, vaihtaminen tai edes hakukohteiden järjestyksen muuttaminen on mahdotonta. Alaan tulisikin voida perehtyä jo ennen hakulomakkeen täyttämistä, jotta hakijoiden olisi mahdollista pohtia, onko heillä aitoa sisäistä motivaatiota opiskella alaa. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa esitettiin toisen asteen opintojen aikaisen laajan informaation ja opinto-ohjauksen olevan parempia keinoja tuottaa valinnoissa tarvittavaa tietämystä kuin pääsykokeissa käytetty materiaali (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 48–49).

Analyysi osoitti, että vain harvoissa kokeissa suoranaisesti mitataan erillisellä tehtävällä hakijan motivaatiota opiskella hakemassaan koulutusohjelmassa. Motivaation merkitys muutamissa kokeissa oli kuitenkin todella suuri – jopa puolet tai lähes puolet koepisteistä. Yleisimmin motivaatiota mitattiin erilaisin motivaatiokirjein tai lyhyin kysymyksin, joissa kiinnostus alasta kytkettiin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, henkilöhistoriaan ja tulevaisuuden suunnitelmiin. Luonnontieteissä ja matemaattis-luonnontieteellistä osaamista mittaavissa valintakokeissa motivaatiota kartoittavat tehtävät olivat ihmistieteitä harvinaisempia. Voidaan kysyä, mittaavatko esimerkiksi matemaattiset laskutehtävät tai kemian osaaminen motivaatiota. Onko opiskelumotivaatio vahvempi esimerkiksi lääketieteiden yhteisessä valintakokeessa menestyneellä hakijalla, joka osaa sisällöllisesti asiat paremmin kuin sisältöosaamiseltaan heikompi hakija, joka ei tullut valituksi? Lukiota korostavan ajattelutavan vallitessa monilla koulutusaloilla voidaan myös

kysyä, olisiko mahdollista osoittaa motivaatiota opiskella esimerkiksi liikuntatieteitä tai kauppätieteitä muutoin kuin suorittamalla tai opiskelulla tiettyjen lukion kurssien sisältö. Nyt kokeessa menestyminen tätä edellyttää, vaikka valintakokeiden tulisi toimia valintaväylänä erityisesti niille, joille todistusvalinta ei ole mahdollinen.

Kiinnostusta alaa kohtaan, kuten tarvittavaa alaidonnaista osaamista, ei valintakokeita kehitettäessä tule unohtaa, vaan on syytä pohtia, miten niitä voitaisiin mitata osana koko valintakoejärjestelmää. Suomalaisen korkeakoulupolitiikan tärkeä periaate on mahdollistaa elinikäinen oppiminen ilman koulutuksellisia umpiperiä. Lainsäädännöllä on taattu, että yksin lukion suorittaminen ei tuota korkeakoulukelpoisuutta, vaan yhtä lailla hakeutuminen on mahdollista ammatillisilla tutkinnoilla. Yliopisto-opintoihin hakevat myös monet muut kuin nuoret, juuri toisen asteen opintonsa päättäneet. Haluammeko tällöin ajatella, että lukion kurssien suorittamattomuus tai rajalliset mahdollisuudet ennakkomateriaalien opiskeluun osoittavat motivaation puutetta? Ydinainesanalyysin perusteella valintakokeita kehitettäessä tärkeää olisikin muistaa valintakokeiden perustehtävä koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden rakentajana.

3 Valintakokeiden ja yhteisvalintojen onnistuminen rekisteritiedon valossa

Tuomo Suhonen

Työn ja talouden tutkimus LABORE

Tässä luvussa keskitytään tarkastelemaan yliopistojen valintakokeiden ja yhteisvalintojen onnistumista Opetushallituksen ja Tilastokeskuksen rekisteriaineistojen pohjalta. Tarkastelut tuovat valaistusta seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Miten eri tietojen ja taitojen mittaamisessa on onnistuttu, ja kuinka tärkeää näiden mittaaminen on opinnoissa menestymisen kannalta?
- 2) Mitä vaikutuksia koulutusohjelmien välisellä valintakoeysteillä on valintojen onnistumisen kannalta?

Ensimmäiseen kysymykseen vastataan tutkimalla valintakokeissa menestymisen tilastollista yhteyttä yliopisto-opiskelijoiden opintojen kulkuun ensimmäisenä lukuvuonna. Toiseen kysymykseen puolestaan vastataan tutkimalla, mikä vaikutus koulutusohjelmien liittymisellä yhteisvalintaan on ollut niihin hakevien ja valittujen keskimääräisiin ominaisuuksiin. Tässä tarkastelussa hyödynnetään vuoden 2018 tapahtumia, jolloin yhteisvalinnan käyttöä lisättiin merkittävästi kauppa-, hallinto-, oikeus- ja lääketieteellisillä aloilla.

Molempien analyysien pohja-aineistona toimii Opetushallituksen opiskelijavalintarekisterin aineisto vuosilta 2015–21, jonka avulla voidaan tarkastella yliopistojen hakukohteisiin hakeneita ja valittuja sekä paikan vastaanottaneita. Tarkasteluissa rajaudutaan korkeakoulujen kevään yhteishakuun – syksyn yhteishaku ja erillishaut

jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Aineistoon on yhdistetty VIRTIA-opintotietopalvelun tieto- ja yliopisto-opiskelijoiden kurssisuorituksista sekä hakijoiden perhetaustaa ja muita taust ominaisuuksia koskevia tietoja Tilastokeskuksen FOLK-valmisaineistoista.

3.1 Valintakoemenestyksen yhteys yliopisto-opintoihin

Ensimmäisen tarkastelun perusidea on yksinkertainen: mikäli menestys valintakokeissa ennustaa hyvin yliopisto-opintojen edistymistä, voidaan valintakokeiden ajatella mittaavan onnistuneesti yliopisto-opiskelijoiden soveltuvuutta opintoihin. Positiivinen korrelaatio valintakoe- ja opintomenestyksen välillä on kuitenkin vasta välttämätön ehto arvioitaessa valintakokeiden hyödyllisyyttä hyvien opiskelijoiden valitsemisen kannalta: koska valintakoemenestys korreloi voimakkaasti aiemman opintomenestyksen kanssa, moni valintakokeilla valittu tulisi todennäköisesti valituksi myös esimerkiksi ylioppilastodistuksen arvosanojen perusteella. Niinpä riittävämpi ehto valintakokeiden hyödyllisyydelle on, että valintakoemenestyksellä on *itsenäistä*, aiemmasta opintomenestyksestä riippumatonta ennustevoimaa. Tätä kysymystä tarkastelemme regressioanalyysillä, joissa yliopisto-opiskelijoiden ensimmäisen lukuvuoden aikaisia tulemia selitetään yhtä aikaa heidän valintakoemenestyksellään ja ylioppilaskoesuorituksillaan.

Valintakoemenestyksen tarkastelun kannalta

opiskelijavalintarekisteriin perustuvan aineiston ongelmana on, että aineistosta havaitaan vain hakijan valintajonokohtainen sijoitus ja kokonaisvalintapisteet, eikä valintakokeen vaikutusta näihin havaita suoraan. Tämän vuoksi aineisto rajataan kevään yhteishauissa vuosina 2015–20 koevalinnan kautta valituksi tulleisiin, joiden sijoitus ja pisteet määrättyivät pääosin valintakokeen perusteella. Siinä missä koevalinnan sijoitus on saatavilla lähes kaikille koevalinnan kautta valituille, valintapistetiedoissa on enemmän puutteita, minkä vuoksi käytetty otos on 8,5 prosenttia pienempi käytettäessä koevalinnan pisteitä analyysin selittävänä muuttujana.¹ Aineisto rajataan lisäksi koko lukuvuodeksi opiskelijaksi ilmoittautuneisiin henkilöihin, jotta poissaolleet ilmoittautumiset esimerkiksi asevelvollisuuden suorittamisen takia eivät vaikuttaisi tarkasteltavien opiskelijoiden välisiin eroihin opinto-suorituksissa.

Analyysin selitettäviksi muuttujiksi valitaan ensimmäisen lukuvuoden aikana suoritettujen opintopisteiden määrä, ensimmäisen lukuvuoden kurssiarvosanojen keskiarvo ja todennäköisyys osallistua uudelleen korkeakoulujen yhteishakuun kevätlukukaudella. Nämä muuttujat mittaavat opiskelijan soveltuvuutta koulutusohjelmaan hieman eri näkökulmista: hyvin soveltuvan opiskelijan voidaan ajatella edistävän opintojaan ripeästi ja laadukkaasti sekä olevan niin tyytyväinen koulutusohjelmaansa, ettei hän koe tarvetta osallistua uudelleen yhteishakuun. Tulosten tulkinnassa tulee kuitenkin huomioida, että soveltuvuus rakentuu monista tekijöistä, kuten opiskelijan tiedoista, taidoista ja motivaatiosta, eikä analyysi mahdollista eri tekijöiden erotteleminen toisistaan.

Koska hakijoiden koevalinnan sijoituksen

¹ Puutteet koevalinnan pistetiedoissa keskittyvät voimakkaasti kahteen koulutusalkategoriaan: kaikkina hakuvuosina taidealojen pistetiedoista puuttuu merkittävä osa (keskimäärin 46 %), ja kaupan ja hallinnon alan vuosien 2015–2016 pistetiedoista suurin osa puuttuu. Lisäksi 2015 kevään koevalinnan pistetiedoissa on puutteita useammalla koulutusosalalla, ja ne puuttuvat kaikkiaan 29 prosentilta eri aloille valituista ja koko lukuvuodeksi 2015–2016 ilmoittautuneista opiskelijoista.

ja pisteiden skaala vaihtelee valintajonon mukaan, tulosten tulkinnan helpottamiseksi nämä muuttujat muunnetaan analyysiä varten suhteellisiksi, toisin sanoen skaalalle 0–100 prosenttia, jakamalla kunkin hakijan sijoitus ja pisteet valintajonon maksimiarvoilla. Analyysissä valintakoemenestystä tarkastellaan suhteessa valintajonojen parhaimpiin hakijoihin.

Koevalinnan sijoituksen ja pisteiden yhteydet selitettäviin muuttujiin estimoidaan seuraavan lineaarisen regressioyhtälön avulla:

$$y_{ij} = \alpha_j + \beta s_{ij} + x_{ij}'\gamma + \varepsilon_{ij}, \quad (1)$$

missä indeksi i viittaa henkilöön ja indeksi j koevalinnan jonoon; y_{ij} on selitettävä muuttuja; s_{ij} on koevalinnan sijoitus tai pisteet; α_j on valintajonokohtainen vakiotermin; vektori x_{ij} sisältää hakija- ja valintajonokohtaiset kontrollimuuttujat; ja ε_{ij} on mallin virhetermi. Yhtälö (1) estimoidaan pienimmän neliösumman menetelmällä, ja estimaattien tilastollisen merkitsevyyden testaus perustetaan klusterirobusteille keskivirheille, jotka sallivat havaitsemattomien tekijöiden korrelaation valintajonojen sisällä. Yleiskuvan saamiseksi yhtälön (1) estimointi tehdään ensin koko koevalinnalla valittujen otokselle, minkä jälkeen koulutusalojen välisiä eroja tutkitaan toistamalla estimointi eri koulutusaloille valittujen otoksilla.

Yhtälössä (1) valintajonokohtaisten vakio-termien tarkoituksena on korjata erityisesti koevalinta- ja opintomenestyksen väliseen yhteyteen liittyvää mahdollista harhaa, joka tulee siitä, että valituksi tulleiden keskimääräinen sijoitus ja keskimääräiset pisteet vaihtelevat valintajonojen välillä hakukohteen kilpailullisuuden perusteella. Muita kontrollimuuttujia yhtälössä (1) ovat henkilön hakuvuosi-kohtaiset enintään 16 ylioppilaskokeesta saamat arvosanat ja henkilön valintajonoa vastaavalle hakutoiveelle antama järjestysnumero (1–6) yhteishaussa.

Ylioppilasarvosanojen vakioinnin tarkoituksena on huomioida edellä mainittu valintakoemenestyksen ja aiemman opintomenestyksen välinen positiivinen korrelaatio, joka hankaloit-

taa valintakoemenestyksen itsenäisen ennustevoiman arviointia. Kontrollimuuttujina huomioidaan arvosanat äidinkiessä (maksimi suomen, ruotsin, saamen ja suomi/ruotsi toisena kielenä -kokeiden arvosanoista), englannin pitkässä oppimäärässä, ruotsin keskipitkässä oppimäärässä, saksan lyhyessä oppimäärässä, pitkässä ja lyhyessä matematiikassa, fysiikassa, kemiassa, biologiassa, maantieteessä, terveystiedossa, historiassa, psykologiassa, evankelis-luterilaisessa uskonnossa, yhteiskuntaopissa sekä mahdollisessa vanhanmallisessa reaalikokeessa. Kutakin koetta vastaa mallissa kolme indikaattorimuuttujaa, jotka kuvaavat, oliko koe läpäisty arvosanalla A tai B, C tai M vai E tai L, ja referenssiryhmään kuuluvat sellaiset henkilöt, joilla ei ollut hyväksyttyä suoritusta kyseisestä kokeesta.

Hakutoiveen järjestysnumeron kontrolloinnin tarkoituksena on puolestaan huomioida, että yhteishaussa hakijan tuleminen valituksi tiettyyn hakukohteeseen riippuu valintapisteiden ohella hakijan asettamasta hakutoiveiden järjestyksestä. Koska valintakoepisteiltään paremmilla hakijoilla on paremmat mahdollisuudet tulla valituksi korkeampaan hakutoiveeseensa, hakutoiveen järjestysnumero ja valintakoemenestys korreloivat aineistossa negatiivisesti riippumatta siitä, mittaavatko valintakokeet hakijoiden kiinnostusta hakukohdetta kohtaan.

Taulukon 6 mukaan keskimääräinen koevalinnalla valittu ja koko lukuvuodeksi ilmoittautunut yliopisto-opiskelija suoritti ensimmäisen lukuvuoden aikana 54 opintopisteen edestä opintoja keskiarvolla 3,3 ja haki uutta opiskelupaikkaa yhteishaussa seuraavana keväänä 10 prosentin todennäköisyydellä. Eri koulutusaloilla opintonsa aloittaneiden välillä havaitaan kuitenkin jonkin verran vaihtelua näissä tulemissa. Opintopistekertymällä mitattuna vähiten opintoja, keskimäärin 43 opintopistettä, suorittivat ICT-alojen opiskelijat, kun taas eniten opintoja, keskimäärin yli 60 opintopistettä, suorittivat psykologian sekä kaupan ja hallinnon alojen opiskelijat.

Eniten uutta opiskelupaikkaa puolestaan hakivat luonnontieteiden opiskelijat, joista 21 prosenttia osallistui yhteishakuun uudelleen seuraavana keväänä. Uudelleen hakeneiden osuus oli suuri myös tekniikan aloilla (16 %) sekä lääketiedettä lukuun ottamatta muilla terveys- ja hyvinvointialoilla (suun terveydenhuollossa 12 % ja muilla aloilla keskimäärin 19 %). Pienen uudelleen hakeneiden osuuden (3 %) perusteella tyytyväisimpiä opiskelupaikkaansa olivat lääketieteen ja psykologian opiskelijat. Myös kurssiarvosanojen keskiarvoissa on jonkin verran hajontaa koulutusalojen välillä, mutta näiden erojen tulkinta on hankalaa erilaisten arvostelukäytänteiden takia.

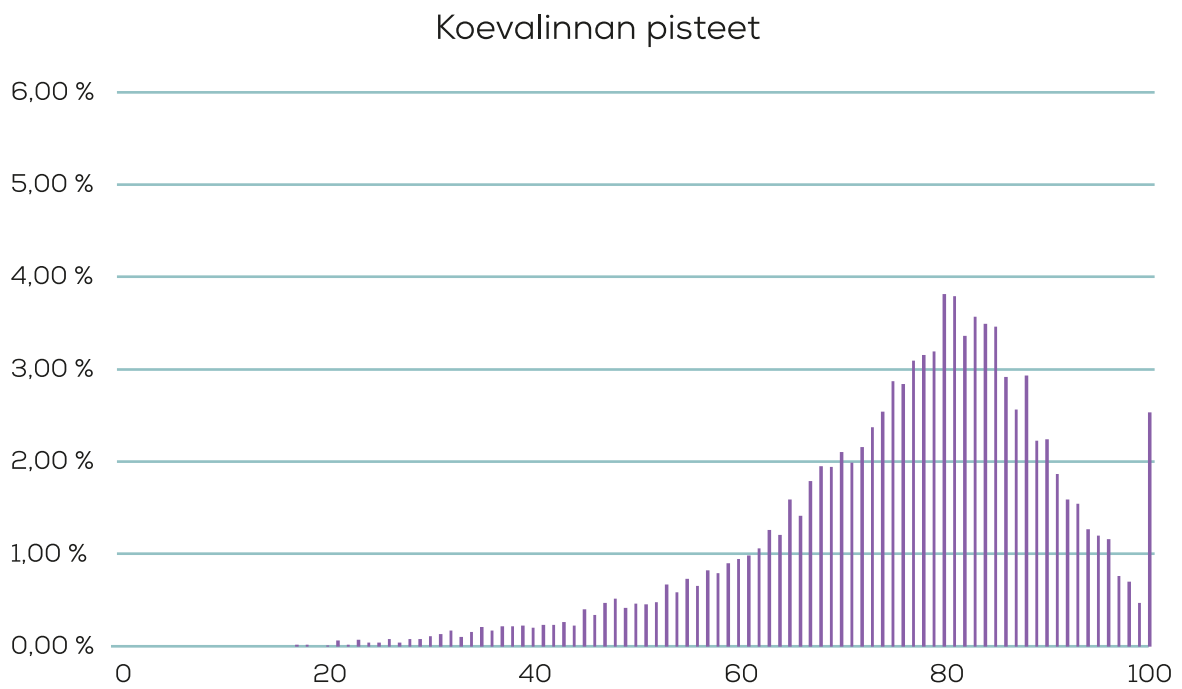
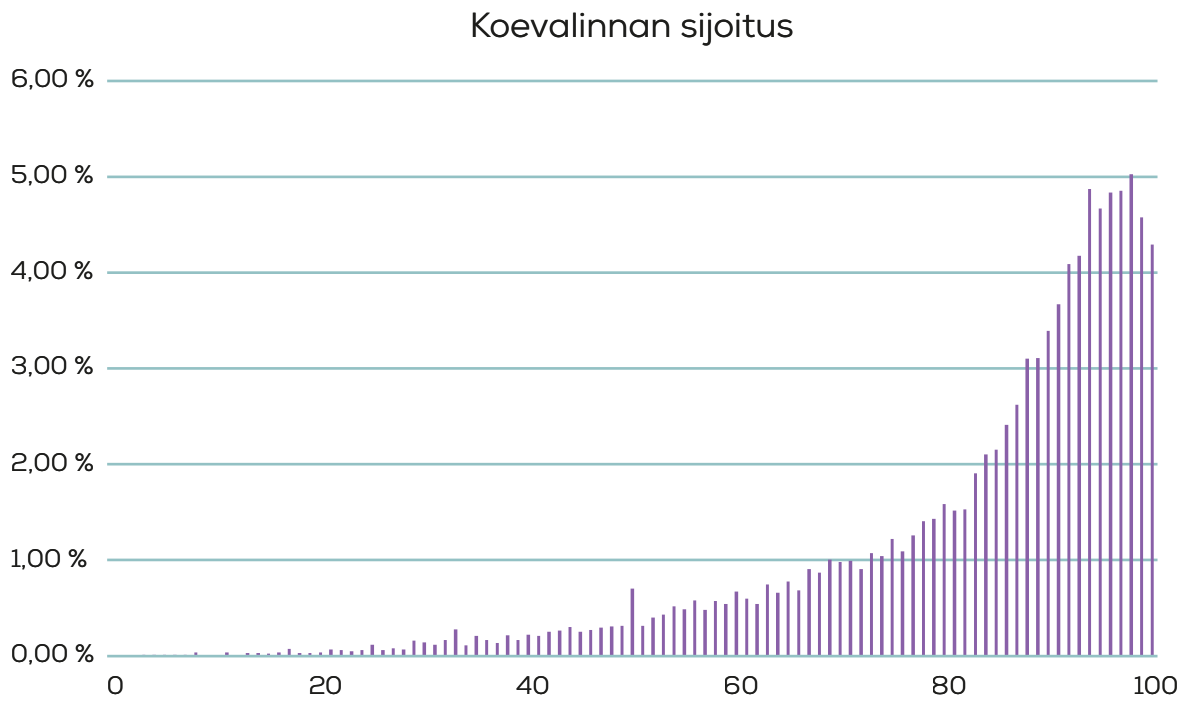
Taulukko 6. Vuosina 2015–20 koevalinnalla valittujen ja koko lukuvuodeksi ilmoittautuneiden opiskelijoiden keskimääräiset ensimmäisen lukuvuoden opintotulemat (keskihajonnat suluissa).

Koulutusala	Havainto- määrä	Opinto- pisteet	Arvosana- keskiarvo	Haki uudelleen
Kaikki alat	31 218	54,48 (19,47)	3,39 (0,68)	0,10 (0,30)
Kasvatusalat	6 278	56,70 (17,59)	3,55 (0,53)	0,09 (0,29)
Humanistiset alat	4 727	50,93 (20,50)	3,39 (0,62)	0,09 (0,29)
Taidealat	1 714	52,95 (17,39)	3,87 (0,52)	0,04 (0,19)
Yhteiskunnalliset alat	3 306	55,73 (21,07)	3,43 (0,59)	0,08 (0,28)
Psykologia	505	61,33 (16,43)	3,64 (0,53)	0,03 (0,18)
Kauppa ja hallinto	3 511	60,22 (19,32)	3,38 (0,67)	0,08 (0,27)
Oikeustieteet	1 428	56,23 (19,69)	3,15 (0,79)	0,05 (0,21)
Luonnontieteet	1 845	53,56 (17,92)	3,41 (0,76)	0,21 (0,41)
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	1 731	43,35 (23,69)	3,28 (0,80)	0,10 (0,31)
Tekniikan alat	1 698	49,75 (20,16)	3,20 (0,81)	0,16 (0,36)
Maa- ja metsätalousalat	745	53,83 (19,14)	2,89 (0,75)	0,09 (0,29)
Lääketiede	1 317	56,11 (10,05)	3,04 (0,72)	0,03 (0,18)
Suun terveydenhuolto	326	56,86 (8,95)	2,70 (0,64)	0,12 (0,32)
Muu terveys- ja hyvinvointiala	1 661	55,96 (19,24)	3,38 (0,75)	0,19 (0,39)
Palvelualat	281	51,23 (16,14)	3,46 (0,53)	0,06 (0,24)

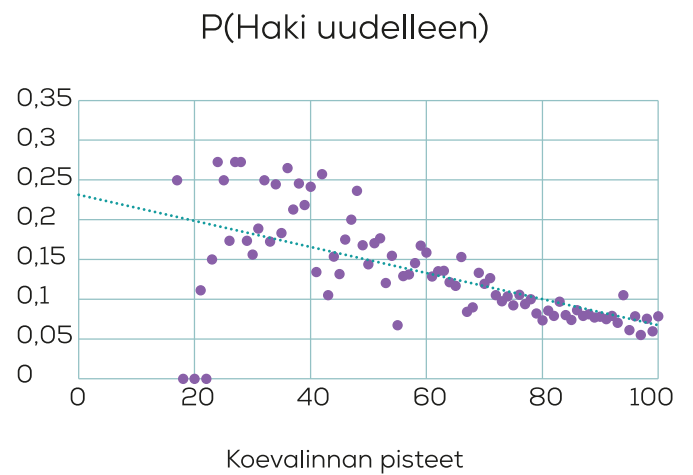
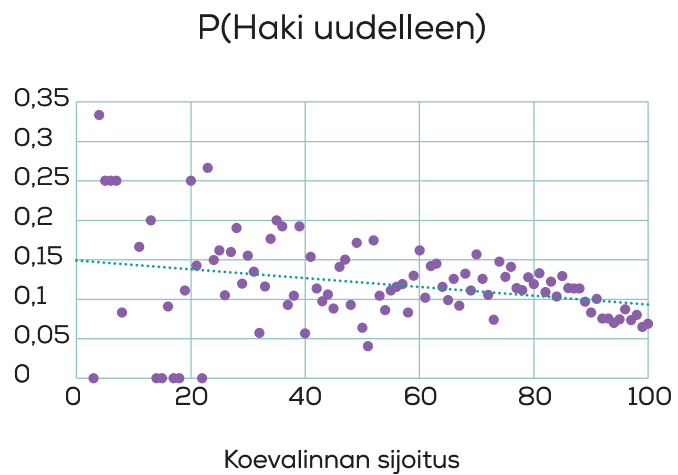
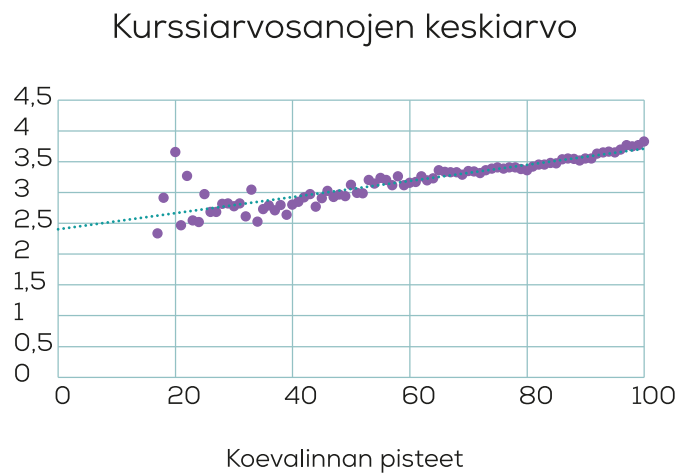
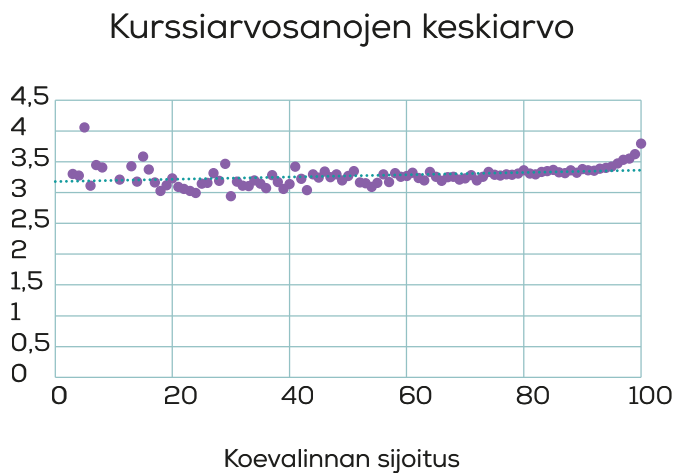
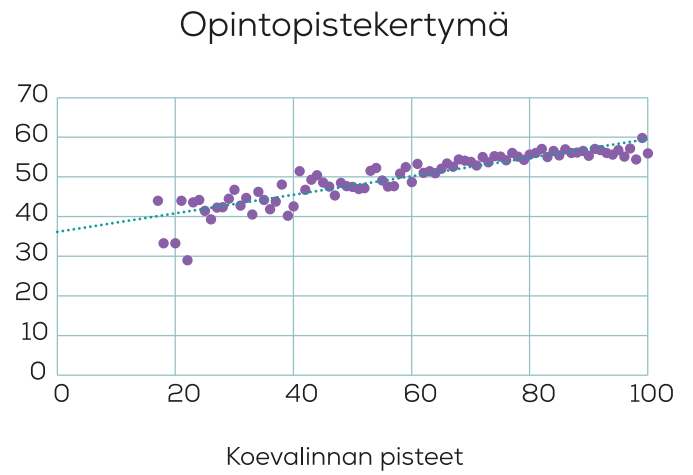
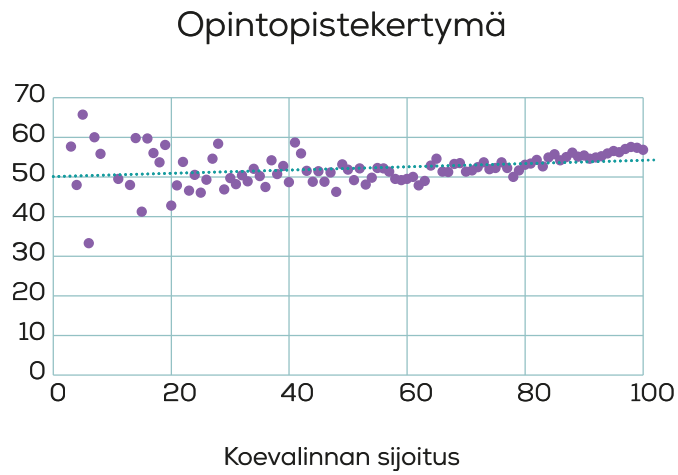
Kuviossa 1 esitetyistä selittävien muuttujien eli koevalinnan sijoituksen ja pisteiden jakamia kuvaavista histogrammeista voidaan tehdä kaksi keskeistä päätelmää. Ensiksikin koska otos on rajattu yliopistoon valittuihin ja koko lukuvuodeksi ilmoittautuneisiin, otoksen havainnot ovat painottuneet voimakkaasti korkeisiin, yli 50 prosenttia maksimista oleviin sijoituksiin ja pisteisiin. Valintakoemenestyksen ja opintotulemien väliseen tarkasteluun käytetty otos ei siten ole edustava otos kaikista yliopistoon hakevista ihmisistä, eikä ole varmuutta siitä, kuinka hyvin tulokset ovat yleistettävissä laajempaan hakijapopulaatioon. Toiseksi havaitaan, että otoksessa koevalinnan sijoituksen jakauma on selvästi pisteiden jakaumaa keskittyneempi ja enemmän vinossa korkeita arvoja kohti. Pisteissä on sijoitusta enemmän variaatiota, toisin sanoen erottelukykä, mistä voi olla etua valintakoemenestyksen ja opintotulemien välisten yhteyksien havaitsemisessa.

Kuviosta 2 nähdään, että koko ensimmäisen lukuvuoden yliopisto-opiskelijoiden otoksessa valintakoemenestys on positiivisesti korreloinut opintopistekertymän ja kurssiarvosanojen keskiarvon kanssa sekä negatiivisesti korreloinut uudelleen hakemisen todennäköisyyden kanssa. Tämä antaa alustavaa viitettä yliopistohakijoiden valintakoetulosten ja soveltuvuuden välisestä positiivisesta yhteydestä. Koevalinnan sijoitukseen verrattuna pisteiden selitysvoima on kuitenkin selvästi parempi erityisesti keskiarvon tapauksessa: Pearson-korrelaatio pisteiden ja keskiarvon välillä on 0,28 ja sijoituksen ja keskiarvon välillä vain 0,15.

Kuvio 1. Koevalinnan sijoituksen ja pisteiden jakaumat.

Kuvio 2. Koevalinnan sijoituksen ja pisteiden yhteys ensimmäisen vuoden opintotulemiin.

Varsinaiset johtopäätökset valintakoemenestyksen ja opintotulemien välisestä keskimääräisestä yhteydestä perustuvat kuitenkin taulukossa 7 esitettyihin regressioanalyysin tuloksiin. Kerroinestimaattien perusteella koevalinnan sijoituksella ja pisteillä on tilastollisesti merkitsevää itsenäistä ennustevoimaa, ja ne ovat positiivisessa yhteydessä opintopistekertymään ja keskiarvoon samassa koulutusohjelmassa aloittaneiden ja ylioppilaskoemenestyselitykseltään sekä hakupreferensseiltään samankaltaisten opiskelijoiden joukossa. Sen sijaan valintakoemenestyksen ja uudelleen hakemisen todennäköisyyden välinen yhteys on heikko eikä monissa tapauksissa eroa tilastollisesti merkitsevästi nolosta. Näyttääkin siltä, että kuviossa 2 valintakoemenestyksen ja uudelleen hakemisen todennäköisyyden välinen negatiivinen korrelaatio selittyy pääasiassa muilla tekijöillä kuin sillä, että valintakokeet mittaisivat hyvin hakijan opintoihin kiinnittymistä.

Taulukosta 7 havaitaan, että ylioppilasarvosanojen ja hakutoiveen järjestysnumeron kontrolloinnilla on varsin vähän merkitystä johtopäätösten kannalta, sillä kontrollointi muuttaa vain vähän koevalinnan sijoituksen ja pisteiden kerroinestimaattien arvoja. Täydessä, kaikki kontrollimuuttujat sisältävässä mallispesifikaatioissa (3. ja 6. sarake) 10 prosenttiyksikköä korkeampi koevalinnan sijoitus ennustaa keskimäärin 0,5 opintopistettä korkeampaa kurssisuoritusten määrää ja 0,08 arvosanan korkeampaa keskiarvoa. Koevalintapisteiden yhteys näihin muuttujiin on selvästi voimakkaampi, sillä 10 prosenttiyksikköä korkeammat pisteet ennustavat 1,2 opintopistettä runsaampaa kurssisuoritusten määrää ja 0,12 arvosanan korkeampaa keskiarvoa. Uudelleen hakemisen todennäköisyyttä selitettäessä hakutoiveen järjestysnumeron kontrollointi kääntää koevalinnan sijoituksen ja pisteiden kerroinestimaattien etumerkin negatiivisesta positiiviseksi, mutta estimoitu yhteys pysyy pienenä: 10 prosenttiyksikköä korkeampi koevalinnan

sijoitus ennustaa 0,4 prosenttiyksikköä korkeampaa uudelleen hakemisen todennäköisyyttä ja 10 prosenttiyksikköä korkeammat pisteet 0,6 prosenttiyksikköä korkeampaa uudelleen hakemisen todennäköisyyttä.

Taulukossa 7 raportoidut selitysasteet ovat niin sanottuja ryhmien sisäisiä selitysasteita (*within R-squared*), jotka kertovat, kuinka suuren osan opintotulemien vaihtelusta valintakoemenestys ja kontrollimuuttujat keskimäärin selittävät samasta valintajonosta valittujen opiskelijoiden joukossa. Selitysasteiden perusteella lineaarisessa muodossa regressiomalliin sisällytettynä koevalinnan sijoitus ja pisteet selittävät vain hyvin pienen osan tulemien – 0,1–0,3 prosenttia opintopisteiden, 2,4–3,1 prosenttia keskiarvon ja alle 0,1 prosenttia uudelleen hakemisen todennäköisyyden vaihtelusta. Kontrollimuuttujilla on puolestaan kahdessa tapauksessa merkittävä vaikutus regressionmallin selitysasteeseen: ylioppilasarvosanojen lisääminen keskiarvoa selittävään malliin kasvattaa selitysastetta noin 8 prosenttiyksiköllä, ja hakutoiveen järjestysnumeron lisääminen uudelleen hakemisen todennäköisyyttä selittävään malliin kasvattaa selitysastetta noin 5 prosenttiyksiköllä. Nämä havainnot viittaavat siihen, että ainakin näissä kahdessa tapauksessa ylioppilasarvosanat ja hakupreferenssit ovat selvästi koevalintamenestystä merkittävämpiä tulemien vaihtelua selittäviä tekijöitä.

Taulukko 7. Regressioanalyysin tuloksia. Koevalinnan sijoituksen ja pisteiden yhteys ensimmäisen lukuvuoden yliopisto-opintoihin. Vuosina 2015–2020 koevalinnassa hyväksytyt uudet opiskelijat.

	Opintopistekertymä			Kurssiarvosanojen keskiarvo			Uudelleen hakemisen tn		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Malli I									
Koevalinnan sijoitus	0.0555***	0.0518***	0.0492***	0.0093***	0.0082***	0.0081***	-0,0002	-0,0002	0.0004**
	(0.0113)	(0.0113)	(0.0113)	(0.0005)	(0.0004)	(0.0004)	(0.0002)	(0.0002)	(0.0002)
Ryhmien sisäinen selitysaste	0,001	0,017	0,018	0,024	0,102	0,102	0,000	0,006	0,055
N	31 218	31 218	31 218	26 963	26 963	26 963	31 218	31 218	31 218
Malli II									
Koevalinnan pisteet	0.1228***	0.1185***	0.1158***	0.0132***	0.0117***	0.0116***	-0.0005*	-0,0003	0.0006**
	(0.0158)	(0.0157)	(0.0157)	(0.0006)	(0.0006)	(0.0006)	(0.0002)	(0.0002)	(0.0002)
Ryhmien sisäinen selitysaste	0,003	0,019	0,020	0,031	0,111	0,111	0,000	0,007	0,057
N	28 576	28 576	28 576	25 085	25 085	25 085	28 576	28 576	28 576
Kontrollimuuttujat:									
Valintajono	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Ylioppilasarvosanat	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä
Hakutoiveen järjestysnumero	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä	Ei	Ei	Kyllä

Estimaattien klusterirobustit keskivirheet ovat sulussa. Tilastollinen merkitsevyys: * p < 0,1, ** p < 0,05, *** p < 0,01.

Analyysin lopuksi tarkastelemme taulukoissa 8 ja 9 esitettyjä koulutusaloittaisia regressiotuloksia, jotka on saatu estimoimalla yhtälö (1) 15:lle hakukohteen koulutusalan mukaan muodostetulle aliotokselle. Koulutusaloittaisen pohjana on kansallisen koulutusluokituksen ensimmäinen eli karkein koulutusaloittainen tulos, josta kuitenkin on eroteltu seuraavat koulutusaloittaisen 2–3 luokat: taidealat, psykologia, oikeustieteet, lääketiede ja suun terveydenhuolto. Myöskään koulutusaloittaisissa tarkasteluissa tulokset eivät ole kovinkaan herkkiä ylioppilasarvosanojen ja hakutoiveen järjestysnumeron kontrolloimiselle. Varovaisuuden vuoksi taulukoissa 8 ja 9 keskitytään vain kaikki kontrollimuuttujat sisältävien mallispesifikaatioiden tuloksiin.

Taulukoiden 8 ja 9 ensimmäisissä tulosarakeissa kuvatus valintakoemenestyksen ja opintopistekertymän välisen tilastollisen yhteyden voimakkuus vaihtelee varsin paljon sekä selittävän muuttujan (sijoitus/pisteet) että koulutusalan mukaan. Yhteys on erityisen selvä ja voimakas luonnontieteissä, joissa 10 prosenttiyksikköä korkeampi koevalinnan sijoitus ennustaa 2 opintopistettä suurempaa opintopistekertymää, ja 10 prosenttiyksikköä korkeammat koevalinnan pisteet ennustavat 2,5 opintopistettä runsaampaa opintopistekertymää. Myös humanistisilla, yhteiskunnallisilla ja teknillisillä aloilla niin sijoitus kuin pisteetkin ovat systemaattisesti vähintään 10 prosentin riskitasolla tilastollisesti merkitsevässä positiivisessa yhteydessä opintopisteisiin. Kasvatustieteiden, kaupan ja hallinnon, maa- ja metsätalouden sekä tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen aloilla puolestaan vain koevalinnan pisteillä on tilastollisesti merkitsevää (positiivista) selitysvoimaa. Taidealat sekä terveys- ja hyvinvointialat muodostavat koulutusaloittaisen joukossa poikkeuksen: näillä aloilla koevalinnan sijoituksen ja pisteiden kertoimien piste-estimaatit vaihtelevat nollan molemmin puolin eivätkä eroa merkitsevästi nolasta. Kolmella pienellä koulutusalalla, psykologiassa, oikeustieteissä ja

palvelualoilla, piste-estimaatit ovat puolestaan positiivisia ja paikoitelleen erittäin suuria, mutta suurten keskivirheiden takia näiden alojen tulosten pohjalta ei voida vetää varmoja johtopäätöksiä yhteyksien suuruudesta tai suunnasta.

Siinä missä valintakoemenestyksen yhteys kurssisuoritusten määrään vaihtelee, on yhteys kurssiarvosanojen keskiarvoon hyvin systemaattisesti positiivinen eri koulutusaloilla, kuten taulukon 8 ja 9 toisista tulossarakeista nähdään. Yhteys on vahvin luonnontieteissä ja lääketieteissä, joilla 10 prosenttiyksikköä korkeampi sijoitus ja pistemäärä ennustavat karkeasti viidennessä arvosanan korkeampaa keskiarvoa. Ainoastaan psykologian ja oikeustieteiden aloilla valintakoemenestyksen yhteydestä keskiarvoon ei saada näyttöä, sillä estimaatit eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Koulutusaloittaisissa tarkasteluissa valintakoemenestyksen yhteydestä uudelleen hakemisen todennäköisyyteen (taulukoiden 8 ja 9 kolmannet tulossarakeet) saadaan tilastollisesti vahvaa näyttöä vain yksittäisissä tapauksissa: kasvatusaloilla ja yhteiskunnallisilla aloilla korkeampi koevalinnan sijoitus ennustaa korkeampaa uudelleen hakemisen alttiutta, kun taas humanistisilla aloilla yhteys on päinvastainen. Muutoin uudelleen hakemista koskevat tulokset ovat tilastollisesti enintään heikosti merkitseviä.

Taulukko 8. Regressioanalyysin tuloksia. Koevalinnan sijoituksen yhteys ensimmäisen lukuvuoden yliopisto-opintoihin.

	Opintopiste- kertymä	Kurssiarvo- sanojen keski- arvo	Uudelleen hakemisen tn
Kasvatusalat	0,0103 (0.0167)	0.0043*** (0.0004)	0.0007** (0.0003)
Humanistiset alat	0.0986*** (0.0284)	0.0095*** (0.0008)	-0.0007** (0.0003)
Taidealat	-0,0215 (0.0228)	0.0035** (0.0014)	0,0000 (0.0002)
Yhteiskunnalliset alat	0.1408** (0.0647)	0.0145*** (0.0018)	0.0022** (0.0010)
Psykologia	0,2525 (0.1606)	-0,001 (0.0102)	0,0002 (0.0042)
Kauppa ja hallinto	0,069 (0.0595)	0.0142*** (0.0025)	0,0004 (0.0006)
Oikeustieteet	0,2837 (0.2185)	0,0066 (0.0068)	0,0007 (0.0020)
Luonnontieteet	0.1987*** (0.0678)	0.0213*** (0.0024)	0,0009 (0.0011)
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	0,0877 (0.0658)	0.0092*** (0.0022)	0,0011 (0.0008)
Tekniikan alat	0.1164* (0.0686)	0.0091*** (0.0026)	0,0009 (0.0010)
Maa- ja metsätalousalat	0,1274 (0.0900)	0.0084*** (0.0018)	0,0007 (0.0012)
Lääketeiede	-0,0446 (0.0504)	0.0160*** (0.0045)	0,0006 (0.0010)
Suun terveydenhuolto	-0,0122 (0.0605)	0,006 (0.0051)	-0,0015 (0.0020)
Terveys- ja hyvinvointialat	0,0091 (0.0462)	0.0065*** (0.0024)	0,0004 (0.0009)
Palvelualat	0,2581 (0.2888)	0.0100** (0.0040)	-0,0046 (0.0052)

Regressiomalleissa on kontrolloitu opiskelijan valintajono, ylioppilasarvosanat ja hakutoiveen järjestysnumero. Estimaattien klusterirobustit keskivirheet ovat suluissa. Tilastollinen merkitsevyys: * p < 0,1, ** p < 0,05, *** p < 0,01.

Taulukko 9. Regressioanalyysin tuloksia. Koevalinnan pisteiden yhteys ensimmäisen lukuvuoden yliopisto-opintoihin koulutusaloittain.

	Opintopiste- kertymä	Kurssiarvo- sanojen keski- arvo	Uudelleen hakemisen tn
Kasvatusalat	0.0515** (0.0241)	0.0063*** (0.0007)	0,0005 (0.0004)
Humanistiset alat	0.1479*** (0.0372)	0.0128*** (0.0011)	-0,0006 (0.0005)
Taidealat	0,0826 (0.0640)	0.0093*** (0.0022)	0,0000 (0.0011)
Yhteiskunnalliset alat	0.1256* (0.0655)	0.0136*** (0.0017)	0,0009 (0.0010)
Psykologia	0,1172 (0.1212)	0,005 (0.0051)	0.0030* (0.0017)
Kauppa ja hallinto	0.1744** (0.0757)	0.0162*** (0.0022)	0,0008 (0.0010)
Oikeustieteet	0,1654 (0.1707)	0,0075 (0.0049)	0,0021 (0.0014)
Luonnontieteet	0.2525*** (0.0602)	0.0217*** (0.0023)	0,0017 (0.0011)
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	0.1424* (0.0851)	0.0117*** (0.0031)	0,001 (0.0010)
Tekniikan alat	0.1796** (0.0888)	0.0150*** (0.0032)	0,002 (0.0015)
Maa- ja metsätalousalat	0.1651* (0.0899)	0.0101*** (0.0024)	0,0009 (0.0011)
Lääketiede	-0,1347 (0.0798)	0.0213*** (0.0060)	0,0016 (0.0016)
Suun terveydenhuolto	0,004 (0.0890)	0.0181** (0.0076)	-0,001 (0.0035)
Terveys- ja hyvinvointialat	0,0506 (0.0562)	0.0117*** (0.0021)	0,0005 (0.0012)
Palvelualat	0,0872 (0.1084)	0.0065* (0.0035)	-0,0016 (0.0021)

3.2 Yhteisvalintojen vaikutukset

Yliopistojen ja koulutusohjelmien yhteiset valintamenettelyt ja yhteisvalinnat helpottavat useampaan opiskelupaikkaan yhtä aikaa hakemista ja voivat lisätä merkittävästi kilpailua opiskelupaikoista. Tällaisen opiskelijavalintojen keskittämisen voidaan olettaa vaikuttavan sekä valintojen tehokkuuteen että hakijoiden yhdenvertaisuuteen, mutta empiiristä näyttöä yhteisvalintojen vaikutuksista on olemassa varsin vähän. Viimeaikaiset tutkimukset valtakunnallisesti keskitettyyn opiskelijavalintaan siirtymisen vaikutuksista Venäjällä (Francesconi ym. 2019) ja Brasiliassa (Machado & Szerman 2021) viittaavat siihen, että keskittäminen lisää alueellista liikkuvuutta ja aiemman koulumenestyksen vaikutusta valituksi tulemisen todennäköisyyteen. Karhunen ym. (2022) saivat vastaavia tuloksia tutkiessaan todistusvalinnan lisäämisen vaikutusta korkeakouluihin valittujen ominaisuuksiin Suomessa. He myös havaitsivat todistusvalinnan lisäävän nuorten, 19-vuotiaiden hakijoiden mahdollisuuksia tulla valituksi, mutta muuten vaikutukset hakijoiden yhdenvertaisuuteen havaittiin vähäisiksi.

Tässä alaluvussa esitetty empiirinen analyysi täydentää Karhunen ym. (2022) analyysiä korkeakoulujen opiskelijavalintojen keskittämisen vaikutuksista Suomessa keskittymällä todistusvalinnan sijaan yliopistojen koulutusalojen sisäisten yhteisvalintojen käyttöönoton vaikutuksiin. Tällaisia yhteisvalintoja, joissa yhdellä valintakokeella voi hakea eri yliopistojen tietyn koulutusalan koulutusohjelmiin, on ollut käytössä jo pitkään, mutta vasta 2010-luvun lopulla yhteisvalinnat ovat alkaneet muodostua normiksi.

Tietyvästi yhtäjaksoisesti pisimpään yhteisvalinta on ollut käytössä diplomi-insinööri- ja arkkitehtikoulutuksessa (vuodesta 1974 saakka), englannin kielessä (1970-luvun lopulta saakka) ja biologiassa (vuodesta 1981 saakka).² Myöhemmin

² Tiedot yhteisvalintojen perustamisvuosista perustuvat hankkeen aikana yliopistoilta kerättyihin tietoihin.

2000-luvun alussa yhteisvalinta otettiin käyttöön ainakin tietojenkäsittelytieteissä (tarkka ajankohta ei ole tiedossa), kauppatieteissä (2005), kasvatusalalla (2006) ja sosiaalityössä (2009). Lääketieteellisillä aloilla on puolestaan jo vuosikymmeniä tehty valintakoeysteistyötä, mutta ennen vuotta 2018 kyse ei ollut varsinaisesta yhteisvalinnasta, sillä hakijat pystyivät hakemaan kerrallaan vain yhden yliopiston lääketieteen tai hammaslääketieteen koulutusohjelmaan.

Analyyssissä keskitytään vuonna 2018 tapahtuneisiin yliopistojen yhteisvalintojen merkittäviin muutoksiin, jotka voidaan tiivistää seuraavasti:³

- **Hallintotieteet:** Vaasan yliopiston ja Tampereen yliopiston hallintotieteiden yhteisvalinta perustetaan. Itä-Suomen yliopiston ja Lapin yliopiston hallintotieteiden koulutusohjelmat pysyvät erillään yhteisvalinnasta.
- **Kauppatieteet:** Åbo Akademin ja Hankenin ruotsinkieliset kauppatieteiden koulutusohjelmat liittyvät kauppatieteellisen alan yhteisvalintaan, jossa muut yliopistot ovat jo mukana.
- **Oikeustieteet:** Helsingin yliopiston, Itä-Suomen yliopiston, Lapin yliopiston ja Turun yliopiston suomenkielisten oikeustieteiden koulutusohjelmien yhteisvalinta perustetaan. Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin ruotsinkieliset ohjelmat pysyvät erillään yhteisvalinnasta.
- **Terveys- ja hyvinvointialat:** Lääketieteen ja hammaslääketieteen yhteisvalinnat perustetaan ja sallitaan useaan yliopistoon hakeminen yhdellä valintakokeella. Hakija voi edelleen hakea vain joko lääketieteeseen tai hammaslääketieteeseen yhdellä hakukerralla. Muiden terveys- ja hyvinvointialojen, farmasian ja terveystieteiden, opiskelijavalinnat säilyvät vielä erillisinä, ja farmasian yhteisvalinta perustetaan vasta vuonna 2021.

Edeltävästä kuvauksesta nähdään, että koulutusalojen sisällä on ollut jonkin verran

³ Vuoden 2018 yhteisvalintojen muutosten tunnistamiseen ja varmentamiseen käytettiin kolmea pääasiallista lähdettä: hankkeen aikana yliopistoilta kerättyjä tietoja, Opetushallituksen toimittamia Opintopolun hakukohdekohtaisia valintaperustekuvauksia ja Hanhisen (2017) opiskelijavalintojen vuosien 2018–2020 muutoksia kuvaavia esityskalvoja.

eriaikaisuutta yliopistojen ja koulutusohjelmien liittymisessä yhteisvalintaan, mikä tarjoaa mahdollisuuden luonnollisen koeasetelman käyttämiseen yhteisvalinnan vaikutusten tunnistamisessa. Mikäli oletetaan, että ilman vuonna 2018 tapahtuneita yhteisvalinnan muutoksia koulutusalojen sisällä eri koulutusohjelmien tulemat olisivat kehittyneet samansuuntaisesti, voidaan yhteisvalinnan vaikutus tunnistaa yksinkertaisesti vertailemalla kyseisenä vuonna yhteisvalinnalle altistuneita koulutusohjelmia (koeryhmä) ja muita saman alan koulutusohjelmia (kontrolliryhmä) ennen ja jälkeen altistumisen. Karhunen ym. (2022) käyttivät vastaavanlaista ero eroissa -menetelmää (engl. *difference in differences*) sen tunnistamiseksi, mikä vuonna 2020 tapahtuneen todistusvalinnan käyttöönnoton vaikutus oli koulutusohjelmien hakijoiden, valittujen ja paikan vastaanottaneiden ominaisuuksiin. Koska todistusvalinta otettiin pääsääntöisesti käyttöön yhtä aikaa kaikissa saman koulutusalan koulutusohjelmissa, Karhusen ym. (2022) vertailuasetelma perustui enimmäkseen koulutusalojen väliseen vertailuun, kun taas vuoden 2018 tapahtumien arvioinnissa voidaan hyödyntää tarkemmin rajattuja vertailuryhmiä.

Analyysiä varten edellä esitelty opiskelija-valintarekisteriin, VIRTAA-aineistoon ja Tilastokeskuksen FOLK-aineistoihin perustuva tutkimusaineisto rajataan vuosien 2015–19 kevään yhteishauissa yliopistojen hallintotieteiden, kauppatieteiden, oikeustieteiden sekä terveys- ja hyvinvointialojen koulutusohjelmiin hakeneisiin henkilöihin. Vuosien 2020 ja 2021 hakutiedot rajataan aineiston ulkopuolelle, koska on mahdollista, että vuoden 2020 merkittävät tapahtumat – koronapandemian alkaminen, todistusvalinnan laajamittainen käyttöönnotto ja korkeakoulujen aloituspaikkojen kasvattaminen – vaikuttavat empiirisen analyysin tuloksiin näiden vuosien osalta. Vaikka tarkasteluun käytetään yksilötason aineistoa, empiirisen analyysin varsinaisina havaintoyksikköinä, joissa muu-

tokset valintamenettelyissä tapahtuvat, toimivat yliopistojen koulutusohjelmat – tarkemmin ottaen yliopiston ja tutkintonimikkeen yhdistelmät, kuten ”Tampereen yliopisto, hallintotieteiden maisteri/kandidaatti” tai ”Helsingin yliopisto, lääketieteen lisensiaatti”. Näitä havaintoyksikköjä on otoksessa yhteensä 40 kappaletta, joista 19 kuuluu vuonna 2018 yhteisvalintaan liittyneeseen koeryhmään ja 21 kontrolliryhmään eli koulutusohjelmiin, joiden yhteisvalintaan kuulumisessa ei tapahtunut muutosta vuosina 2016–2019.

Yhteisvalintaan liittymisen vaikutus koulutusalan k koulutusohjelman j hakijoiden, valittujen, paikan vastaanottaneiden tai koko ensimmäiseksi lukuvuodeksi opiskelijaksi ilmoittautuneiden henkilöiden i keskimääräisiin ominaisuuksiin hakuvuonna t (y_{ijkt}) estimoidaan seuraavan kiinteiden vaikutusten regressioyhtälön avulla:

$$y_{ijkt} = \alpha_j + \beta_{kt} + \gamma \cdot 1[\Delta c_j^{2018} = 1] \cdot 1[t \geq 2018] + \varepsilon_{ijkt}, \quad (2)$$

missä termi α_j vakioi koulutusohjelmien ajassa muuttamattomat havaitsemattomat ominaisuudet, β_{kt} vakioi koulutusala- ja vuosikohtaiset havaitsemattomat tekijät ja indikaattori $1[\Delta c_j^{2018} = 1] \cdot 1[t \geq 2018]$ merkitsee yhteisvalintaan vuonna 2018 liittyneet koulutusohjelmat altistusvuodesta alkaen. Yhtälön (2) *event study* -versiossa yhtälön oikeanpuolen kolmas termi korvataan termillä $\gamma_t \cdot 1[\Delta c_j^{2018} = 1]$, joka mahdollistaa koe- ja kontrolliryhmän välisen eron kehityksen tarkastelun vuosikohtaisesti.

Yhtälö (2) estimoidaan pienimmän neliösumman menetelmällä, ja kerroinestimaatin γ tilastollisen merkitsevyyden testaus perustetaan klusterirobusteille keskivirheille, jotka sallivat havaitsemattomien tekijöiden korrelaation koulutusohjelmien sisällä. Tiettyjen oletusten ollessa voimassa kyseinen kerroinestimaatti kuvaa yhteisvalintaan liittymisen kausaalivaikutusta. Keskeisenä oletuksena on niin sanottu parallel trends -ehto, jonka mukaan ilman yhteisvalinnan muutosta koe- ja kontrolliryhmien keskimääräiset ominaisuudet olisivat kehittyneet samansuuntaisesti (ks. Angrist & Pischke 2009, 227–243). Lisäksi niin

sanotun SUTVA-oletuksen (*stable unit treatment value assumption*) mukaan koeryhmän koulutusohjelmien liittymisellä yhteisvalintaan ei tulisi olla vaikutusta kontrolliryhmän koulutusohjelmien ominaisuuksiin. Jälkimmäinen oletus voi osoittautua ongelmalliseksi, koska yhteisvalinnan voidaan odottaa vaikuttavan paitsi siihen, ketkä hakevat ja tulevat valituiksi koeryhmän koulutusohjelmiin, myös siihen, mihin koulutusohjelmiin yksilöt hakevat ja tulevat valituiksi. Näiden oletusten täyttymisen kattavampi analyysi jätetään tässä raportin jatkotyön aiheeksi⁴, mutta niiden täyttymistä voidaan havainnoida silmämääräisesti tarkastelemalla kontrolliryhmän ominaisuuksien kehitystä ajan kuluessa.

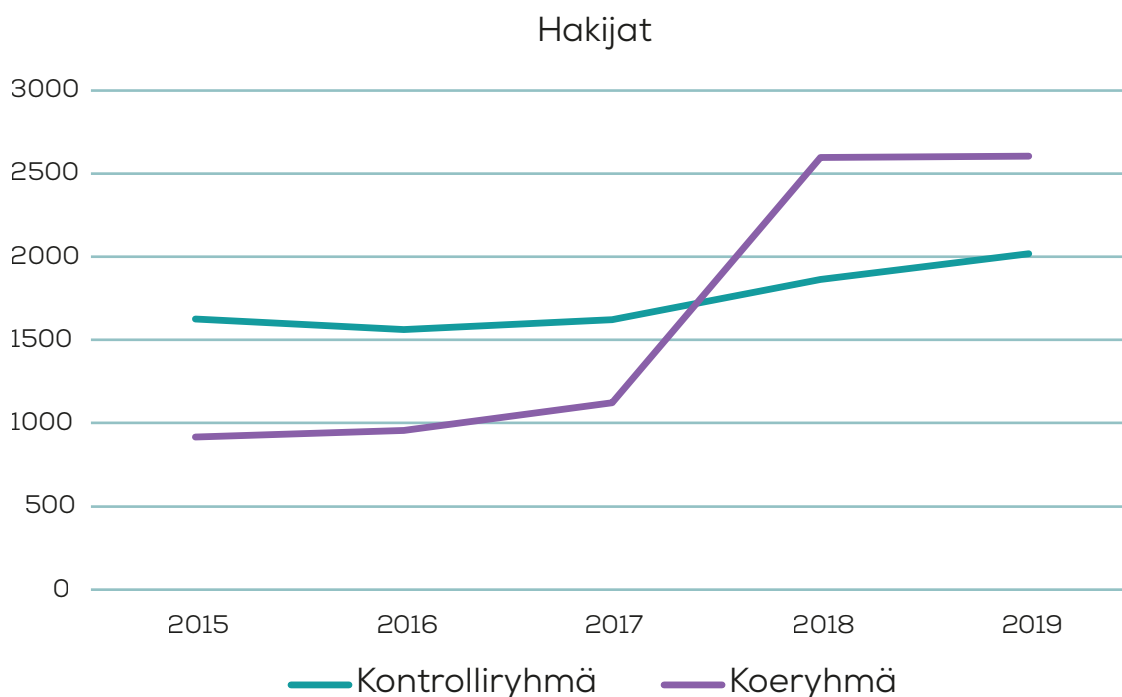
Tarkastellaan aluksi kuviossa 3 esitettyä koulutusohjelmien keskimääräisen hakijamäärän kehitystä koe- ja kontrolliryhmissä vuosina 2015–19. Kuvio osoittaa varsin uskottavasti, että yhteisvalintaan liittyminen tuo koulutusohjelmalle lisää hakijoita ja näin ollen lisää kilpailua opiskelupaikoista. Koeryhmän keskimääräinen hakijamäärä nimittäin pysyy muuten hyvin tasaisena, mutta vuonna 2018 hakijamäärä äkillisesti noin 2,5-kertaistuu 1 100 hakijasta 2 600 hakijaan. Myös kontrolliryhmän keskimääräisessä hakijamäärässä havaitaan noin 200 hakijan vuotuista kasvua vuosina 2018–19, mutta vastaavan mittaluokan äkillistä muutosta siinä ei tapahdu. Silmämääräisen tarkastelun perusteella koe- ja kontrolliryhmät ovat varsin vertailukelpoisia ilman regressioyhtälön (2) lisäkontrollejakin, sillä ennen vuotta 2018 hakijamäärä kehittyy ryhmissä hyvin samansuuntaisesti. Tarkastelu ei myöskään anna selviä viitteitä siitä, että koeryhmän liittyminen yhteisvalintaan vaikuttaisi kontrolliryhmän hakijamäärään. Näin ollen selviä merkkejä ero eroissa -menetelmän oletusten pettämisestä ei löydetä.

Estimoitaessa yhtälö (2) käyttäen koulutusohjelma- ja vuositasolle aggregoituja hakija-

määriä ja hakuvuotia 2015–19 saadaan tulokseksi, että yhteisvalintaan liittyminen kasvattaa koulutusohjelman vuotuista hakijamäärää 1 157 hakijalla estimaatin keskivirheen ollessa 354 hakijaa. Estimoitu vaikutus on näin ollen tilastollisesti merkitsevä.

⁴ Analyysin tuloksia on tarkoitus julkaista myöhemmin kattavammassa, akateemiselle yleisölle suunnatussa tutkimusartikkelissa.

Kuvio 3. Koulutusohjelman keskimääräinen hakijamäärä koe- ja kontrolliryhmissä

Yhteishaussa hakijat voivat esittää enintään kuusi hakutoivetta. Kuvio 4 hajottaa kuvion 3 hakijamäärien muutokset hakutoiveen järjestysnumeron mukaan, mikä tarkentaa käsitystä hakijamäärän kasvun mekanismeista. Kuvio 4 nähdään, että koulutusohjelmien ensisijaisien hakijoiden määrä muuttuu koeryhmässä vain vähän, sillä se kasvaa 66 hakijalla vuonna 2018 ja laskee hieman seuraavana vuonna. Sen sijaan toisen, kolmannen, neljännen ja viidennen hakutoiveen hakijoiden määrä moniker- taistuu koeryhmässä ja pysyy varsin vakaana kontrolliryhmässä vuosina 2018–19 edellisiin vuosiin nähden. Muutokset kuudennen hakutoiveen hakijoiden määrissä ovat vähäisempiä, ja ne kehittyvät varsin samansuuntaisesti koe- ja kontrolliryhmässä. Näiden havaintojen perusteella yhteisvalinnan positiivinen vaikutus koulutusohjelman kokonaishakijamäärään tulee jokseenkin kokonaan 2.–5. hakutoiveen hakijoiden määrän kasvusta. Koulutusohjelma- ja

vuositason regressioanalyysit antavat tälle päätelmälle lisätukea: selitettäessä eri hakutoiveiden hakijoiden määrää estimoitu vaikutus on tilastollisesti merkitsevä vain edellä mainittujen kolmen hakutoiveen tapauksessa. Toisen hakutoiveen hakijamäärän estimoidaan kasvavan 442 hakijalla, kolmannen hakutoiveen hakijamäärän 355 hakijalla, neljännen hakutoiveen hakijamäärän 260 hakijalla ja viidennen hakutoiveen hakijamäärän 128 hakijalla.

Tarkastellaan seuraavaksi yhteisvalintaan liittymisen koulutusohjelmataason vaikutuksia hakuprosessin eri vaiheissa (hakijat, valitut ja paikan vastaanottaneet) sekä vaikutuksia keskimääräisiin opintotulemiin ensimmäisen lukuvuoden opiskelijoiden joukossa. Tarkastelussa keskitytään taulukoissa 10, 11 ja 12 esitettyihin staattisen regressioyhtälön (2) estimoinnista saatuihin tuloksiin – vastaavat vaikutusten dynamiikkaa kuvaavat niin sanotut *event study* -tulokset on raportoitu hakijoiden osalta liitteenä

olevissa kuvioissa A1 ja A2. Estimoinneissa otos rajataan vuosien 2016–19 hakijoihin, jotta joidenkin selitettävien muuttujien keskiarvoissa havaittu runsas vaihtelu vuosien 2015 ja 2016 välillä ei vaikuttaisi tuloksiin. Vaikutusten koon paremmaksi hahmottamiseksi tulostaulukoissa on esitetty estimaattien ohella selitettävien muuttujien otoskeskiarvot yhteisvalinnan käyttöönottoa edeltävinä vuosina (2016 ja 2017).

Taulukon 10 yläosassa esitettyjen tulosten mukaan yhteisvalintaan liittymisellä on varsin merkittäviä vaikutuksia siihen, millaiset yksilöt koulutusohjelmaan hakevat. Tulosten mukaan yhteisvalinnan myötä 3,4 prosenttiyksikköä aikaisempaa suurempi osuus hakijoista on naisia, ja hakijoiden keskimääräinen etäisyys haku-kohteesta kasvaa 63 kilometrillä – tämä muutos on merkittävä suhteessa 168 kilometrin keskiarvoon vuosina 2016–17. Lisäksi hakijat ovat aiempaa akateemisesti kyvykkäämpiä keskimääräisillä ylioppilasarvosanoilla mitattuna. Äidinkielen arvosanakeskiarvo kasvaa 0,14 arvosanalla sekä A-englannin ja matematiikan keskiarvo 0,10 arvosanalla. Hakijoista myös aiempaan verrattuna 2,9 prosenttiyksikköä suurempi osuus on pitkän matematiikan kirjoittajia ja 2,2 prosenttiyksikköä pienempi osuus vailla matematiikan arvosanaa olevia hakijoita. Taulukon 10 taustamuuttujista vain yhdessä, hakijoiden iässä, ei nähdä tilastollisesti merkitsevää muutosta yhteisvalinnan seurauksena.

Taulukon 10 keski- ja alaosan tulosten mukaan koulutusohjelmiin valittujen tai paikan vastaanottaneiden ominaisuuksissa ei kuitenkaan tapahdu vastaavia muutoksia kuin hakijoiden ominaisuuksissa yhteisvalintaan siirtymisen jälkeen. Ainoa tilastollisesti merkitsevä muutos havaitaan valittujen ja paikan vastaanottaneiden asuinkunnan etäisyydessä, joka kasvaa 21–22 kilometrillä. Yhteisvalinnassa valitut ja paikan vastaanottaneet ovat hakijoiden tavoin aiempaa vähemmän todennäköisesti yliopiston lähialueelta kotoisin. Opiskelupaikan saaneiden iässä, sukupuolella tai

keskimääräisissä ylioppilasarvosanoissa ei sen sijaan havaita merkittäviä muutoksia.

Taulukon 11 tulosten mukaan yhteisvalinnan käytöllä on myös jonkin verran vaikutusta siihen, millaisesta perhetaustasta tulevat yksilöt valikoituvat koulutusohjelman hakijoiksi ja opiskelijoiksi. Tarkastelussa hakijoiden vanhemmat on luokiteltu yhteenlaskettujen vuositulojen perusteella tulojakauman alimpaan 50 prosenttiin, keskimääräiseen 40 prosenttiin ja ylimpään 10 prosenttiin sekä korkeimman tutkinnon perusteella perusasteelle, keskiasteelle, alemmalle korkea-asteelle ja ylemmälle korkea-asteelle. Taulukon yläosan tulosten mukaan yhteisvalinnan käyttöönotto johtaa erityisesti pienituloisista perheistä olevien hakijoiden osuuden vähenemiseen 1,7 prosenttiyksiköllä ja vastaavasti korkea-ituloisista perheistä olevien hakijoiden osuuden kasvuun 1,8 prosenttiyksiköllä. Muutokset hakijoiden vanhempien koulutustaustassa ovat vähäisempiä, ja ainoa 10 prosentin tasolla tilastollisesti merkitsevä muutos tapahtuu perusasteen koulutuksen varassa olevien vanhempien lasten osuudessa, joka kasvaa 0,6 prosenttiyksiköllä.

Taulukon 11 keski- ja alaosasta nähdään, että valittujen ja paikan vastaanottaneiden perhetaustaa koskevat tulokset eroavat varsin paljon hakijoiden tuloksista. Tulosten mukaan yhteisvalinta kasvattaa pienituloisten perheiden lasten osuutta valituista ja paikan vastaanottaneista 4–5 prosenttiyksiköllä ja vähentää keskituloisten perheiden lasten osuutta vastaavasti. Lisäksi tulokset viittaavat siihen, että perusasteen koulutuksen varassa olevien vanhempien lasten todennäköisyys saada ja vastaanottaa opiskelupaikka kasvaa 1,5 prosenttiyksiköllä, mikä on merkittävä muutos aiempaan 2,4 prosentin todennäköisyyteen suhteutettuna. Piste-estimaatit myös indikoivat yli 2 prosenttiyksikön laskua ylemmän korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden perheiden lasten osuudessa valituista ja paikan vastaanottaneista, mutta näiden muutosten suuntaan ja suuruuteen liittyy merkittävää tilastollista epävarmuutta.

Lopuksi taulukko 12 esittelee valintaprosessin tuloksiin ja ensimmäisen lukuvuoden opintoihin liittyviä tutkimustuloksia eri otoksissa (hakijat, valitut, paikan vastaanottaneet ja koko ensimmäiseksi lukuvuoden ilmoittautuneet). Tulosten perusteella yhteisvalinnan käyttöönoton jälkeen merkittävin muutos on se, että keskimääräisen hakijan valituksi tulemisen todennäköisyys vähenee 4,7 prosenttiyksiköllä eli enemmän kuin puolittuu vuoden 2016–17 tasolta (8,8 %). Tämä kilpailun kiristyminen opiskelupaikoista on luonnollinen seuraus hakijamäärän 2,5-kertaisumisesta. Koulutusohjelmiin valittujen otokselle tehdyn tarkastelun mukaan yhteisvalinta myös vähentää 1,7 prosenttiyksiköllä keskimääräisen valituksi tulleen todennäköisyyttä ottaa tarjottu paikka vastaan. Paikan vastaanottaneen opiskelijaksi ilmoittautumisen todennäköisyyttä sekä ensimmäisen lukuvuoden opiskelijoiden opintopistekertymää, kurssiarvosanojen keskiarvoa ja uudelleen hakemisen todennäköisyyttä koskevat estimaatit ovat varsin epätarkkoja eivätkä poikkeava tilastollisesti merkitsevästi nolasta 10 prosentin riskitasolla. Niinpä vaikka yhteisvalinta kiristää kilpailua opiskelupaikoista, analyysi ei tuota merkittävää näyttöä sen vaikutuksesta opiskelija-aineksen laatuun.

3.3 Yhteenveto ja johtopäätökset

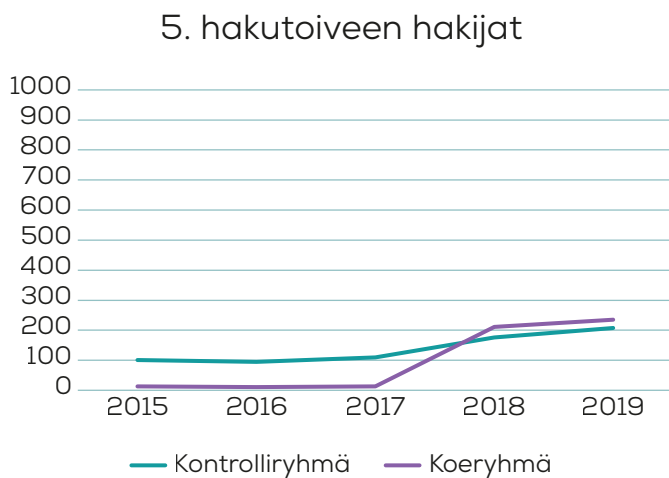
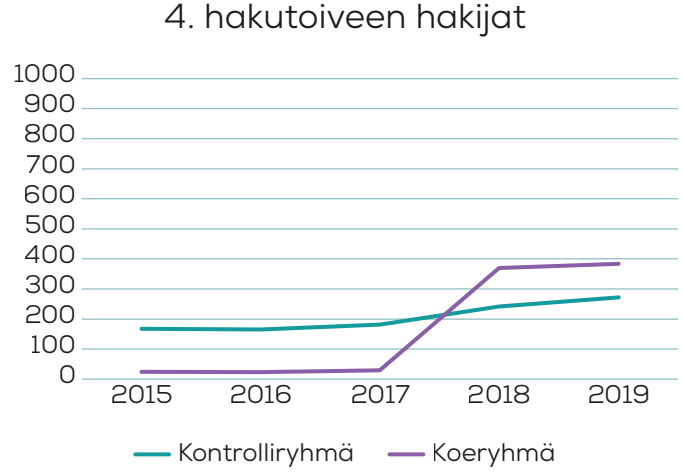
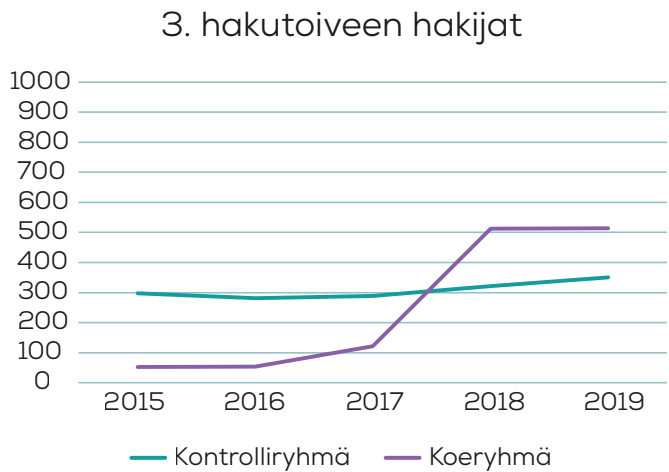
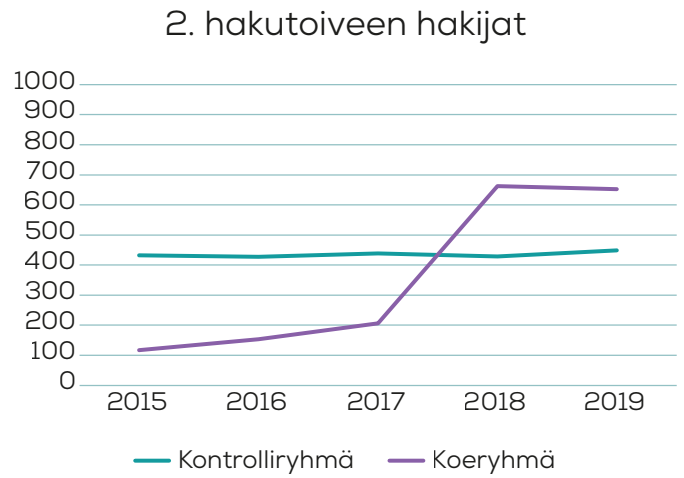
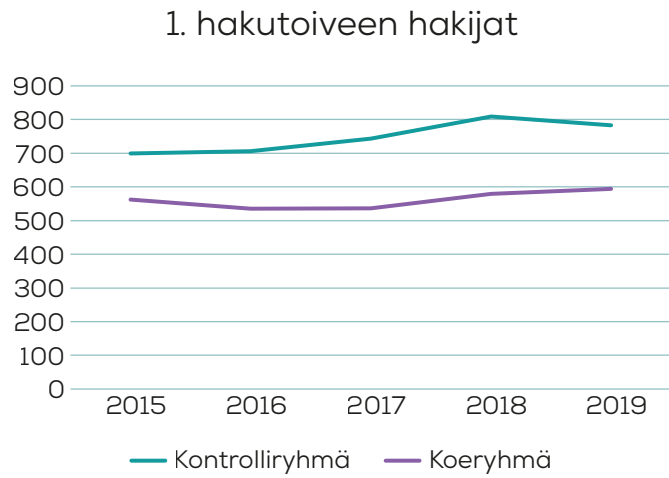
Tässä luvussa esitellyt kahden erillisen tilastolisten tarkastelun tulokset tuottavat kiinnostavia päätelmiä valintakokeiden ja yhteisvalintojen onnistumisesta. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa valintakoemenestyksen havaittiin selittävän aiemmasta opintomenestyksestä riippumatta opiskelijan menestymistä yliopiston ensimmäisen lukuvuoden opinnoissa lähes kaikilla koulutusaloilla. Tämä ilmeni erityisesti koevalinnan sijoituksen ja pisteiden sekä kurssiarvosanojen keskiarvon välisenä positiivisena yhteytenä. Valintakoemenestyksen yhteys kurssisuoritusten määrään vaihteli enemmän koulutusaloittain, ja yhteys seuraavana keväänä uudelleen hake-

misen todennäköisyyteen havaittiin heikoksi. Yhteenvetona tulokset joka tapauksessa viittaavat siihen, että yliopistojen valintakokeilla on lähes alalla kuin alalla onnistuttu mittaamaan hakijoiden soveltuvuutta alan opintoihin.

Analyysin toisessa vaiheessa löydettiin vahvaa näyttöä siitä, että koulutusohjelmien liittyminen yliopistojen keskinäiseen yhteisvalintaan tuo niille runsaasti uusia hakijoita ja lisää kilpailua niiden aloituspaikoista. Lisäksi tulokset antavat viitettä yhteisvalintojen mahdollisuuksien tasearvoa parantavasta vaikutuksesta: ne kasvattavat alueellista liikkuvuutta ja näyttävät mahdollistavan aiempaa useamman pienituloisesta tai matalan koulutustason perheestä lähtöisin olevan hakijan päätyminen tarkastelun kohteena olleiden kilpailullisten koulutusalojen – hallinto-, kauppa-, oikeus- ja lääketieteiden – opiskelijoiksi. Yhteisvalinnat näyttävät sekä vähentäneen yliopistojen valintakokeiden järjestämiseen liittyvää hallinnollista taakkaa että tuoneen parannusta tärkeisiin yhteiskunnallisiin tulemiin.

Toisaalta analyysissä ei löydetä vahvaa näyttöä siitä, että yhteisvalinta toisi ohjelmiin aiempaa parempia opiskelijoita aiemmalla tai ensimmäisen lukuvuoden opintomenestyksellä mitattuna. Tämä tulos on jossain määrin odotettu: koska tarkastellut koulutusohjelmat olivat jo ennen yhteisvalintaan liittymistä erittäin kilpailtuja, valintamenettelyn muutoksella ja kilpailun lisäämisellä entisestään ei voida olettaa olevan suurta vaikutusta siihen, kuinka hyviä opiskelijoita nämä koulutusohjelmat saavat. Toisaalta on mahdollista, että yhteisvalinnoilla on ollut vaikutusta siihen, kuinka tehokkaasti tai tarkoituksenmukaisesti opiskelijat valikoituvat eri yliopistojen koulutusohjelmiin koulutusalojen sisällä. Hankkeen tiukan aikataulun vuoksi vaikutusten heterogeenisuutta ei kuitenkaan ollut mahdollista testata, kuten ei myöskään tulosten robustisuutta esimerkiksi koulutusohjelmien välisten spillover-vaikutusten suhteen. Nämä lisätarkastellut jätetään jatkotyön aiheiksi.

Kuvio 4. Koulutusohjelman keskimääräinen 1.–6. hakutoiveen hakijamäärä koe- ja kontrolliryhmissä.

Taulukko 10. Yhteisvalintaan liittymisen vaikutus (γ) koulutusohjelman hakijoiden, valittujen ja paikan vastaanottaneiden ominaisuuksiin.

				Ylioppilasarvosanat			Matematiikan yo-koesuoritus	
	Ikä	Nainen	Asuinkun- nan etäisyys	Äidinkieli	A-englanti	Mate- matiikka	Pitkä oppimäärä	Ei suoritusta
A. Hakijat								
γ	-0,3288 (0.2253)	0.0336*** (0.0051)	63.2938*** (20.4723)	0.1376*** (0.0207)	0.0962*** (0.0341)	0.1028*** (0.0267)	0.0290*** (0.0090)	-0.0223*** (0.0060)
Keskiarvo, t < 2018	22,9151	0,5434	168,4382	3,4946	3,4975	3,4471	0,4094	0,1855
N	279 397	279 397	272 966	258 383	248 435	227 997	279 397	279 397
B. Valitut								
γ	-0,1449 (0.2184)	0,0283 (0.0246)	21.6652** (8.3014)	0,0415 (0.0470)	-0,0331 (0.0583)	0,0209 (0.0544)	-0,0018 (0.0200)	-0,0138 (0.0148)
Keskiarvo, t < 2018	22,7327	0,5722	146,6741	4,0748	3,9808	4,0441	0,5450	0,1323
N	19 289	19 289	18 972	18 178	17 643	16 711	19 289	19 289
C. Paikan vastaanottaneet								
γ	-0,1196 (0.2048)	0,0275 (0.0228)	20.5931** (9.6559)	0,0365 (0.0504)	-0,0245 (0.0569)	0,0087 (0.0530)	-0,0098 (0.0176)	-0,0077 (0.0139)
Keskiarvo, t < 2018	22,7920	0,5679	144,6220	4,0568	3,9659	4,0314	0,5444	0,1322
N	18 176	18 176	17 883	17 175	16 654	15 773	18 176	18 176

Estimaattien klusterirobustit keskivirheet ovat suluissa. Tilastollinen merkitsevyys: * $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Taulukko 11. Yhteisvalintaan liittymisen vaikutus (γ) koulutusohjelman hakijoiden, valittujen ja paikan vastaanottaneiden ominaisuuksiin.

	Vanhempien tulot			Vanhempien koulutus			
	Alin 50 %	Kesk. 40 %	Ylin 10 %	Perusaste	Keskiaste	Alempi korkeaste	Ylempi korkeaste
A. Hakijat							
γ	-0,0170** (0,0063)	-0,0012 (0,0087)	0,0182* (0,0098)	0,0056* (0,0033)	-0,0065 (0,0051)	-0,0102 (0,0074)	0,0111 (0,0074)
Keskiarvo, t < 2018	0,3047	0,4624	0,2329	0,0341	0,1935	0,3911	0,3813
N	272 024	272 024	272 024	277 351	277 351	277 351	277 351
B. Valitut							
γ	0,0454** (0,0220)	-0,0429** (0,0175)	-0,0025 (0,0141)	0,0122* (0,0066)	0,009 (0,0110)	0,0007 (0,0122)	-0,0219 (0,0145)
Keskiarvo, t < 2018	0,2410	0,4617	0,2974	0,0234	0,1397	0,3563	0,4806
N	18 851	18 851	18 851	19 228	19 228	19 228	19 228
C. Paikan vastaanottaneet							
γ	0,0532** (0,0225)	-0,0482*** (0,0166)	-0,005 (0,0154)	0,0152** (0,0067)	0,0149 (0,0111)	-0,0086 (0,0134)	-0,0215 (0,0155)
Keskiarvo, t < 2018	0,2410	0,4615	0,2975	0,0238	0,1414	0,3552	0,4796
N	17 771	17 771	17 771	18 119	18 119	18 119	18 119

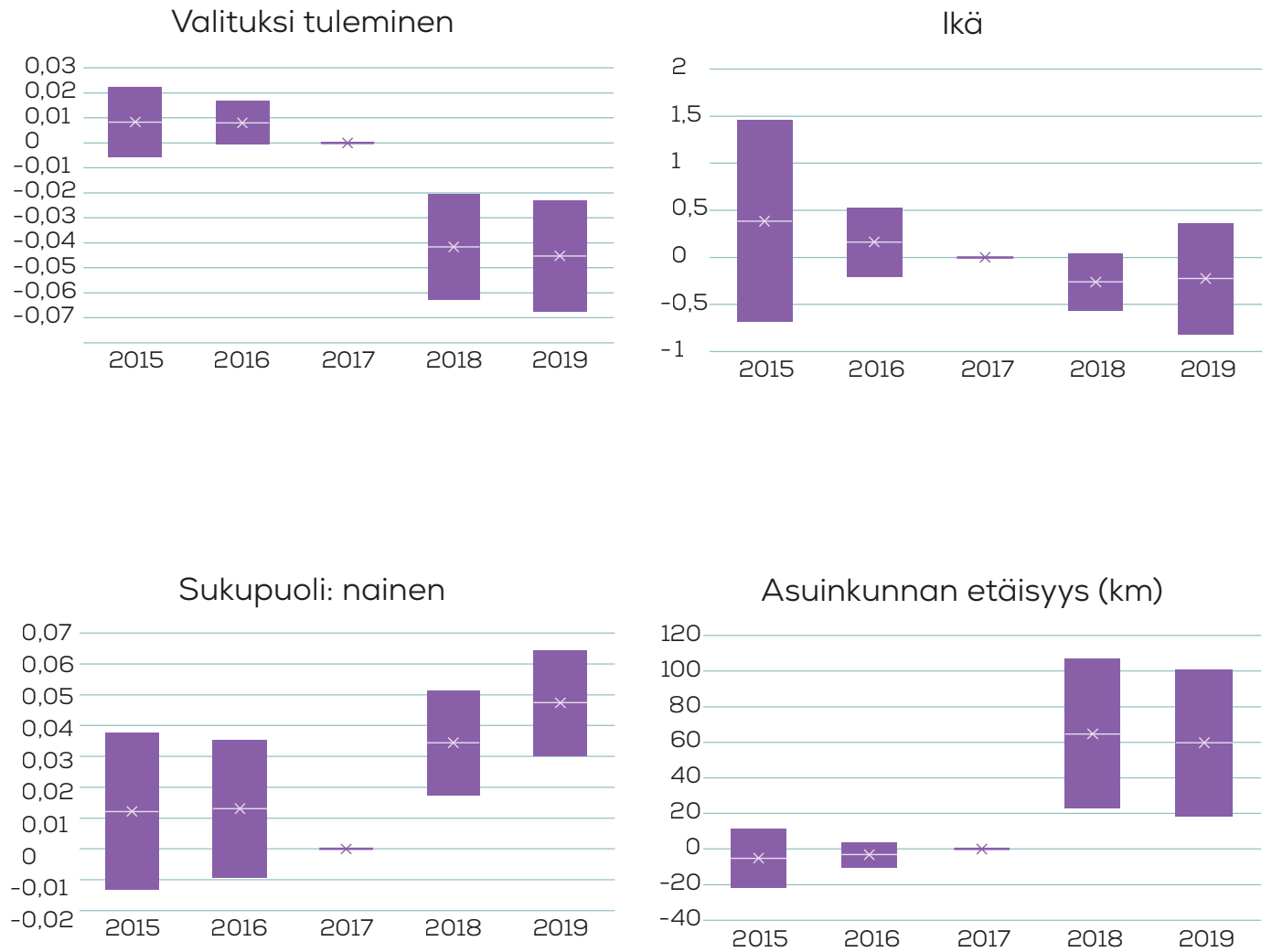
Estimaattien klusterirobustit keskiarvot ovat suluissa. Tilastollinen merkitsevyys: * $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Taulukko 12. Yhteisvalintaan liittymisen vaikutus (γ) koulutusohjelman hakijoiden, valittujen, paikan vastaanottaneiden ja koko ensimmäiseksi lukuvuodeksi opiskelijaksi ilmoittautuneiden tulemiin.

	Hakijat	Valitut	Paikan vastaanottaneet	Koko lukuvuodeksi ilmoittautuneet		
	Valittu	Otti paikan vastaan	Ilmoittautui koko lukuvuodeksi	Opintopisteet	Kurssi-arvosanojen keskiarvo	Uudelleen haku
γ	-0.0472***	-0.0165*	-0,0432	1,4081	-0,1092	-0,0154
	(0.0103)	(0.0086)	(0.0405)	(0.9974)	(0.0714)	(0.0115)
Keskiarvo, t < 2018	0,0883	0,9591	0,8726	58,4426	3,2796	0,0995
N	279 397	19 289	18 176	15 445	13 353	15 445

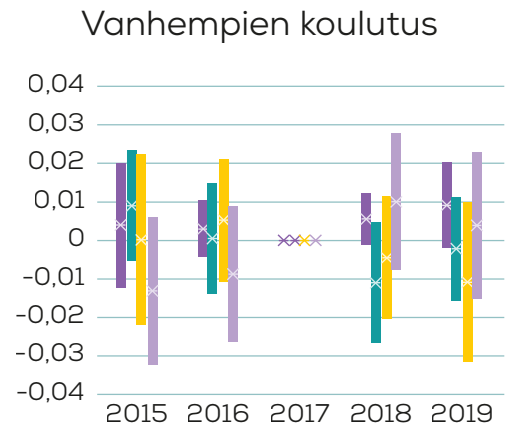
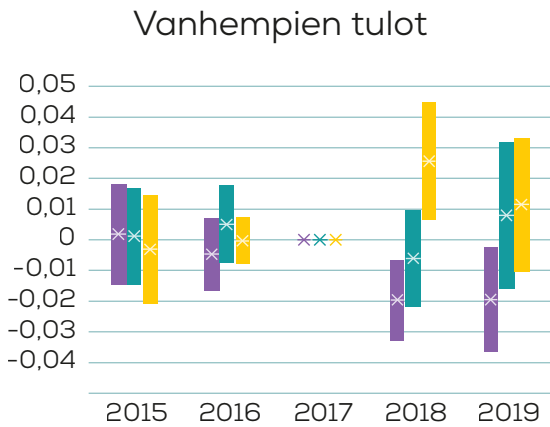
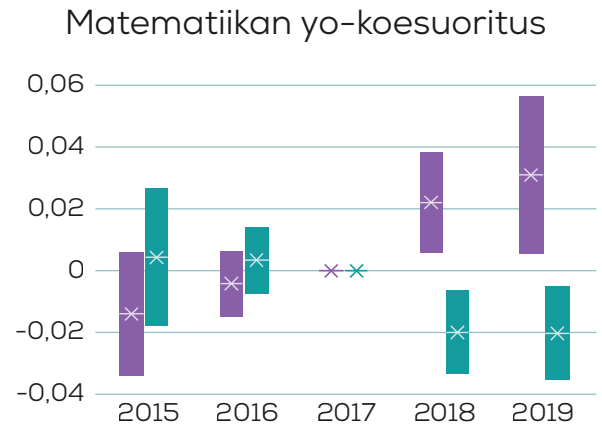
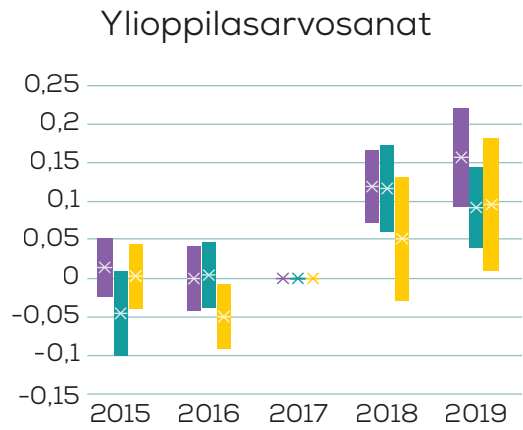
Estimaattien klusterirobustit keskivirheet ovat suluissa. Tilastollinen merkitsevyys: * $p < 0,1$, ** $p < 0,05$, *** $p < 0,01$.

Kuvio A1. Event study -analyysin tuloksia. Yhteisvalintaan vuonna 2018 liittymisen vaikutus koulutusohjelman hakijoiden valituksi tulemisen todennäköisyyteen ja taustaominaisuuksiin.

Palkit kuvastavat estimaattien klusterirobusteja 95 %:n luottamusvälejä.

Kuvio A2. Event study -analyysin tuloksia. Yhteisvalintaan vuonna 2018 liittymisen vaikutus koulutusohjelman hakijoiden taustaominaisuuksiin.

Palkit kuvastavat estimaattien klusterirobusteja 95 %:n luottamusvälejä.

4 Valintakokeet yliopistoväen näkökulmasta

Jukka-Pekka Jänkälä

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus

Tämä luku sisältää kuvailevaa analyysia vuoden 2022 toisen yhteishaun kirjallisia valintakokeita valmistelleille suunnatusta kyselystä. Analyysissä vastataan tutkimuskysymykseen 5 ”Mitä hyviä ja huonoja puolia nykyisessä valintakoevalinnan menettelyssä on alojen näkökulmasta?”. Tutkimuskysymykseen 4 ”Mitä tietoja ja taitoja valintakokeilla pitäisi mitata tulevaisuudessa?” vastataan myöhemmässä julkaisussa.

Tarkastelussa keskitytään yhteisten valintakokeiden koettuihin hyötyihin, haittoihin ja esteisiin, joita kartoitettiin avovastauskysymyksin ”Millaisia ajatuksia kokonaan tai osittain yhteiset valintakokeet herättävät?” ja määrällisin kysymyksin ”Mitkä ovat suurimmat hyödyt yhteisistä valintakokeista? Arvioi asioiden tärkeyttä, olennaisuutta tai merkittävyyttä.” ja ”Mitkä ovat valintakokeiden yhdistämisen huonot puolet tai esteet? Arvioi asioiden tärkeyttä, olennaisuutta tai merkittävyyttä.” Aineisto antaa viitteitä siitä, että valintakokeiden muuttaminen herättää paikoin vastustusta. Huolta herättävät esimerkiksi kokeiden valmisteluun liittyvän työmäärän kasvu ja muutosten vaikutukset tutkinto-ohjelmiin tai niiden vetovoimaan. Osa hakukohteista suhtautui kuitenkin periaatteessa myönteisesti valintakokeiden osittaiseen ja täyteen yhdistämiseen, kunhan riittävän sopivat kumppanit löydetään ja hakukohteet saavat vaikuttaa kumppanien valintaan ja yhteistyön suunnitteluun.

Kyselyaineisto toimitetaan soveltuvin osin Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston Aila-palveluun, josta aineisto voidaan luovuttaa tutkimuskäyttöön ja ylempiin opinnäytteisiin.

4.1 Kyselyn toteutus ja vastaajajoukon kuvailu

Kyselyllä kerättiin vuoden 2022 valintakokeiden sisältöä tai soveltamista valmistelleiden henkilöiden näkemyksiä siitä, mitä nykyiset valintakokeet mittaavat, miten toimivia nykymuotoiset valintakokeet ovat, mitä valintakokeiden tulisi mitata tulevaisuudessa ja mitä syitä on osallistua yhteisvalintakokeisiin tai järjestää omia valintakokeita. Vastaajat tavoitettiin 18.12.2022–8.2.2023 välisenä aikana henkilökohtaisella vastauslinkillä lukuun ottamatta kahta yliopistoa, joissa käytettiin yliopiston välittämää avointa linkkiä. Henkilökohtaisen linkin vastausprosentti oli 25, mitä voidaan pitää kohtalaisena vastausasteena. Kyselyn 201 vastaajasta 12 vastasi avoimen linkin kautta, ja kokonaisuudessaan kyselyn palautti 74 prosenttia niistä, jotka aloittivat vastaamisen.

Kyselyn 201 vastaajasta kolme poistettiin puuttuvien vastausten vuoksi ja neljä jätettiin tämän analyysin ulkopuolelle, koska hakukohteisiin ei valittu opiskelijoita valintakokeella tai valintakokeella haettiin vain maisterin tutkintoon. Jäljelle jääneet kyselyn vastaajat edustivat 83 hakukohdetta (172 vastaajaa, taulukko 13). Lisäksi kyselyyn vastasi kahdeksasta yliopistosta yhteensä 22 henkilöä, jotka osallistuivat useiden valintakokeiden suunnitteluun. Aineisto edustaa 89:ää prosenttia yhteisvalintakokeista ja 58:aa prosenttia yliopistojen sisäisistä valintakokeista vähintään yhden vastaajan voimin. Vastauksia ei saatu kahdesta yhteisvalintakokeesta eikä 48 yliopiston sisäisestä valintakokeesta.

Taulukko 13. Hakukohteiden vastausaste ja vastaajien määrä yliopistoittain

	Yliopiston sisäisiä hakukohteita	Yliopistojen välisiä hakukohteita	Hakukohteita yhteensä	Hakukohteista vastasi (henkilöä)	Hakukohteista vastasi (%)	Vastaajia
Aalto-yliopisto	1	3	4	1	25	< 10
Helsingin yliopisto	31	11	42	21	50	> 30
Itä-Suomen yliopisto	14	14	28	15	54	10–30
Jyväskylän yliopisto	17	8	25	17	68	10–30
Lapin yliopisto	4	3	7	5	71	10–30
Oulun yliopisto	14	11	25	7	28	< 10
Svenska handelshögskolan		1	1	1	100	< 10
Taideyliopisto	1		1	1	100	< 10
Tampereen yliopisto	15	12	27	20	74	> 30
Turun yliopisto	13	12	25	16	64	> 30
Vaasan yliopisto	2	3	5	3	60	< 10
Åbo Akademi	2	5	7	3	43	< 10
Yhteensä	114	19	133	83	62	172

Analyseissa vastaajat painotettiin hakukohteiksi niitä vastaajia lukuun ottamatta, jotka valmistelivat useita valintakokeita muissa yliopistoissa kuin Åbo Akademiassa. Muut kuin Åbo Akademin useita valintakokeita valmistelleet ovat tuloksissa painoarvolla yksi, ja muiden vastaukset huomioitiin painoarvolla 1/X, jossa X on hakukohteen vastaajamäärä. Jos hakukohteen vastaajamäärä oli esimerkiksi neljä, vastaajat saivat painoarvon 0,25. Painotuksessa ei huomioitu vastaamatta jättäneitä hakukohteita, koska ei ole vahvoja syitä olettaa, että saman koulutusalan tai yliopiston hakukohteiden näkemykset vastaisivat toisiaan.

Painotus hakukohteiksi antaa luotettavamman arvion siitä, mitä valintakokeiden valmistelijat keskimäärin ajattelivat valintakokeiden kehittämisestä valtakunnallisesti yli koulutusalarajojen. Painotus on tarpeen sen vuoksi, että yhden henkilön tai pienemmän ryhmän vastuulla olleet hakukohteet jäisivät muutoin suurella työ-

ryhmällä valmisteltujen tai aktiivisesti kyselyyn osallistuneiden hakukohteiden peittoon. Hakukohteiden sisäiset mielipiteet voivat kuitenkin vaihdella, minkä vuoksi tuloksia ei voi suoraan tulkita hakukohdetasoisiksi mielipiteiksi. Jos esimerkiksi keskimäärin yksi hakukohteeseen vaihtoehdon A, luku voi sisältää esimerkiksi neljän eri hakukohteen edustajan vastaukset 0,25:n painoarvolla.

Taulukossa 14 on esitetty hakukohteiden ja vastaajien jakaumat aineistossa koulutusaloittain. Ryhmittely on mukailtu Tilastokeskuksen koulutuslaluokituksesta. Aineistossa on edustettuna 28 humanististen ja taidealojen hakukohtetta, 19 yhteiskunnallisten alojen, 18 matemaattis-luonnontieteellisten alojen, 11 terveystieteiden ja hyvinvointialojen, kaksi kasvatustieteiden, kaksi tekniikan alojen, yksi kauppatieteiden ja yksi oikeustieteiden hakukohteita.

Taulukko 14. Vastaajamäärä koulutusaloittain ja hakukohteiksi painotettuna

Koulutusala	Koulutusala 2 (uudelleenryhmitely)	Hakukohteita	Vastaajia
Kasvatusalat	Kasvatusalat	2	15
Humanistiset ja taidealat	Taidealat	3	5
	Humanistiset alat (paitsi kielet)	12	18
	Kielet	13	22
Yhteiskunnalliset alat	Yhteiskuntatieteet	13	27
	Viestintä ja informaatiotieteet	6	7
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet	Kauppatieteet	1	8
	Oikeustieteet	1	1
Luonnontieteet	Ympäristöalat	4	11
	Fysikaaliset tieteet, kemia ja geotieteet	7	10
	Matematiikka ja tilastotiede	4	4
	Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	3	6
Tekniikan alat	DIA	2	9
Terveys- ja hyvinvointialat	Terveys	11	24
Useita tieteenaloja tai valintakokeita		1 + useita	27
Yhteensä		83	194

4.2 Yhteisten valintakokeiden harkinnan yleisyys

Jos tarkastelu rajataan niihin hakukohteisiin, joiden valintakoe oli yhden yliopiston sisäinen, noin puolet vastanneista hakukohteista oli harkinnut kokonaan tai osittain yhteisiä valintakokeita. Kyselyssä ei selvitetty harkinnan johtopäätöksiä, minkä lisäksi on huomattava, että kysymyksessä ei tehty eroa oman yliopiston sisäisten yhteisten valintakokeiden ja yliopistojen välisten yhteisten valintakokeiden välillä. Vastaukset kartoittavat muutosten harkintaa toisin sanoen hyvin karkeasti, mutta voidaan todeta, että yhteiset valintakokeet eivät ole ajatuksena täysin vieras.

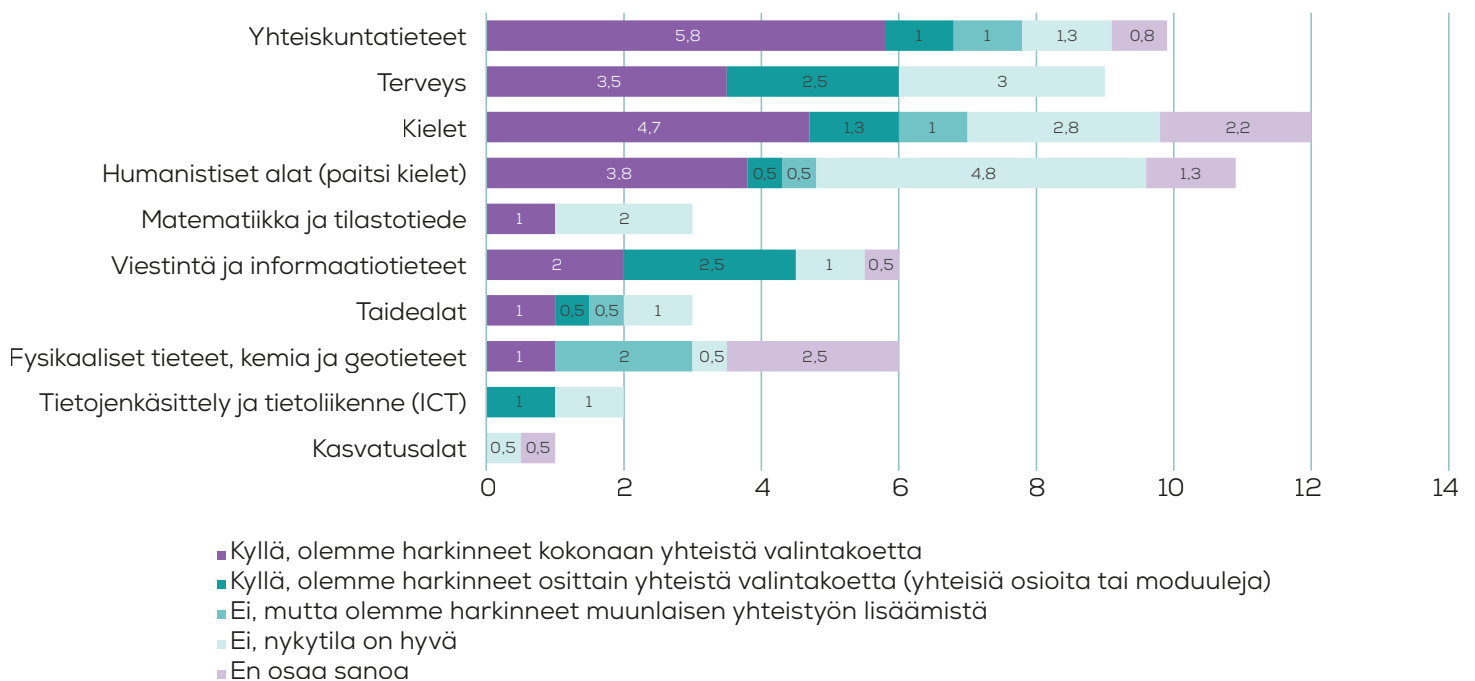
Koulutusaloja tarkasteltaessa keskeisimmät havainnot ovat yhteisen valintakokeen harkinnan yleisyys yhteiskuntatieteissä ja tyytyväisyys nykytilaan etenkin humanistisilla aloilla paitsi kielissä (kuvio 5). Nykytilaan tyytyväisiä yhden yliopiston sisäisen valintakokeen hakukohteita oli kuitenkin kaikilla koulutusaloilla. Lisäksi harkinnan tilasta epätietoisia oli huomattava osa etenkin fysikaalisten tieteiden, kemian ja geotieteiden joukossa ja kielissä.

Kuvio 5. Yhden yliopiston valintakoe: Oletteko harkinneet valintakokeen yhdistämistä kokonaan tai osittain toisen oppiaineen tai yliopiston kanssa?

(N(hakukohteiksi painotettu vastaajamäärä) = 63, järjestetty kokonaan yhteistä harkinneiden suhteellisen osuuden mukaan)

Kuvio 5. Yhden yliopiston valintakoe: Oletteko harkinneet valintakokeen yhdistämistä kokonaan tai osittain toisen oppiaineen tai yliopiston kanssa? (N(hakukohteiksi painotettu vastaajamäärä) = 63, järjestetty kokonaan yhteistä harkinneiden suhteellisen osuuden mukaan)

Yhteiskuntatieteissä keskimäärin 58 prosenttia koulutusaloista oli harkinnut kokonaan yhteistä valintakoetta. Terveysaloilla ja kielissä osuus oli 39 prosenttia ja taidealoilla, viestintä ja informaatiotieteissä, matematiikassa ja tilastotieteessä sekä humanistisilla aloilla 33 prosenttia. Fysikaalisten tieteiden, kemian ja geotieteiden ryhmässä joka kuudes eli 17 prosenttia oli harkinnut kokonaan yhteistä valintakoetta, mutta huomattavasti suurempi osa oli harkinnut muun yhteistyön lisäämistä tai ei osannut vastata kysymykseen. ICT-aloilla yksi hakukohde oli harkinnut osittaisen yhdistämisen mahdollisuutta, ja kasvatusaloilla oltiin tyytyväisiä nykytilaan. ICT:n ohella muita osittaista yhdistämistä enemmän selvittäneitä koulutusaloja olivat viestintä ja informaatiotieteet sekä terveystieteet. Nykytilaan keskimääräistä enemmän tyytyväisiä koulutusaloja olivat matematiikka ja tilastotiede (67 prosenttia), ICT ja kasvatustieteet (50 prosenttia) ja humanistiset alat paitsi kielet (44 prosenttia). Terveysaloilla ja taidealoilla osuus oli 33 prosenttia, kielissä 23 prosenttia ja muilla aloilla alle tämän.

4.3 Yhteisten valintakokeiden hyödyt, haitat ja esteet

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka tärkeitä, olennaisia tai merkittäviä erilaiset yhteisten valintakokeiden hyödyt ja haitat ovat seuraavilla kysymyksillä: ”Mitkä ovat suurimmat hyödyt yhteisistä valintakokeista? Arvioi asioiden tärkeyttä, olennaisuutta tai merkittävyyttä.” ja ”Mitkä ovat valintakokeiden yhdistämisen huonot puolet tai esteet? Arvioi asioiden tärkeyttä, olennaisuutta tai merkittävyyttä.” Kysymysasettelu ja tärkeyttä kuvaava vastausasteikko osoittautuivat ongelmallisiksi, koska kyselypalautteen mukaan osa vastasi kysymyksen ”oletko samaa vai eri mieltä väitteen kanssa” kautta tai jätti osion vastaamatta. Tältä olisi vältytty, mikäli ensin olisi tiedusteltu mielipidettä väittämistä ja vasta sen jälkeen niiden mahdollista painoarvoa yhteisten valintakokeiden kannustimina. Jakaumia tulee

toisin sanoen tulkita varauksella ja pohjustuksena avovastausten analyysille. Kysymyksessä ei rajattu yliopistojen sisäistä valintakoe yhteistyötä arvioinnin ulkopuolelle mutta ei myöskään erikseen pyydetty sitä arvioimaan.

Kuvioista 6 ja 7 nähdään vastanneiden hakukohteiden näkemys yhteisten valintakokeiden mahdollisista hyödyistä sen mukaan, oliko kyseessä oman yliopiston sisäinen valintakoe vai usean yliopiston yhteisvalintakoe. Väittämät on järjestetty sen mukaan, kuinka moni oman yliopiston sisäisistä hakukohteista piti väittämää erittäin tärkeänä, olennaisena tai merkittävänä yhteisten valintakokeiden hyötynä. Usean yliopiston yhteisvalintakokeet pitivät suurinta osaa väittämistä vähintään 75-prosenttisesti erittäin tai melko tärkeinä hyötyinä. Alle tämän jäivät vastaukset siihen, tuoko yhteistyö esiin oppiaineiden tai yliopistojen erityisvahvuudet, parantaako yhteistyö hakijoiden laatua ja kasvattaako yhteistyö hakijamäärää. Tärkeimpiä hyötyjä olivat hakijan kuormituksen väheneminen sekä työajan säästyminen, yleinen hyödyllisyys ja arvioinnin yhdenmukaistuminen.

Kuvio 6. Oman yliopiston valintakoe: hyödyt yhteisistä (% , N(hakukohde) = 65)

Kuvio 7. Usean yliopiston yhteisvalintakoe: hyödyt yhteisistä (% , N(hakukohde) = 17)

■ Erittäin tärkeä ■ Melko tärkeä ■ Vähän tärkeä ■ Ei lainkaan tärkeä ■ En osaa sanoa ■ Ei vastausta

■ Erittäin tärkeä ■ Melko tärkeä ■ Vähän tärkeä ■ Ei lainkaan tärkeä ■ En osaa sanoa

Kuvio 8. Oman yliopiston valintakoe: haitat/esteet yhteisistä (% N(hakukohde) = 63)

Kuvio 9. Usean yliopiston yhteisvalintakoe: haitat/esteet yhteisistä (% N(hakukohde) = 17)

Oman yliopiston sisäiset hakukohteet suhtautuivat väittämiin varovaisemmin. Hakijan kuorituksen vähentyminen oli myös oman yliopiston sisäisten hakukohteiden mielestä yhteistyön tärkein hyöty. Muissa väittämissä erot olivat pienempiä, eli yksittäiset hyödyt eivät korostuneet yhtä vahvasti. Tämä voi kertoa varovaisuudesta yhteistyötä tai sen mahdollisia hyötyjä kohtaan. Mahdollisesti muita tärkeämpiä hyötyjä olivat työajan säästö, hakukohteen valinnan helpottuminen hakijan kannalta ja valintojen tasa-arvoistuminen. Tosin kaksi jälkimmäistä sisälsivät huomattavan suuren osan ”en osaa sanoa” -vastauksia.

En osaa sanoa -vaihtoehto voi viitata joko siihen, että väittämä oli muotoiltu epäselvästi, tai siihen, että sitä ei pidetty kovinkaan luotettava tai varmana syynä edistää valintakoe yhteistyötä, jolloin sen hyödyllisyyttä ei osattu arvioida. Paikoin ”en osaa sanoa” -vaihtoehto korostui sekä yliopistojen välisillä yhteisvalintakohteilla että yliopiston sisäisillä hakukohteilla. Näitä olivat väittämät ”yhteistyö tuo esiin oppiaineiden tai yliopistojen erityisvahvuudet”, ”kasvattaa hakijamäärää”, ”parantaa hakijoiden laatua” ja ”parantaa valintojen laatua” sekä pienellä varauksella tärkeysjärjestyksen keskivaiheille sijoittunut väittämä ”yhteistyö lisää hakukohteemme tunnettuutta”. Näihin seikkoihin nojautuva yhteistyön edistäminen voi herättää enemmän kysymyksiä kuin yksiselitteisemmät hyödyt.

Hyötyjen listassa on kaksi väittämää, joissa samanmielisyys ryhmien välillä saattaa jäädä ensinäkemältä piiloon. ”Yhteistyö muiden oppiaineiden tai yliopistojen kanssa on hyödyllistä” -väittämää pidettiin huomattavasti tärkeämpänä usean yliopiston hakukohteiden joukossa, mutta vaihtoehto näytti olevan melko tärkeä toissijainen syy myös oman yliopiston hakukohteiden joukossa. Sama yhdenmukaisuus näkyy vähemmän voimakkaana väittämässä ”yhteistyö yhdenmukaistaa arviointia”.

Valintakoe yhteistyön haittojen tai esteiden osalta (kuviot 8 ja 9) usean yliopiston

yhteisvalintakohteet arvioivat suurimman osan väittämistä vähemmän tärkeiksi, olennaisiksi tai merkittäviksi kuin oman yliopiston sisäiset hakukohteet. Tämä ei ole yllättävää, koska jälkimmäinen ryhmä on kyennyt sopimaan yhteistyöstä ainakin osan hakukohteita kanssa. Usean yliopiston yhteisvalintakohteet pitivät tärkeimpinä haittoina tai esteinä sitä, että omassa tai muissa yliopistoissa ei ole hakukohteita, joiden kanssa kokeen voisi yhdistää, että keskeyttämiset tai opiskelupaikan vaihdot lisääntyvät ja että yhteinen koe ei mittaa aitoa kiinnostusta oppiaineeseen. On kuitenkin huomattava, että näitä piti vähintään tai melko tärkeänä melko pieni osuus yhteisvalintakohteista, kolmasosasta neljäsosaan.

Usean yliopiston yhteisvalintakohteet mainitsivat ei lainkaan tärkeinä syinä etenkin oppiaineen aseman heikentymisen omassa yliopistossa tai valtakunnallisesti, epäselkeyden lisääntymisen hakukohteiden valinnassa hakijan kannalta sekä sen, että muissa yliopistoissa ei ole hakukohteita, joiden kanssa kokeen voisi yhdistää. En osaa sanoa -vaihtoehdolla ilmaistua epävarmuutta liittyi etenkin muutosten taloudellisen tarpeen ja opintojen keskeyttämisen lisääntymisen väitteisiin, mikä voi selittyä sillä, että näiden arviointi edellyttäisi opiskelijatilasto- ja kirjanpitolietoja.

Oman yliopiston sisäiset hakukohteet pitivät tärkeimpinä haittoina tai esteinä sitä, että kokeen sisällöstä sopiminen muuttuu vaikeammaksi, että vaikutusmahdollisuudet siirtyvät oman yksikön ulkopuolelle ja että käytännön järjestelyistä sopiminen muuttuu vaikeammaksi. Näissä kaikissa yli kolmasosa hakukohteista piti väittämää erittäin tärkeänä haittana tai esteenä. Yhdessä vähintään melko tärkeän kanssa osuudet olivat vähintään 70 prosenttia.

Muita vähintään melko tärkeiksi mainittuja tekijöitä olivat työtaakan jakamisen vaikeutuminen (65 prosenttia vastauksista) ja se, että omassa yliopistossa ei ole hakukohteita, joiden kanssa kokeen voisi yhdistää (57 prosenttia). Viimeksi

mainittua syytä huomattava osa vastaajista piti erittäin tärkeänä esteenä. Väittämää ”muissa yliopistoissa ei ole hakukohteita, joiden kanssa kokeen voisi yhdistää” pidettiin kuitenkin huomattavasti vähemmän tärkeänä, joten voi olla, että suuri osa hakukohteista voisi löytää yhteistyökumppaneita, mikäli ajatukset valintakokeesta ja muut intressit olisivat yhteneväisiä. Kun ristiintaulukoidaan väittämät yliopiston sisäisten ja ulkopuolisten kumppanien puutteesta, nähdään, että 16 prosenttia oman yliopiston sisäisistä hakukohteista piti kumppanien löytämistä ylipäättään vähintään melko tärkeänä esteenä ja 33 prosenttia vähän, melko tai erittäin tärkeänä esteenä.

Valintakokeen sisältöön ja aidon kiinnostuksen mittaamisen vaikeutumiseen liittyvät väittämät asettuivat järjestyksessä puolivälin tienoille siten, että noin puolet hakukohteista piti aiheita vähintään melko tärkeänä haittana tai esteenä yhteisille valintakokeille. Nämä ovat isoja osuuksia, ja ne on huomioitava yhteistyömahdollisuuksia selvitettäessä. Kuitenkin tärkeimpinä pidettiin valintakokeiden valmisteluun ja vaikutusmahdollisuuksien poistumiseen liittyneitä seikkoja.

Epävarmuutta liittyi eniten opintojen keskeyttämisestä ja muutosten taloudellista tarvetta koskeisiin väittämiin, mikä vastaa usean yliopiston yhteisvalintakohdeiden vastauksia. Lisäksi epävarmuutta liittyi etenkin väittämään ”yhteistyö tekee hakukohteen valinnasta epäselkeää hakijan kannalta”, väittämiin oppiaineen aseman heikentymisestä valtakunnallisesti tai yliopiston sisällä sekä väittämiin siitä, että valintakokeet ovat vaikeusasteeltaan tai sisällöltään liian erilaisia. Valintakokeen sisällön arviointiin liittyvä epävarmuus viittaa siihen, että ainakaan osa valintakokeiden valmisteluun osallistuneista ei ole päässyt vertailemaan valintakokeita verrokkihakukohteiden kanssa. Valintakokeiden yhdistämiseen liittyy muitakin kysymyksiä kuin kokeen sisällöllinen yhteensopivuus, mutta kokeiden vertailu voi olla hedelmällistä myös silloin, kun tutkinto-ohjelmat eroavat profiileiltaan merkittävästi.

4.4 Suhtautuminen yhteisiin valintakokeisiin

Valintakokeiden yhdistämistä koskevaan avokysymykseen ”Millaisia ajatuksia kokonaan tai osittain yhteiset valintakokeet herättävät?” annettiin 121 vastausta 60 hakukohteesta ja yhdeksältä useita valintakokeita valmistelleelta. Vastaukset luokiteltiin kolmeen ryhmään sekä suhtautumisen että kommenttien teemojen mukaan (taulukko 15). Kommentit luokiteltiin lähtökohtaisesti positiivisiksi silloin, kun vastaajalla oli positiivisia kokemuksia osittain tai kokonaan yhteisistä valintakokeista tai hän piti niitä harkitsemisen tai selvittämisen arvoisina ainakin joissain tilanteissa. Myös sellaiset vastaukset luokiteltiin lähtökohtaisesti positiivisiksi, joissa kannatettiin yhdistämistä samankaltaisen oppiaineen tai koulutusohjelman kanssa mutta vastustettiin tieteenalarajat ylittäviä yhdistämisä. Pelkkiä kielteisiä puolia maininneet vastaukset luokiteltiin lähtökohtaisesti negatiivisiksi ja mahdollisia tai todettuja hyviä ja huonoja puolia pohtineet vastaukset näiden välille. Lisäksi vastaukset luokiteltiin karkeasti kolmeen temaattiseen luokkaan: yhteistyön aloittamiseen, valintakokeessa mitattaviin asioihin ja muihin hyvyyttä, huonoutta ja esteitä puntaroineisiin vastauksiin. Vastaukset saattoivat kuulua useaan temaattiseen luokkaan.

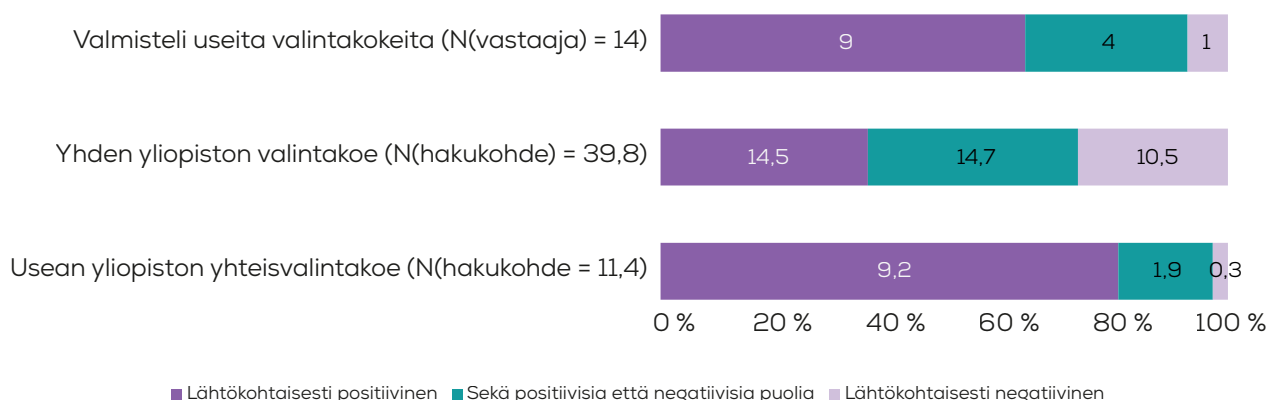
Taulukko 15. Vastausten luokittelu avokysymyksessä ”Millaisia ajatuksia kokonaan tai osittain yhteiset valintakokeet herättävät?”. N(vastaaja) = 121.

	Aloittaminen	Mittaaminen	Muu hyvä/ huono	Yhteensä
Lähtökohtaisesti positiivinen	21	9	47	67
Sekä positiivisia että negatiivisia puolia	15	8	16	35
Lähtökohtaisesti negatiivinen	8	6	10	19

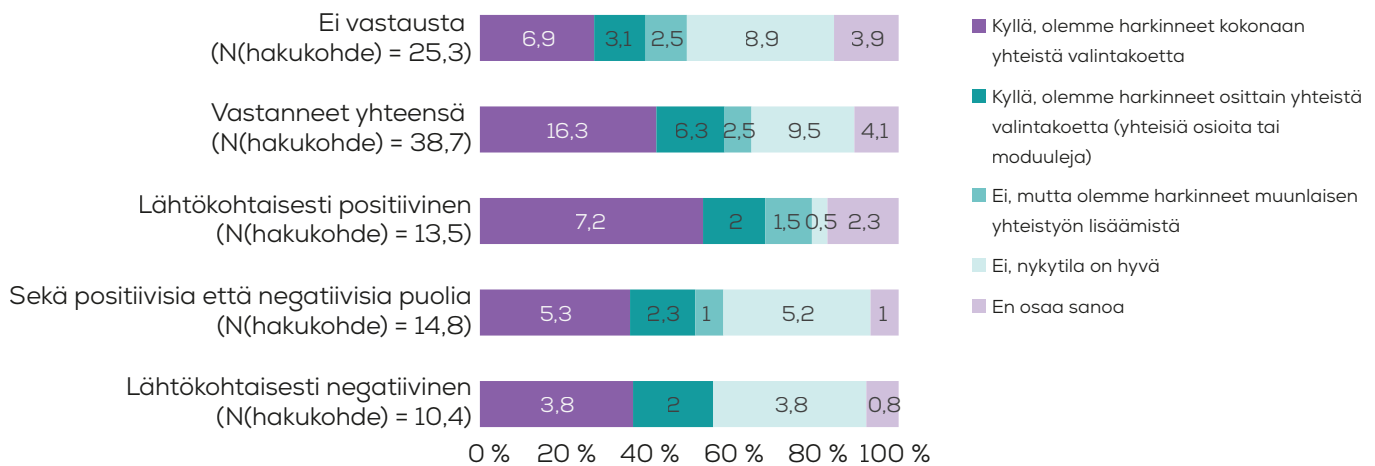
Vastaajista hieman yli puolet suhtautui kokonaan tai osittain yhteisiin valintakokeisiin lähtökohtaisesti positiivisesti tai oli valmis harkitsemaan niitä joissain tilanteissa, 29 prosenttia tunnisti tai epäili yhdistämiseen liittyvän sekä hyviä puolia että riskejä esimerkiksi työmäärän lisääntymisen tai hakijoiden laadun kannalta ja 16 prosenttia piti yhdistämistä huonona ideana esimerkiksi kokeen laadun heikkenemisen tai aiempien selvitysten perusteella. Temaattisella akselilla vastauksista kolmasosa koski yhteistyön aloittamisen hyviä tai huonoja puolia tai esteitä, kuudesosa mittaamista ja puolet muita mahdollisia tai todettuja hyviä tai huonoja puolia. Aloittamiseen liittyvistä vastauksista 48 prosenttia oli lähtökohtaisesti positiivisia, mittaamiseen liittyvistä 39 prosenttia ja muihin seikkoihin liittyvistä 64 prosenttia.

Yhden yliopiston sisäisten hakukohteiden ajatukset yhteisistä valintakokeista vaihtelivat aineistossa runsaasti, kun taas usean yliopiston yhteisvalintakoetta valmistelleet olivat samanmielisempiä (kuvio 10). Yhden yliopiston hakukohteista neljäsosa suhtautui kokonaan tai osittain yhteisiin valintakokeisiin lähtökohtaisesti negatiivisesti ja loput jakautuivat tasan positiivisen suhtautumisen ja muutoksen eri puolia arvioivan suhtautumisen välillä. Ero on selvä verrattuna yhteisvalintakohteisiin, joista neljä viidesosaa piti kokonaan tai osittain yhteisiä valintakokeita lähtökohtaisesti positiivisena asiana ja juuri yksikään ei pitänyt tilannetta negatiivisena. Useita valintakokeita valmistelleiden näkemykset asettuivat näiden välimaastoon siten, että kaksi kolmasosaa piti kokonaan tai osittain yhteisiä kokeita lähtökohtaisesti positiivisena asiana.

Kuvio 10. Millaisia ajatuksia kokonaan tai osittain yhteiset valintakokeet herättävät? (luvut hakukohteiden/vastaajien määrä, avovastaukset, N(vastaajat) = 121)

Kuvio 11. Oletteko harkinneet valintakokeen yhdistämistä kokonaan tai osittain toisen oppiaineen tai yliopiston kanssa? sen mukaan, vastasiko avokysymykseen yhteisistä valintakokeista. Yhden yliopiston valintakoe (N(hakukohde) = 64)

Avokysymykseen vastasi enemmän sellaisia yhden yliopiston sisäisiä hakukohteita, joissa oli harkittu kokonaan yhteistä valintakoetta (kuvio 11). Tämä voi tarkoittaa sitä, että vastauksissa esiintyi vääristymää positiivisten arvioiden puoleen. Toinen mahdollisuus on, että yhteisvalintakoetta harkinneiden hakukohteiden vastaajilla oli muita enemmän sanottavaa aiheesta. On lisäksi mahdollista, että valintakokeiden yhdistämistä koskenut selvitystyö oli tuloksetonta tai negatiivisesti latautunutta.

Valintakokeiden yhdistämistä koskevaan avokysymykseen annettujen vastausten perusteella hakukohteet haluavat vaikuttaa siihen, keiden kanssa he selvittäisivät yhteisten valintakokeiden tai moduulien mahdollisuuksia. Useampi vastaaja huomautti, että yhteistyö kiinnostaa vain riittävän yhdenmukaisten hakukohteiden kanssa. Vastaajat kokivat, että yhdenmukaisuus helpottaa valintakokeen sisällöstä sopimista, kun taas yhteistyöhön pakotetut hakukohteet joutuisivat ongelmiin joko kysymyksiä tai niiden vaikeutta ja arviointiasteikkoja muotoiltaessa.

Hakukohteiden yhdenmukaisuuden arviointiin ei kuitenkaan välttämättä riitä pintapuolinen tarkastelu, sillä samannimiset oppiaineet tai koulutusohjelmat voivat erota painotuksiltaan huomattavasti. Tällöin olemassa olevat painotukset ja erikoistuminen hankaloittavat valintakokeiden

yhdistämistä ja syövät yhteistyöstä saatavissa olevia hyötyjä. Kaikki vastaajat eivät suoraan torjuneet yllättäviäkään koulutusohjelmia, mutta hakukohteet haluavat olla mukana arvioimassa yhteistyön hyödyllisyyttä.

”Yhteisten valintakokeiden mahdollisuus on selvitetty ja tulos oli, että hakukohteen nimen perusteella ei voi päätellä onko riittävästi yhteistä kosketuspintaa yhteisen kokeen järjestämiseksi.” (Yhden yliopiston valintakoe, humanistiset alat.)

”Yliopistojen välisen yhteistyön kannalta olisi tärkeää katsoa, mihin koulutusohjelmiin sisältyy samoja opintosuuntia. Jos koulutusohjelmat eivät ole identtisiä opintosuuntien osalta, yhteistyö vaikeutuu.” (Yhden yliopiston valintakoe, humanistiset alat.)

” – koska oppiaineet ovat eri yliopistoissa joutuneet profiloitumaan, ei enää ole mahdollisuutta yhdistää näitä erilaisia hakukohteita saman kokeen alle ilman merkittävää monen ihmisen työpanosta.” (Yhden yliopiston valintakoe, kielet.)

” *Oppiaineiden tulisi saada itse päättää, keiden kanssa halutaan tehdä yhteistyötä. Samojen oppiaineiden valtakunnalliset kokeet ovat järkeviä, mutta tiedekunnanlaajuiset kokeet eivät.*” (Yhden yliopiston valintakoe, yhteiskuntatieteet.)

” *Hakukohteessamme on yliopistojen ja oppiaineiden välistä yhteistyötä, joka on sujunut erinomaisesti. Vain positiivisia kokemuksia yhteisestä valintakokeesta.*” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, yhteiskuntatieteet.)

Pienempien yliopistojen ja hakukohteiden edustajat nostivat esiin huolen näkyvyyden ja houkuttelevuuden menettämisestä, mikäli samalla valintakokeella voi hakea myös suuriin yliopistoihin tai suurille, vähemmän erikoistuneille opintolinjoille. Uhkina mainittiin oman valintakokeen ansiosta saavutettavan mainonnan menettäminen, valittavien opiskelijoiden osaamistason heikkeneminen, kilpailun kasvaminen yliopistojen välillä ja valintakokeen sisällön painottuminen suurten hakukohteiden suosimiin ennakkomateriaaleihin tai tutkimusmenetelmiin. Lisäksi pidettiin mahdollisena, että suurten hakukohteiden kanssa kompromissien tekeminen johtaisi suurten hakukohteiden näköisiin valintakokeisiin, jolloin muutokset saattaisivat vaikuttaa tutkinto-ohjelmien kehityssuuntaan. Tällöin pienet yliopistot, hakukohteet ja opintosuunnat menettäisivät profiloitumisella saavutetun kilpailuedun ja koulutustarjonta tasapäistyi.

” -- *En viss risk ur mindre universitets horisont är att de stora universiteten drar och lockar till sig de bästa sökandena. --*” (Yhden yliopiston valintakoe, humanistiset alat.)

” *Huoli pienen yliopiston näkyvyyden ja tunnettuuden heikkenemisestä yhteisten valintakokeiden myötä, pienet mutta erikoistuneet hakukohteet erottuvat kenties itsenäisinä paremmin.*” (Valmisteli useita valintakokeita, useita tieteenaloja tai valintakokeita.)

” *Lisäävät työtaakkaa (koordinointi), Etelä-Suomen suuret yliopistot pyrkivät dominoimaan ja uhka on että kokeella valittavien opiskelijoiden taso omaan yliopistoon laskee.*” (Yhden yliopiston valintakoe, yhteiskuntatieteet.)

Oma erityistapauksensa ovat laaja-alaiset hakukohteet ja oppiaineet, jotka ovat jo osa yliopiston sisällä yhdistettyä hakukohdetta. Näiden yhdistäminen muiden yliopistojen hakukohteiden kanssa voi sisältää laajoja neuvotteluja valintakokeen luonteesta ja siitä, millaisia moduuleja valintakoe sisältäisi. Yliopistojen sisällä tehdyt hakukohteiden yhdistämiset voivat rajoittaa myös ulkopuolisten hakukohteiden vaihtoehtoja, sillä sopivana pidetyt yhteistyötahot saattavat olla sidottuja yliopistojen sisäiseen valintakoe yhteistyöhön.

” *Valtakunnallisessa yhteistyössä pohdin erityisesti sitä, kuinka eri oppiaineet tulevat edustetuiksi valintakokeissa, niin että toiset eivät jää katveeseen. Tämä koskee erityisesti laaja-alaisia ohjelmia, jotka voivat olla ja ovatkin yliopistoissa eri kombinaatioilla (vrt. sosiaalitieteet, politiikkatieteet, filosofia). --*” (Yhden yliopiston valintakoe, yhteiskuntatieteet.)

” *[Saman tieteenalan valintakoe eri yliopistoissa] olisi hyvä ja ratkaisisi kenties nykyiset haasteet, [eri tieteenalojen yhteinen koe samassa yliopistossa] taas on erittäin huono meidän tieteenalamme kannalta (tämähetkinen tilanne valitettavasti).*” (Yhden yliopiston valintakoe, yhteiskuntatieteet.)

Yhteistyön käynnistämiseen ja sen myöhemmän koordinointiin liittyvä työmäärä nousi esiin lukuisissa vastauksissa. Vastajat jakoivat käsityksen siitä, että omien valintakokeiden ylläpitäminen vie ainakin lyhyellä tähtämellä vähemmän aikaa kuin yhteistyön aloittaminen. Kokemukset ja uskomukset kuitenkin erosivat tarkasteltaessa yhteistyön pitkän aikavälin vaikutuksia työaikaan.

Työmäärä oli saattanut kasvaa, koska valintakokeen valmistelu yhteistyössä vei vuoden mittaan enemmän aikaa kuin kevyempi valmistelu pienen ryhmän tai yhden henkilön voimin, koska tarkastettavia valintakokeiden tai tehtävien määrä kasvoi tai koska valintakokeisiin liittyvät käytännön järjestelyt muuttuivat esimerkiksi valintakoetilojen tarpeen, lisävalvojen rekrytoimisen tai kokeiden tarkastamiseen liittyvän vastausten postituksen lisääntyneenä. Lisäksi huomautettiin, että kokeiden järjestämisen ja tarkastamisen monipaikkaisuus lisää painetta kehittää sähköisiä valintakokeita. Kokonaisuudessaan on todennäköistä, että työmäärä kasvaa ainakin yhteistyön ensimmäisinä vuosina, vaikka työaika säästyisikin yhteistyön vakiintumisen jälkeen ainakin osassa työtehtäviä.

”Työmäärä ei välttämättä pienenny, vaan mahdollisesti lisääntyy ja tulee vaikeammin ennustavaksi.” (Yhden yliopiston valintakoe, yhteiskuntatieteet.)

”Oman kokemukseni mukaan mm. yhteistyö EI SÄÄSTÄ TYÖAIKAA” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, tietojenkäsittely ja tietoliikenne.)

”On mielekästä toteuttaa yhteisiä valintakokeita. Valintakoe yhteistyö aiheuttaa kuitenkin myös työtä, varsinkin alkuvaiheessa, kun yhteistyöstä sovitaan.” (Valmisteli useita valintakokeita, useita tieteenaloja tai valintakokeita.)

”Är redan involverad i ett nationellt gemensamt urvalsprov för ämnet. Tycker att samarbetet är nyttigt för att skapa enhetlighet och dela på arbetsbördan.” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe.)

Aineisto ei mahdollista kokonaistyömäärän muutosten seikkaperäistä arviointia. Osa vastajista koki kokonaistyömäärän yliopistojen välillä vähentyneen, kun taas osa näki oman työnsä määrän kasvaneen tai työn luonteen muuttuneen. Valtakunnallisesti kokeiden määrän väheneminen voi vähentää kokeiden järjestämiseen ja tarkastamiseen käytettävää työmäärää, mutta aineiston perusteella paikallisesti työmäärä voi lisääntyä, jaksottua pidemmälle ajanjaksolle tai tulla uudella tavalla näkyväksi esimerkiksi koordinointiin liittyvien kokousten vuoksi. Yhteenvedona voidaan päätellä, että yhteistyön hyödyt on saatava muualta kuin säästyneestä työmäärästä tai työmäärän siirtymisestä henkilöltä tai yksiköltä toiselle, jos kokonaistyömäärän ja kustannusten vähenemisestä ei ole takeita.

”Yhteistyö on pitkälti win-win kokeen järjestävän puolen ja hakijoiden kannalta. Säästää päällekkäistä työtä niin kokeen laatimisen/järjestämisen kuin hakijan kannalta eri hakukohteiden pääsykokeiden suorittamisen kannalta.” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, tietojenkäsittely ja tietoliikenne.)

”Hallinnon näkökulmasta ns. omat kokeet on vähemmän stressaavia järjestää mutta hakijoiden ja kokeen laatijoiden näkökulmasta (joka on tässä tapauksessa se tärkein) pidän yhteisiä kokeita ehdottaman hyvinä.” (Valmisteli useita valintakokeita, useita tieteenaloja tai valintakokeita.)

”Kokeita tekevien opettajien kohdalla lisää helposti työtä, koska suunnittelu yms. vie enemmän aikaa. Helpottaa varmaankin hallinnon ja hakijoiden työtä.” (Yhden yliopiston valintakoe, kielelet.)

”Järjestelytyö muuttuu aika paljon. Yhteisvalintojen tuomat muutokset eivät välttämättä vähennä työmäärää vaan se muuttaa muotoaan. Hyvä, jos kokeiden määrää saadaan vähennettyä. Silloin muutaman viikon pahin kiirehuippu taittuu, mutta toki yhteistyö vaatii paljon palavereja jne. Yhteisvalinat ja valintakoe yhteistyöt ovat ehdottomasti hakijan kannalta tärkeä asia.” (Valmisteli useita valintakokeita, useita tieteenaloja tai valintakokeita.)

Hakijan työn helpottumisesta puolestaan oli laaja yhteisymmärrys. Osa laski valintakokeiden määrän vähenemisen eduksi myös hakijoiden välisen yhdenvertaisuuden paranemisen etenkin matkakustannusten pienentyessä, jolloin useammalla on mahdollisuus osallistua itseään kiinnostavien yliopistojen valintakokeisiin. Hakuprosessin helpottaminen ei kuitenkaan välttämättä riitä syyksi panostaa valintakokeiden muuttamiseen, etenkin mikäli todistusvalintaväylän osuus sisäänotosta on huomattavan suuri. Tällöin muutosten vaatima työmäärä vaikuttaa lyhyellä tai pitkällä aikavälillä ylimitoitetulta hakukohteen saamaan hyötyyn nähden.

”Yhteisistä valintakokeista hyöttyy vain hakija. Erittäin tärkeä huomioitava asia on, etteivät valintakokeet ainakaan kävisi henkilöstölle raskaammiksi.” (Yhden yliopiston valintakoe, kielelet.)

”Meidän alalla valintakokeiden yhdistämisestä ei ole mitään hyötyä sillä ylioppilaskirjoitukset mittaaavat täysin samaa asiaa. Valintakoe on marginaalinen valintaväylä –.” (Yhden yliopiston valintakoe, matematiikka ja tilastotiede.)

”Työmäärä opintohallinnossa ei varsinaisesti vähene yhteistyön myötä (työskentelen hakukohteen parissa, joissa on vahva valtakunnallinen yhteistyö), mutta tasalaatuisuutta varmasti tulee ja asioiden yhdessä pohtiminen toki antaa valintojen suunnitteluun ja toteuttamiseen varmuutta.” (Valmisteli useita valintakokeita, useita tieteenaloja tai valintakokeita.)

” – Yhteisen valintakokeen hyödyt ovat haittoja selvästi suuremmat. Tärkein hyöty on se, että yhteiset valinnat kohtelevat opiskelijoita selvästi tasapuolisemmin ja oikeudenmukaisemmin kuin erilliset, kunkin oppiaineen omat yrittelmät. – suunnittelusta tulee ehkä väkisinikin ammattimaisemmin organisoitua ja tieteellisesti pätevämpää kuin jos tehtävänantoja ja järjestelyjä pohditaan ad hoc -pohjalta. –” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, kasvatusalat.)

Yksityiskohtana muutamat pohtivat yhteistyön vaikutuksia koetehtäviin tai niiden arviointiin. Yhteistyö saattaa antaa mahdollisuuden yhdenmukaistaa valintakokeita tai valintakokeen sisäisiä arviointikäytäntöjä. Arvioinnin tasapuolisuuden varmistaminen edellyttää kuitenkin sitä, että kysymykset ja arviointikriteerit laaditaan siten, että useat tarkastajat pystyvät soveltamaan niitä lyhyen tutustumisen jälkeen yhdenmukaisesti. Tämän voi olettaa lisäävän valintakokeen suunnitteluun käytettävää työmäärää, mutta vastineeksi voidaan saada tarkemmin, monipuolisemmin tai monitieteisemmin perusteltu ja vähemmän yksittäisiin valmistelijoihin henkilöitynyt valintakoe.

” Vastausten tasapuolinen arviointi – arveluttaa.” (Yhden yliopiston valintakoe, humanistiset alat.)

” – Suurimmat ongelmat liittyvät yhdenmukaisen toteutuksen edellyttämiin järjestelyihin; käytännössä tämä merkitsee sitä, että valinnan luotettavuus heikentyy, koska järjestelyt täytyy mitoittaa valintoihin vähiten resursoivan yliopiston mukaisesti. – haasteena on tuottaa helposti ymmärrettävä, nopeasti opittavissa oleva ja virheetön mittari. – Yhteisen valintakokeen hyödyt ovat haittoja selvästi suuremmat. –” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, kasvatusalat.)

Keskeinen huoli liittyi siihen, kyetäänkö yhteisellä valintakokeella mittaamaan hakijoiden osaamista ja motivaatiota riittävän tarkasti. Koulutusala- tai hakukohdekohtaisen osaamisen pelättiin jäävän syrjään, jolloin kokeista tulee ”niin yleismaailmallisia, ettei tulos oikein kerro mitään” (yhden yliopiston valintakoe, kielet). Samalla hakukohdekohtaisesta ennakkomateriaalista tai valintakoetehtävistä luopumisen pelättiin vaikeuttavan hakijoiden motivaation mittaamista. Motivaation mittaamisen ongelmien ja liian helpon tehtävän useaan hakukohteeseen hakemisen pelättiin johtavan opintojen keskeyttämiseen ja alanvaihtojen yleistymiseen.

” Nykyiset valintakokeet voidaan suunnitella hakukohteen sisältöjen mukaan, mikä samalla testaa hakijoiden akateemisia valmiuksia juuri kyseisessä yliopistossa ja hakukohteessa.” (Yhden yliopiston valintakoe, kielet.)

” Vastustan jyrkästi. Omalla alallani emme saa seulottua parhaita hakijoita yhteisillä kokeilla, sillä haluamme mitata juuri meidän alallamme tärkeitä asioita.” (Yhden yliopiston valintakoe, humanistiset alat.)

” [mahdollisimman laajoilla yhteisillä valintakokeilla] voidaan mitata vain yleisiä opiskelunvalmiuksia, mutta ei millään lailla alalle soveltuvuutta tai motivaatiota. Tämä lisää alavaihtoksia kesken opintojen, lisää ohjauksen tarvetta ja pidentää valmistumisaikoja.” (Yhden yliopiston valintakoe, terveystieteet.)

” Yhteinen valintakoe on osaltamme toiminut ihan hyvin –. Suurempi ongelma/haaste on se, että aineistokoe ei ehkä mittaa hakijan motivaatiota tulla opiskelemaan juuri meille riittävän hyvin.” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, ympäristöalat.)

” Mielestäni tällainen yhteistyö on erittäin kannatettavaa, kunhan oppiaineet ovat riittävän samanlaiset. On tärkeää, että valittavissa on hakijoita, jotka ovat aidosti kiinnostuneet juuri tietystä oppiaineesta, eivätkä hae sinne vain, koska se onnistuu helposti samalla kokeella.” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, ympäristöalat.)

Huolenaiheet liittyvät kysymykseen siitä, mikä on valintakokeen tehtävä. Yhteisille valintakokeille saattaa olla vähemmän sisällöllisiä esteitä silloin, jos kokeen tarkoituksena on mitata yleisiä valmiuksia selviytyä tietylle koulutusala-kokonaisuudelle tyypillisistä yliopisto-opinnoista. Esimerkiksi todistusvalinta voidaan mieltää tällaiseksi yleisten opiskelunvalmiuksien ennakkoinnin välineeksi. Jos valintakokeen tarkoituksena on kuitenkin mitata seikkaperäisempää osaamista hakukohteen erityisaloilta, neuvottelu yhteisistä valintakokeista on ilmiselvästi vaikeampaa.

Jos valintakokeessa mitataan alan erityisosaamista, saadaan samalla varmuus siitä, että hakija tietää, mitä on tulossa opiskelemaan. Valintakokeen rooli ymmärryksen varmistajana saattaa olla erityisen tärkeä aloilla, jotka eivät kuulu lukion opetussuunnitelmaan. Tämä opintoihin

johdettava tehtävä on kuitenkin jossain määrin menettänyt painoarvoaan todistusvalintaan siirtymisen jälkeen, koska ymmärrys hakukohteiden välisistä eroista tulisi saattaa myös suoraan ylioppilastodistuksella hakevien tietoon. Tästä muuttuneesta tilanteesta huolimatta hakukohteet eivät välttämättä ole halukkaita luopumaan valintakoeaineiston muodossa tarjoiltavasta johdatuksesta alaan.

”Aiemmin, kun kaikki osallistuivat valintakokeeseen, toimi valintakokeen ennakkomateriaali myös tietynlaisena ’johdantona’ peruskursseille, perustellen osaltaan kokeeseen panostamista. Nyt näinkään ei enää ole. Eli mikä tahansa järkevä, hakijoiden kannalta reilu ratkaisu, joka vähentää valintakokeeseen vuositasolla panostettua työaika, olisi mielestäni paikallaan.” (Yhden yliopiston valintakoe, humanistiset alat.)

”Jos lähtisimme tekemään yhteistä valintakoeita muiden yliopistojen kanssa, joutuisimme väistämättä muuttamaan koko kokeen. Meillä on oman henkilökunnan tekemä, yhteisesti suunniteltu valintakoeaineisto, joka toimii samalla myös ’pikajohdatuksena’ oppiaineeseen ja meillä tehtävään tutkimukseen. –” (Yhden yliopiston valintakoe, viestintä ja informaatiotieteet.)

Osa hakukohteista piti soveltuvuuskokeiden, näyttökokeiden ja haastattelujen säilyttämistä tärkeänä tapana arvioida motivaatiota ja alalle soveltumista. Näitä voidaan soveltaa valintakokeen, valintakurssin ja todistusvalinnan yhteydessä. Mikäli kokonaan yhteistä valintakoeita pidetään vaikeana toteuttaa, voi olla mahdollista koostaa osittain yhteinen valintakoe moduuleista.

”On tärkeää säilyttää myös soveltuvuuskokeet sellaisissa tutkinto-ohjelmissa, joissa pelkkä (yhteinen) valintakoe ja paperivalinta eivät yksin riitä alalle parhaiten soveltuvien ja motivoituneiden opiskelijoiden valitsemiseksi.” (Yhden yliopiston valintakoe, viestintä ja informaatiotieteet.)

”Oppiaineemme on niin spesifi, että on vaikea löytää sopivaa yhteistyötahoa yliopistolta tai Suomesta. Kyseeseen voisi tulla osittain yhteinen koe, jossa yhteinen osio mittaisi akateemisia yleistaitoja.” (Yhden yliopiston valintakoe, terveys.)

Oppiaineen kannalta yhteistyön aloittaminen vaatii ylimääräistä työtä, mutta yhteistyö sopivien hakukohteiden kanssa voi parantaa valintakokeen laatua ja monipuolistaa koetta. Lisäksi yhteistyöhön osallistuminen voi kehittää hakukohteita myös opiskelijavalinnan ulkopuolella.

”On mielettömän hienoa päästä keskustelemaan muiden yliopistojen edustajien kanssa, jotka eivät täysin edusta omaa alaa. Valintakoe on ehdottomasti parempi kun työryhmässä on aihealojen ammattilaista –” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, terveys.)

”Yhteisvalinta saman [alan] yksiköiden kesken on erittäin hyvä asia ja se vahvistaa oppiainettamme sekä valintakokeen laatua. Ajansäästöä en ole juurikaan havainnut, mutta yhteistyö on mukavaa ja antoisaa. –” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, fysikaaliset tieteet, kemia ja geotieteet.)

”Tasa-arvoiset kokeet ympäri Suomen, parantaa hakijan yhdenvertaisuutta ja oikeusturvaa. Lisää työtä ja byrokratiaa. Tätä tehty pari vuotta jo – ja alkukankeuden jälkeen pidän hyvänä tapana toimia.” (Usean yliopiston yhteisvalintakoe, yhteiskuntatieteet.)

Valintakokeita valmistelleiden vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että yhteisten valintakokeiden mahdollisuuksia on selvitettävä paikallisesti neuvotellen. Hakukohteiden asiantuntemusta tulisi hyödyntää sopivien yhdistelmien löytämiseksi, jotta pelko ei toteutuisi, että ”Tässä mennään hallinto ja ministeriö edellä jääräpäisesti ajattelematta tieteenaloja” (yhden yliopiston valintakoe, humanistiset alat). Samalla sekä hakukohteet että yliopistot voivat arvioida, mihin tarpeeseen yhdistäminen vastaa, keiden etu yhdistäminen voi mahdollisesti olla, miten riskeihin voidaan varautua ja miten yhteistyön aloittaminen resursoidaan.

4.5 Johtopäätökset ja pohdintaa valintakokeiden tavoitteista

Vuoden 2022 valintakokeiden valmisteluun osallistuneista yhden yliopiston sisäisistä hakukohteista puolessa oli harkittu valintakokeen yhdistämistä osittain tai kokonaan. Valintakokeen yhdistämiseen kannustaa toive työmäärän ja kustannusten vähentymisestä, mutta yhteistyöllä voidaan saavuttaa myös valintakokeen paranemista ja hedelmällistä vuorovaikutusta koulutusohjelmien välillä. Valintakokeiden määrän vähentämisen lähes kiistaton etu näyttää olevan hakijan työmäärän väheneminen. Yhteistyön käynnistämisen varjopuolena näyttää olevan työmäärän lisääntyminen ainakin yhteistyön ensimmäisinä vuosina.

Yhteistyöhön liitettiin useita riskejä, joista yleisimpiä olivat työmäärän kasvu ja muuttuminen vaikeammin ennakoitavaksi, parhaiten suoriutuvien opiskelijoiden menettäminen muihin koulutusohjelmiin, yliopistojen välisen kilpailun kasvaminen ja epävarmuus siitä, kyetäänkö yhdessä suunnitellulla kokeella mittaamaan tärkeitä asioita yhtä tarkasti kuin nykyisellä, omalla kokeella. Osaa huoletti isompien tilajärjestelyiden tai sähköisten valintakokeiden tarve.

Keskimäärin neljäsosa yhden yliopiston sisäisistä hakukohteista suhtautui valintakoe yhteis-

työhön negatiivisesti avovastausten analyysissä. Loput jakautuivat kahtia lähtökohtaisesti positiivisesti suhtautuneisiin hakukohteisiin ja hyötyjä ja haittoja tai esteitä arvioineisiin hakukohteisiin. Positiivisen suhtautumisen ehtona oli usein se, että koulutusohjelmat saavat itse valita yhteistyökumppaninsa.

Kyselyaineiston analyysi tarjoaa näkökulman siihen, millä tavalla vuoden 2022 valintakokeita valmistelleet kommentoivat yhteisiä valintakokeita. Usean yliopiston yhteishakukohteet pitivät haittoja pääosin vähemmän merkittävinä ja hyötyjä tärkeämpinä. Yliopistojen sisäisten hakukohteiden verraten suurempi varauksellisuus ei siten saa tukea hyötyjä ja haittoja koskevien ajatusten vertailusta. Näyttää siltä, että uhkakuvat eivät toteutuneet, mikäli nykyisten yhteishakukohteiden ajatukset olivat samanlaisia kuin nykyisillä yliopistojen sisäisillä hakukohteilla.

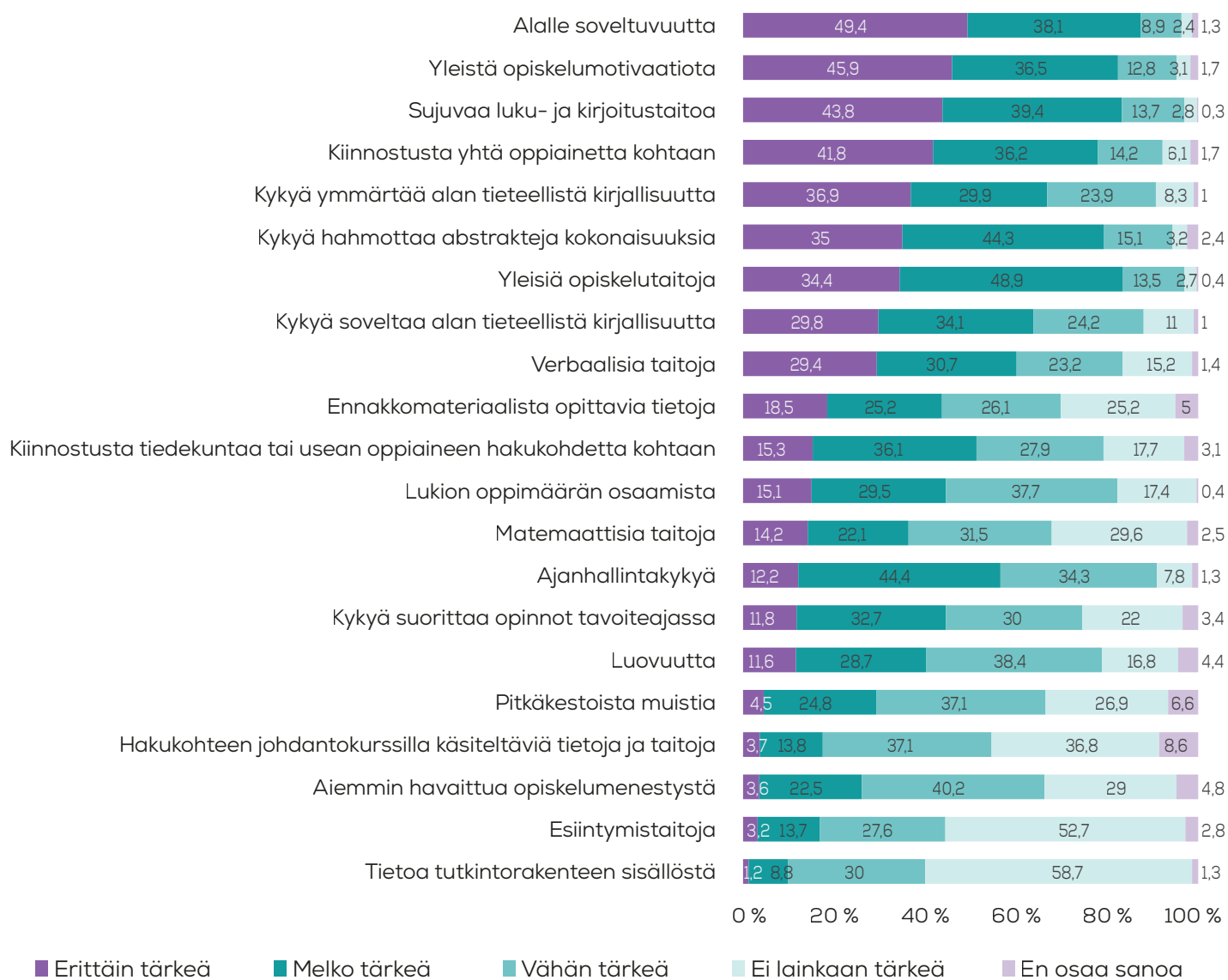
Aineisto kuvaa vastaajien näkemyksiä kyselyhetkellä, eikä niiden perusteella voi tehdä deterministisiä päätelmiä yksittäisen hakukohdejoukon tahtotilasta. Toisaalta vastaajajoukko edusti melko laajasti eri koulutusaloja melko suurella vastaajamäärällä. Yliopistojen välisistä yhteishakukohteista puuttui kaksi, mutta vastaajia oli sekä humanistis-yhteiskunnallisten alojen hakukohteista että matemaattis-luonnontieteellisiltä aloilta. Aineisto ei kuitenkaan kata kaikkia hakukohteita, ja lisäksi vastaajakadon vuoksi hakukohteiden sisäisiä näkemyseroja saattoi jäädä piiloon.

Valintakoe yhteistyön hyötyjen, esteiden ja haittojen analyysi voi tukea hakukohteiden yhdistämistä koskevia keskusteluja kahdella tavalla. Tulokset voivat ohjata keräämään lisää taustatietoa aiheista, joihin liittyy epävarmuutta tai käsitys haitoista. Keskustelujen tavoitteena tulisi olla arvioida uhkien merkittävyttä ja etsiä niihin hakukohdekohtaisia ratkaisuja. Toisaalta tuloksista voidaan poimia yhteistyön hyötyjä ja tarkastella hakukohdekohtaisia tilanteita seurannaisyhteistyön kautta.

Valintakokeita valmistelleiden mielestä valintakokeen tulisi mitata etenkin alalle soveltuvuutta, yleistä opiskelumotivaatiota ja sujuvaa luku- ja kirjoitustaitoa. Neljäsosa piti näitä vähintään melko tärkeinä siten, että jakauma painottui aiheitta erittäin tärkeänä pitäviin (kuvio 12). Kiinnostus oppiainetta kohtaan, yleiset opiskelutaidot ja kyky hahmottaa abstrakteja kokonaisuuksia olivat lähes yhtä olennaisia valintakokeella mitattavia taitoja. Näistä alalle soveltuvuutta ja kiinnostusta yhtä oppiainetta kohtaan voidaan pitää erityisen koulutusohjelmaspesifeinä tarpeina, etenkin mikäli saman oppiaineen tai koulutusalan eri yliopistot ovat erikoistuneet vahvasti joko tiettyihin tutkimusaiheisiin tai tutkimusmenetelmiin. On tosin huomattava, että tietoa tutkintorakenteen sisällöstä ei edellytetä juuri lainkaan, joten ei ole selvää, kuinka vahvasti hakijan toivotaan ymmärtävän hakukohteiden väliset erot. Mikäli hakija ei tunnista eroja hakiessaan, voiko hän olla todella motivoitunut juuri tietyistä koulutusohjelmasta?

Aiemmin valintakoe toimi johdatuksena koulutusohjelman sisältöön ja opiskelutapaan, mutta nykyään vähintään puolet aloituspaikoista jaetaan todistusvalinnan perusteella. Erona ryhmien välillä on se, että ylioppilaskirjoituksissa hyvin menestyneillä on vahvempi näyttö yleisistä opiskelutaidoistaan. Sujuvan todistusvalintasisääntöön kääntöpuolena on se, että huomattava osa opiskelupaikan vastaan ottaneista jää nykyään ilman johdantokurssivaikutusta, jonka valintakoemateriaalien itseopiskelu antaa. Todistusvalinnalla valittujen on kuitenkin kyettävä arvioimaan koulutuslavalintojaan ja motivaatiotaan ilman valintakoetta, ja samat keinot ovat myös valintakoeväylää yrittävien käytössä. Koska yli puolet valitaan yleisten opiskelutaitojen perusteella ja koska aitoa kiinnostusta alaan tulisi kyetä arvioimaan ennen hakupapereiden jättöä, on syytä arvioida, ovatko hyvin erikoistuneet valintakokeet enää perusteltuja. Arvioinnissa on kuitenkin syytä arvostaa hakukohteiden asiantuntemusta.

Kuvio 12. Valintakokeen tulisi mitata etenkin seuraavia asioita
 (% , N(hakukohde ja useita valintakokeita valmistellut vastaaja) = 102–105)

5 Kokoava tarkastelu

Tulostemme pohjalta näyttäisi siltä, että valintakokeissa mitattavat tiedot ja taidot ovat olleet opiskelujen kannalta relevantteja sekä yhteisvalintakokeissa että itsenäisissä valintakokeissa. Yhteinen valintakoe ei näin näyttäisi estävän tarvittavien tietojen ja taitojen mittaamista, etenkin kun monilla koulutusaloilla ja koulutusohjelmissa itsenäiset valintakokeet ovat hyvin samankaltaisia keskenään. Arvio yhteisvalintojen hyödyllisyydestä voisi olla toinen, mikäli muutosten vuoksi opiskelija-aines olisi heikentynyt, mutta tästä ei löytynyt näyttöä rekisteriaineistojen analyysissa. Tältä osin valintakokeiden valmistelijoiden kyselyssä esittämä huoli parhaiden hakijoiden kaikkoomisesta näyttää perusteettomalta. Koulutusohjelmien välisestä valintakoeysteistä tarvitaan kuitenkin lisää tutkimustietoa sitä mukaa, kun rekisteritietoa karttuu eri koulutusaloilta.

Tulostemme mukaan valintakoeysteistyön tiivistäminen lisää alueellista liikkuvuutta ja voi myös kasvattaa pienituloisten perheiden ja matalasti koulutettujen vanhempien lasten todennäköisyyttä tulla valituksi ja vastaanottaa opiskelupaikka. Valintakoeysteistyön lisääminen ei näin vain tuottaisi todennäköisiä resurssisäästöjä yliopistoille, vaan tulostemme perusteella se olisi monin tavoin myös opiskelijoiden etu. Myös kyselyyn vastanneet näkivät nämä hakijoille tulevat hyödyt vahvasti.

Nyt esimerkiksi matematiikassa ja tilastotieteessä sekä fysikaalisissa tieteissä, kemiassa ja geotieteissä kokeissa tulee käydä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta erikseen kullakin yliopistopaikkakunnalla, mikä on ongelmallista alueellisen liikkuvuuden ja hakijoiden yhdenvertaisten mahdollisuuksien näkökulmasta siitä huo-

limatta, että kokeet mittaavat haluttuja tietoja ja taitoja hyvin samantyyppisillä valintakoeehtäville ja kokeet perustuvat pitkälti lukioon tai muualta kuin tietystä ennakkomateriaalista hankittuun osaamiseen. Valintakoeysteistyötä voi harkita esimerkiksi jo olemassa olevien yhteisvalintakokeiden kanssa, mikäli aloilla vaadittava osaamisen syvyys on riittävän yhteismitallista. Yhteinen, erillisistä moduuleista koostuva koe esimerkiksi tekniikan yhteisen kokeen kanssa voisi helpottaa hakijoiden koeurakointia. Alueellista liikkuvuutta voitaisiin edistää yhteisten valintakokeiden avulla myös muilla koulutusaloilla, joilla käytetyt koe-tyypit ja niillä mitattu osaaminen ovat samankaltaisia, esimerkiksi kielissä ja yhteiskuntatieteissä.

Rekisteriaineiston perusteella oli nähtävissä, että yliopistojen keskinäiseen yhteisvalintaan liittyminen tuo niille runsaasti uusia hakijoita ja kilpailua aloituspaikoista. Tätä osaltaan selittää se, että yhteisvalinnan ansiosta kokeet voidaan nähdä enemmän mahdollisina vaihtoehtoina kuin aiemmin. Esimerkiksi oikeustieteen yhteisvalintakokeeseen valmistautuminen vaatii yhä nykyäänkin runsaasti resursseja ennakkomateriaalin laajuuden vuoksi. Nyt kun kokeita on vain yksi, on ennalta opiskeltava kirjallisuuden määrä inhimillisempi, joskin edelleen yksi suurimmista humanistis-yhteiskunnallisilla aloilla. Oikeustieteen koetehtävät ovat myös varsin moninaiset, mikä osaltaan lisää kokeen haastavuutta. Esimerkiksi kauppatieteissä on nykyisin vain tiettyjen lukion kurssien oppimäärän ja kokeessa jaettavaan materiaaliin pohjautuvia monivalintakysymyksiä. Toisaalta taas oikeustieteen koe ennakkomateriaaleineen on kaikille sama, eivätkä lukiota käymättömät hakijat joudu takamatkalle verrattuna lukion suorittaneisiin.

Lähtökohdat tarkastelluilla valintakokeilla ovat hyvin erilaiset, ja olisi kiintoisaa tarkastella tulevaisuudessa, onko tasa-arvoisuus lisääntynyt vai vähentynyt valintakoeysteistyön kehittyessä. On myös tärkeä muistaa, ettei yksin suurten hakupainealojen perusteella voi tehdä kaikkia koskevia johtopäätöksiä, vaan valintakokeiden kehittyessä tarvitaan rinnalle tutkimusta.

Valintakokeiden valmistelijoille suunnatussa kyselyssä puolet yhden yliopiston sisäisistä hakukohteista oli harkinnut valintakokeen yhdistämistä. Hakukohteen tai koulutusohjelman kannalta valintakoeysteistyön edistämiseen liittyy kaksi keskeistä hidastetta: sopivien kumppanien löytäminen ja epävarmat hyöty-kustannuslaskelmat. Kumppanien sopivuuden arvioinnissa lienee perusteltua luottaa hakukohteiden asiantuntemukseen, mutta aineistoista ei selviä, ovatko hakukohteet tutustuneet toistensa valintakokeisiin. Yhteistyömahdollisuuksien arvioinnin kannalta hakukohteiden itsensä olisi oleellista vertailla nykyisiä valintakokeita ja arvioida, mitkä niiden mittaamat tiedot ja taidot ovat yhteneväisiä tai riittäviä. Valintakokeiden ydinainesanalyysin perusteella kokeiden välillä ei välttämättä ole ylitsepääsemättömiä eroja koetyypeissä ja niillä mitatussa osaamisessa.

Valintakokeisiin panostamisesta saatavaa hyötyä eli yhteistyön toista hidastetta on vaikea arvioida tarkasti. Todistusvalinta on vähentänyt valintakokeen merkitystä, joten mittavat panostukset sen uudelleenrakentamiseen eivät ole houkuttelevia. Kyselyaineiston perusteella työmäärä saattaa yksilötasolla lisääntyä ainakin yhteistyön ensimmäisinä vuosina. Toisaalta yhteistyö voi myös vähentää valintakokeisiin valtakunnallisesti käytettyä työmäärää sitten, kun yhteistyökäytännöt ovat vakiintuneet. Lisäksi voidaan olettaa, että tarkastettavien valintakokeiden määrä vähenee valtakunnallisesti yhteistyön seurauksena, minkä tuomien työaikasäästöjen arviointi ja tunnistaminen on yksilötasolla vaikeampaa.

Valintakokeiden ennakkomateriaalin yhtey-

dessä puhutaan usein hakijoiden motivaatiosta, ja yleisen opiskelumotivaation ja alakohtaisen kiinnostuksen mittaaminen nousee esiin myös kyselyn vastauksissa. Keskeinen kysymys liittyy siihen, voidaanko yhteisvalintakokeessa mitata aitoa kiinnostusta juuri tiettyä koulutusohjelmaa kohtaan. Todistusvalinnan kautta tulevien opiskelijoiden motivaatiota ei kuitenkaan välttämättä mitata mitenkään, minkä vuoksi yliopistojen tulisi panostaa materiaaleihin, joiden avulla hakijat voivat arvioida kiinnostustaan jo ennen hakuvaihetta. Onnistuessaan tämä saattaa vähentää tarvetta alakohtaisen kiinnostuksen mittaamiselle valintakokeissa.

Muutoksia ei kuitenkaan kannata ohjata sanelupolitiikalla ylhäältä päin, vaan kehitystyön perustana tulisi olla vuoropuhelu yliopistoväen kanssa. Alojen sisäiset ja niiden väliset keskustelut valintakokeiden kysymyksistä ja niiden taustalla vaikuttavista ajatuksista voivat kehittää valintakokeita paremmiksi. Samalla voidaan tunnistaa mahdollisuuksia vähentää kokonaan erillisten valintakokeiden määrää ja säästää samalla kokeita järjestävien tutkijoiden ja hallinnon resursseja. Tutkimuksemme kuitenkin osoittaa sen, että monenlaiset muutokset ovat mahdollisia – tulee vain löytää omalle oppiaineelle ja tutkinto-ohjelmalle soveltuvin ja eri toimijoita parhaiten palveleva tapa.

Lähteet

- Angrist, J. & Pischke, J. S. 2009. *Mostly harmless econometrics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. 2008. Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian Psychology / Psychologie canadienne* 49(3), 182–185. <https://doi.org/10.1037/a0012801>
- Elstein A.S. 1993. Beyond multiple-choice questions and essays: The need for a new way to assess clinical competence. *Academic Medicine*, 68(4), 244–249. <https://doi.org/10.1097/00001888-199304000-00002>.
- Francesconi, M., Slonimczyk, F. & Yurko, A. 2019. Democratizing access to higher education in Russia: The consequences of the unified state exam reform. *European Economic Review* 117, 56–82.
- Hanhinen, R. 2017. Korkeakoulujen valintojen uudistukset. Opintopolku ja muut oppijan palvelut -tilaisuus. Powerpoint-diat.
- Häkkinen, I. 2004. Do university entrance exams predict academic achievement? Working Paper Series 2004:16. Uppsala University, Department of Economics.
- Jussila, M. 1996. Korkeakoulujen opiskelijavalinnat: kehittämisen haasteita ja mahdollisuuksia. *Koulutus- ja tiedepolitiikan linjan julkaisusarja 1996: 34*. Helsinki: Opetusministeriö.
- Karhunen, H., Pekkarinen, T., Suhonen, T. & Virkola, T. 2022. Opiskelijavalintauudistuksen seuranta tutkimuksen loppuraportti. VATT Muistiot 67.
- Kosunen, S., Haltia, N. & Jokila, S. 2015. Valmennuskurssit ja mahdollisuuksien tasarvo yliopistokoulutukseen hakeutumisessa. *Kasvatus* 46(4), 334–348.
- Latto, J. & Latto, R. 2009. *Study skills for psychology students*. New York: Open Press.
- Leinonen, V.-M., Laine, J. & Jääskeläinen, O. 2007. Valtakunnallinen lääketieteellisten alojen opiskelijavalintojen kehittämishanke. Selvitysraportti ja toimenpidesuositus. Turku: Turun yliopiston lääketieteellinen tiedekunta.
- Lindblom-Ylänne, S. 1999. Studying in a traditional medical curriculum – study success, orientations to studying and problems that arise. A doctoral dissertation. Helsinki: University Press.
- Machado, C. & Szerman, C. 2021. Centralized college admission and student composition. *Economics of Education Review* 85.
- Nissinen, M., Silvennoinen, E. & Saqr, M. 2022. Monivalintakysymykset oikeustieteellisen alan yhteisvalintakokeessa – hitti vai huti? Edilex Lakikirjasto. <https://www.edilex.fi/artikkelit/25527.pdf>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Valmiina valintoihin – ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016: 37.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2021. Korkeakouluopiskelijoiden geneeristen taitojen arviointi – Kappas!-hankkeen tuloksia, Ursin, Jani & Hyytinen, Heidi & Silvennoinen Kaisa (toim.). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:6.

- Pekkarinen, T. 2015. Gender differences in strategic behaviour under competitive pressure: Evidence on omission patterns in university entrance examinations. *Journal of Economic Behavior and Organization* 115, 94–110.
- Pekkarinen, T. & Sarvimäki, M. 2016. Parempi tapa valita korkeakouluopiskelijat. VATT Policy Brief 1/2016.
- Sajavaara, K., Hakkarainen, K., Henttonen, A., Niinistö, K., Pakkanen, T., Piilonen, A.-R. & Moitus, S. 2002. Yliopistojen opiskelijavalintojen arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17. Helsinki: Edita.
- SITE-hanke. Opettajankoulutus ja osaamisen kehittämisen jatkumo. <https://www.jyu.fi/ed-psy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/kotisivut/site>.
- Teddlie, C. & Tashakkori, A. 2009. Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Unifi 2021. Koulutusvararehtorit linjasivat valintakokeiden kehittämistä ja todistusvalintojen pisteytyksestä. Tiedote. <https://www.unifi.fi/uutiset/yliopistojen-koulutus-vararehtorit-linjasivat-valintakokeiden-kehittamisesta-ja-todistusvalintojen-pisteytyksesta/>.

**OPIKELUN JA
KOULUTUKSEN
TUTKIMUSSÄÄTIÖ SR**

Kampinkuja 2, 00100 Helsinki

Y-tunnus: 0829910-7

posti@otus.fi

www.otus.fi